

STAVEBNĚ HISTORICKÝ PRŮZKUM HLAVNÍ NÁDRAŽÍ PRAHA

Č.P. 300, WILSONOVA 8, PRAHA 2 – VINOHRADY

Zpracovatel: AKANT HISTORY, s.r.o.
Aloisovská 32, Praha 9

LISTOPAD 2020

STAVEBNĚ HISTORICKÝ PRŮZKUM HLAVNÍ NÁDRAŽÍ PRAHA

Č.P. 300, WILSONOVA 8, PRAHA 2 – VINOHRADY

IDENTIFIKAČNÍ ÚDAJE STAVBY:

Název díla: Stavebně historický průzkum

Místo stavby: č.p. 300, Wilsonova 8
Praha 2 – Vinohrady

Investor: Ing. Patrik Babínek
DigiTry Art Technologies, s.r.o.
Davídkova 675/76
182 00 Praha 8 – Libeň

Zpracovatel: AKANT HISTORY, s.r.o.
Aloisovská 32, Praha 9

Miroslav Hlava
č. licence 19654/2013

Ing. arch. Kateřina Kroulíková

Rejstříkové číslo památky: Objekt je zapsán ve Státním seznamu kulturních památek
Číslo rejstříku ÚSKP 41070/1-1864

Stupeň projektu: stavebně historický průzkum

Termín zpracování: 11/ 2020

Na užití restaurátorské zprávy a fotodokumentace se vztahují příslušná ustanovení autorského zákona.

Obsah:

1. Úvod	3
2. Dějiny objektu	4
2.1 Prameny	13
2.2 Plány a ikonografie	14
3. Popis objektu	60
3.1 Exteriér	60
3.2 Interiér	74
4. Výtvarná díla na objektu a jejich tvůrci	105
5. Hodnocení stavebního vývoje	109
6. Architektonické a památkové hodnocení objektu	111
7. Hodnotné konstrukce a architektonické prvky	111
8. Závady	112
9. Náměty pro obnovu	112
10. Grafické vyhodnocení průzkumu	114
Stavební vývoj objektu	
11. Soupis prvků v objektu	115
11.1 Obecné pokyny při opravách historických prvků	116
11.2 Tabulky jednotlivých prvků	117
12. Výkresy s vyznačením umístění prvků	118

1. Úvod

Tato dokumentace byla zpracována na základě objednávky Ing. Patrika Babínka, DigiTry Art Technologies, s.r.o., Davídkova 675/76, 182 00 Praha 8 – Libeň.

Dokumentace řeší stavebně historický průzkum budovy Hlavního nádraží v Praze.

Dokumentace navazuje na první etapu zpracovanou v srpnu 2020 firmou AKANT HISTORY, s.r.o. První etapa byla zaměřena pouze na přízemí a suterén částí A a B Fantovy budovy.

V současné době probíhají v objektu rekonstrukční práce na obnově fasády a přípravné průzkumové a projekční práce na rekonstrukci restaurací a dále pak celého objektu Hlavního nádraží.

Průzkum navazuje na již dříve zpracovávané průzkumy a soupisy prvků.

Vyznačení umístění objektu na katastrální mapě

2. Dějiny objektu

(Převzato a doplněno z Umělecko – historického průzkumu – Praha, Hlavní nádraží)

Třetí čtvrtina 19. století je dobou velkého rozmachu budování železničních tratí na území rakousko-uherské monarchie. V tomto období (především po roce 1854) budují dráhy soukromé společnosti se státní garancí. Vznikajícími železnicemi je spojována Praha postupně se všemi kouty českého království. Ke státní dráze, která spojovala Prahu přes Moravu s Vídní již od roku 1845, přibyla jako první v letech 1859-1862 česká západní dráha od Plzně, jejíž výchozí nádraží bylo na Smíchově – v místech dnešního nádraží Praha-Smíchov. Roku 1863 byl zahájen parní provoz na buštěhradské dráze spojující Prahu s Kladnem a vycházející z nádraží Praha - Písecká brána. Roku 1868 byla přes královskou oboru protažena buštěhradská dráha až do Buben, kde ústila do prostoru dvou nádraží Praha - Bubny, sloužícího jednak jako výchozí pro buštěhradskou železnici, jednak jako průchozí s dílnami a výtopnou pro státní dráhu, její druhou větev, spojující Prahu přes Děčín s Drážďany. Přímo horečnou aktivitu budování železnic znamená úzké rozmezí let kolem roku 1870, kdy bylo do Prahy zaústěno pět nových drah. Byly to: česká severozápadní dráha, Pražsko-duchcovská uhelná dráha, Rakouská severozápadní dráha, Česká severní dráha a posléze dráha cís. Františka Josefa I. V nastalé situaci byla řešena i otázka, kde umístit výchozí nádraží jednotlivých tratí, neboť soukromé společnosti vesměs odmítaly myšlenku společných nádraží a posléze i problém, jak propojit uvnitř samostatného města jednotlivá nádraží. Tento problém byl řešen již v 50-tých letech, kdy se jednalo především o spojení nádraží státní dráhy dnes Praha-střed s plánovaným smíchovským nádražím západní dráhy, přičemž objevily se i tak neuvěřitelné návrhy jako vedení tratě zhruba v linii ulice Na příkopech, Národní třídy a přes Vltavu na Újezd (Jan Perner), či přes Holešovice, Letnou a Malou Stranu (Karel Brantl a později varianta navržená Jednotou pro povzbuzení průmyslu v Čechách). Naproti tomu dnešní trasu již předpokládal návrh Ludvíka Schiele-ho, podporovaný předsedou komory bankéřem Lämmelem. Západní dráha se však nikdy nepodjala vybudování spojovací trati.

O vybudování dráhy Františka Josefa I. zajímala se celá řada společností, posléze však roku 1866 bylo ve Vídni rozhodnuto ve prospěch konsorcia, v jehož čele stál Jan Adolf kníže ze Schwarzenberku a vyjma dalších šlechticů především držitelů jihočeských a západočeských velkostatků (Baar, Fürstenberg, Černín, Collorodo - Mansfeld, Buquoyatd.) i český průmyslník a významná osoba národního života Vojtěch Lanna. Úkolem dráhy bylo spojit především západní Čechy s Vídní tratí vycházející z Chebu a vedoucí přes Plzeň, České Budějovice, Gmünd a Eggenburg a vedlejší větví i Vídeň s Prahou. Tato vedlejší větev se oddělovala v Gmündu a vedla přes Třeboň, Mezimostí, Tábor, Benešov a Čerčany; a v Praze, po překonání vinohradského masivu tunelem, končila v nádraží ležícím již na území dnešního nádraží Praha - hlavní. Vzhledem k tomu, že těmito místy a rovněž tunelem pod Vinohrady měla procházet i Pražská spojovací dráha (mezi nádražím Státní dráhy a České západní dráhy) byla zadána její stavba rovněž Společnosti dráhy Františka Josefa. Pražská spojovací dráha vedená touto trasou byla tak důležitým článkem, který měl propojit i většinu nových drah kolem roku 1870 budovaných. Obě železnice směřující do severozápadních Čech byly zaústěny posléze do Smíchovského nádraží nebo jeho bezprostřední blízkosti. Česká severní dráha, jejíž nádraží leželo v sousedství nádraží dráhy Františka Josefa, ve východní části areálu dnešního hlavního nádraží pod Rajskou zahradou, byla přes Hrabovku propojena jak s dráhou Františka Josefa, tak s nádražím Státní dráhy, dnešním Praha-střed. Rakouská severozápadní dráha byla pro nákladní dopravu ukončena na Rohanském ostrově, pro osobní dopravu na bývalém nádraží Praha- Těšnov, jehož dodnes stojící přijímací budova je původní. Zmíněné dráhy byly budovány paralelně s dráhou Františka Josefa, avšak z načrtnuté situace jasně vyplývá, že dráha Františka Josefa měla i pro řešení pražského železničního uzlu klíčové postavení. Budování jejích tratí probíhalo poměrně rychle. Již v roce 1868 byl hotov

úsek trati Plzeň – České Budějovice na hlavní větví. Rok na to již hlavní větev až do Chebu. V roce 1870 pak trať protažena až do Vídně. V roce 1869 byla vytyčena vedlejší větev z Gmündu do Tábora, v srpnu až k Vinohradskému tunelu. Pravidelně probíhala již doprava z Benešova do Vídně a později z Čerčan do Vídně a 19. září projel ještě nehotovým vinohradským tunelem první vlak. Pravidelný provoz mezi Prahou a Vídní začal 14. prosince 1871. Celou trať budovali podnikatelé bratří Kleinové a Vojtěch Lanna. Vinohradský tunel byl ražen během tří let (1869-1871) ze dvou stran, z Nuslí i Vinohrad. V období největšího pracovního nasazení – v roce 1870 pracovalo na jeho stavbě asi 1.000 pracovníků „barabů“. Na vlastní trati mezi Gmündem a Prahou pracovalo dalších 8.400 pracovníků, na stavbě spojovací Pražské dráhy asi 2.200 dělníků.

Vlastní nádraží dráhy Františka Josefa bylo vybudováno v letech 1870-71. Příjímací budova nádraží byla vystavěna dle projektu architektů Josefa Ignáce Ullmana a Antonína Barvitia, předních představitelů české novorenesance. Jistě je zajímavé, že rovněž budova vídeňského nádraží dráhy Františka Josefa byla budována dle projektu týchž autorů a to do roku 1870. Je to dodnes stojící budova nádraží Františka Josefa ve Vídni. Plány a náčrtky fasád obou nádražních budov jsou zachovány v pozůstalosti architekta Antonína Barvitia v archivu NTM. Zatímco pražské nádraží bylo – vzhledem k tomu, že jím měla procházet Pražská spojovací dráha – projektováno jako průjezdné, bylo Vídeňské nádraží, vedené poměrně hluboko ke středu města pojato jako hlavové. Tím byla dána i odlišná dispozice budov. Vídeňská svými třemi křídly vymezovala prostor nástupiště, pražská složená ze střední převýšené části završena dvěma nárožními věžemi a bočních nižších pavilonů, byla orientována paralelně s kolejištěm. Co se však týče samotného architektonického charakteru obou staveb, byl si velice blízký. Novorenesanční sloh obou budov byl inspirován architekturou pozdního quattrocenta, tvary byly střízlivě sítěné a dekor vycházel z povahy architektonického systému. Snad právě pro vzácnou vyváženost kompozice a výraznou uměleckou hodnotu – již přesahovala svůj vídeňský protějšek – byla později, kdy se jednalo o novou stavbu příjímací budovy nádraží Františka Josefa v Praze, původní Barvitiova budova označována za „zámeckou stavbu“ nevhodnou pro nádražní provoz. První stavba byla menší než dnešní, nacházela se zhruba v místech jižní poloviny dnešní budovy. Za ní k východu leželo kolejiště, původně o devíti kolejích. Kolejiště bylo na východě uzavřeno dlouhou budovou skladiště zboží. Severně od budovy byly odstavné koleje, výtopna pro šest strojů a objekt dílen, který je zachován ve zdivu dnešní budovy poštovního úřadu. V původním stavu byla její střední část mezi oběma rizalitovými křídly o patro nižší. Dále pak následoval most přes kutnohorskou silnici, po němž byla vedena spojka k nádraží Státní dráhy. Jižně od budovy bylo pak skladiště rychlozboží. Místo je dodnes v nádražní topologii označováno jako „staré rychlo“. Z jižního zhlaví kolejiště nádraží ústily pak koleje do tunelu. Na východě za budovou skladiště probíhala spojovací silnice, k níž z druhé strany přiléhala stejně dlouhá budova skladiště nádraží České severní dráhy. Za ní pak bylo kolejiště tohoto nádraží a jeho příjímací budova, která byla přístupna odbočkou z kutnohorské silnice. Rovněž trať severní dráhy překonávala před nádražím kutnohorskou silnici mostem. Obě nádraží byla vybavena ještě dalšími provozními objekty (strážní domky, vodárny atd.) O celé situaci dává dokonalý přehled plánky, který ze situačního náčrtku dnešního stavu barevnými tužkami zakreslil prof. J. Hons, a který je přiložen k nádražní pamětní knize, uložené v SÚA. V roce 1872, kdy bylo dobudováno a dáno do provozu nádraží České severní dráhy, byla dokončena také stavba pražské spojovací dráhy. Zdržení termínu téměř o rok bylo dáno tím, že původní projekt zaústění dráhy do smíchovských nádraží musel být přepracován. Pravidelná doprava na trati pražské spojovací dráhy byla zahájena 15. srpna 1872 ovšem pouze pro nákladní vlaky. Doprava osobní pak až v roce 1888, po zestátnění většiny soukromých drah.

Nádraží Františka Josefa a České severní dráhy byla položena v těsné blízkosti pražských hradeb. Přístup k nim zprostředkovávala nová brána, ležící zhruba v úrovni budovy dnešního poštovního úřadu, severně od příjímací budovy. Území, na němž se obě nádraží nacházela, však mělo svou zajímavou minulost. Nacházely se zde usedlosti, velké zelinářské

zahrady a výletní hostince, z nichž jméno jednoho „Sakrabonka“, který stával v místech za mosty na severním okraji nádraží, se dodnes zachovalo v nádražní typografii. Vyjma jiných objektů, pak stála v místech nádraží i usedlost s pilou patřící Zeyerově rodině, rodiště básníka Julia Zeyera. Nádraží, které za obět' padl onen malebný svět předměstských zahrad, usedlostí a venkovských vil, bylo prvních letech svého trvání obráceno průčelím k novoměstským hradbám. Již v době jeho stavby bylo jasno, že tyto hradby padnou, neboť roku 1866 zrušil císař František Josef statut Prahy jako pevnosti, avšak úřední postup vojenského byrokratického aparátu prodloužil trvání hradeb ještě o téměř deset let. Hradby byly bourány teprve v letech 1874-1875. Po tomto datu vzniká na větší části bývalého fortifikačního území park dle projektu a vedením zahradníka P. Malého. Dispozice parku byla pak roku 1880 doplněna jezírkem s vodopádem. Touto úpravou území, které dříve zabíraly hradby, dostalo se přijímací budově nádraží optimálního urbanistického začlenění, které nám dokonale dokumentují dobové fotografie (opět v příloze pamětní knihy v SÚA).

Jistým nedostatkem původního projektu bylo jeho dimenzování pro potřeby stávajícího okamžiku, tedy počátku osmého desetiletí 19. století. Křivka železničního provozu však v následujících letech prudce stoupá a proto téměř od uvedení nádraží do provozu můžeme sledovat již řadu zásahů směřujících k rozšíření jeho provozní kapacity. Roku 1881 byla zrušena původní výtopna pro šest lokomotiv a nová byla vybudována až v Nuslích. Tam byly rovněž přemístěny dílny oprav strojů. Objekt původních dílen sloužil pak po dvacet let jako skladiště „hmotnin“. V roce 1884 byla dráha Františka Josefa zestátněna, jako řada ostatních drah v tomto období. Česká severní dráha, jejíž nádraží sousedilo s nádražím Františka Josefa, zůstala v soukromých rukou až do roku 1908, avšak musela převzít všechny provozní předpisy státních drah, sjednotit technické zařízení atd. Po zavedení osobní dopravy v úseku Pražské spojovací dráhy Praha-Smíchov – nádraží dráhy Františka Josefa, ukázalo se nádraží dráhy Františka Josefa již jako zcela nevyhovující. V roce 1892 došlo proto k prvním velkým zásahům. Bylo zbouráno skladiště na východním okraji nádraží a dohodou sjednána možnost spoluužívání skladiště nádraží České severní dráhy. Na místě bývalého skladiště a silnice za ním bylo rozšířeno kolejiště, které po této úpravě čítalo celkem 18 kolejí. Zároveň bylo upravováno severní zhlaví nádraží a svedeno na pět nových mostů přes bývalou kutnohorskou silnici. I po těchto úpravách, především po tom, kdy roku 1895 byla dále rozšířena doprava v nádraží, do kterého byly svedeny téměř všechny vlaky ze Smíchova (tj. i vlaky bývalé dráhy pražsko-duchcovské) a již dříve i vlaky tratě do Modřan, jevil se radikální zásah do organismu nádraží již naprostou nutností. V jeho rámci nešlo jen o přebudování a rozšíření kolejiště, ale i o stavbu nové přijímací budovy.

Roku 1899 vyzvalo ředitelství c.k. státních drah vybrané architekty k soutěži na projekt nové přijímací budovy, přičemž – jak píše J. Fanta – byl dán „principiální půdorys“, funkční schéma celé stavby. Ze jmen architektů, kteří se soutěže zúčastnili, je patrné, že ředitelství hodlalo nahradit původní stavbu tím nejlepším, co mohla dobová architektura nabídnout. Vyzváni byli Jan Kotěra, Václav Roštapil, Rudolf Kříženecký, Jiří Stibral, Josef Fanta ad. Posledně jmenovaný pak svým návrhem nejlépe vyšel vstříc požadavkům stavebníka, Fantův návrh byl po přepracování na základě připomínek ředitelství přijat roku 1900. Ze zachované dokumentace vyplývá, že ani přepracovaný návrh (varianta č. IV) nebyl definitivním podkladem pro realizaci a že především v částech budovaných později provedl Fanta oproti projektům někdy i zásadní změny. Vzhledem k soutěžnímu plánu byla v roce 1900 měněna především střední část budovy a to na základě požadavků ředitelství c.k. Státních drah. Fantův projekt – jak podrobněji analyzujeme níže – byl ve své IV. variantě dílem, stojícím na rozmezí historizujících slohů a secese. (Původní soutěžní plán je koncipován ještě v duchu novorenesance a novobaroka.) Podle IV. varianty byla stavěna severní část budovy (budova A a B), křídla stavěná později v pořadí E, D a C, vykazují změny oproti čtvrté variantě projektu, které označujeme v popisu plánové dokumentace za variantu V. Celý vývoj projektu se nese v duchu postupně stále silícího příklonu k secesi, který probíhá ovšem nejpatrněji právě jen na rovině dekorativního řešení prostorů a ploch stěn. Relativně dlouhá doba výstavby budovy

vlastně nepřímou přispěla k tomu, že dnešní architektura podává nesmírně cenné historické svědectví o povaze Fantova názorového vývoje od novorenesance k secesi a zároveň jej ukazuje jako tvůrce nesmírně citlivého, který přes všechny proměny v kompozici prostorů a dekoru, dokáže uchovat kompoziční jednotnost obrovského architektonického celku. Nejen tedy z hlediska čistě estetického jako zajímavý příklad časně aplikace secese v české architektuře kolem roku 1900, ale i z hlediska vlastních dějin umění, má architektura přijímací budovy dnešního hlavního nádraží jedinečné a nenahraditelné postavení v našem památkovém fondu.

Přestavba přijímací budovy probíhala za plného provozu nádraží. Proto vznikl obrovitý objekt dlouhý 217 metrů a v místech největší šířky hluboký až 28 metrů po etapách, které odpovídají jednotlivým „budovám“ (A – E), z nichž se celek skládá a které byly již v projektu koncipovány tak, aby je bylo možno stavět a v době před dohotovením celku i užívat jako relativně samostatné objekty. Celek vznikl v letech 1901-1909 pod stavebním dozorem stavitele V. Havelky v této posloupnosti. Na volném místě severně od původní budovy započala již 30. července 1901 práce na budově A stavební firma Vincence Gregora. Po dokončení hrubé stavby budovy A pak pokračovala již od 13. ledna roku 1902 stavbou spojovacího křídla, značeného budova B. Vzhledem k tomu, že nová budova přesahuje oproti staré asi o 160 metrů k severu, probíhal během stavby křídel A a B v původní budově nerušeně nádražní provoz. Hlavní místnosti železničního provozu se nacházely v severní části původní budovy. Proto bylo započato s bouráním jižní a střední části staré budovy r. 1903 (prováděl stavitel Šebek), přičemž tři krajní jižní osy původní budovy, které přesahují půdorys nové stavby k jihu byly zachovány a stojí, byť přestavěny dodnes. Na místě vzniklém zbouráním jižní a střední části původní budovy započalo se 3. srpna 1903 se stavbou jižního křídla E a 9. května 1904 se stavbou spojovacího křídla D. Tyto objekty již prováděla nová stavební firma stavitele Elhenického. Ta provedla posléze i výstavbu střední budovy C, ke které bylo přikročeno 8. března roku 1906 a která se protáhla až do roku 1908. Zbývající část původní budovy nádraží mohla být totiž zbourána tehdy, když byly dokončeny provozní místnosti v přízemí jižní části budovy D a budovy E. Jednotlivé budovy byly během stavby dokončovány a okamžitě uváděny do provozu, touto skutečností – vedenou právě s ohledem, aby během stavby nebyl narušen provoz nádraží – lze si vysvětlit zajímavý dodatek ve smlouvách s autory umělecké výzdoby, jímž se zavazovali, že k práci nastoupí okamžitě po skončení stavebních a dekoračně přípravných prací a že nezdrží termín dokončení jednotlivých budov. Stejně jako na vlastní architekturu mělo Ředitelství státních drah vysoké nároky i na její uměleckou výzdobu. Proto se v budově setkáme s díly předních dobových umělců. Že při zadávání uměleckých děl došlo k některým střetům, které nabývaly i národnostního charakteru, svědčí následující Fantovy řádky ze studie, ve které roku 1909 popsal vznik budovy: „Dle zpráv denních listů obrátil se německý spolek umělců v Čechách k c.k.ministerstvu železnic a ministerstvu vyučování se stížností, že prý při zadávání prací nebylo zejména k německým umělcům dostatečnou měrou přihlíženo. C.K. ředitelství státních drah vypisovalo ku všem pracím většího rozsahu veřejné soutěže, při zadávání pak přirozeně hledělo k výhodnosti nabídky a nemohlo hleděti k národnosti soutěžících. Při menších a při uměleckých pracích vyzývalo k omezené soutěži jednotlivce, o jejichž zdatnosti bylo přesvědčeno a byly to právě německé firmy a němečtí umělci, jímž dle vši možnosti práce se zadávaly i za cenu vyšší, než jich českých konkurentů, jedině z toho důvodu, aby nepadl stín na nestrannost ředitelstva pražského ...) Ovšem, že nebylo dobře možno při veškerých objednávkách činiti v zájmu německých offerentů výjimky jaké se skutečně dály.“ Bez ohledu na tyto spory lze dnes – s odstupem téměř tři čtvrti století – konstatovat, že stavebník měl při zadávání umělecké výzdoby ve většině případů ruku až mimořádně šťastnou. Tvář nádražní budovy především výrazně spoluurčují práce tří z největších českých sochařů začátku století. První z nich, Stanislav Sucharda vyzdobil se svým atelierem v letech 1902-1903 severní budovu A. Se svou dílnou provedl veškerou výzdobu v kameni i štuky, dle náčrtků dodaných mu Fantou. Tyto náčrtky, které jdou až do překvapivých detailů, zůstaly zachovány

v pozůstalosti Fantově v NTM. K Suchardově podílu na výzdobě nádraží však nutno konstatovat, že leckdy svým charakterem předčí jím provedená díla, i když se drží předlohy, tuto co do kvality a do síly uměleckého výrazu. Platí to především i o sousoší na vrcholu věže severní budovy, kde dekorativní linearismus Fantova návrhu byl nahrazen plně a dramaticky citěným plastickým tvarem. V roce 1905 setkáváme se při výzdobě jižní budovy E s atelierem Čeňka Vosmíka. Rovněž jeho díla dosahují špičkové úrovně v kontextu soudobé plastické české tvorby. Jeho tvůrčí naturel je Fantovu představovanému světu poněkud bližší, než charakter Suchardovy tvorby, snad proto se vzápětí setkáme opět se spoluprací obou tvůrců při vzniku mohyly Míru na Slavkovském bojišti, v letech 1910-1911. Třetím z velkých sochařů uplatnivších se při výzdobě nové přijímací budovy nádraží Františka Josefa v Praze byl Ladislav Šaloun. Jeho úkoly při výzdobě budovy C alegorickými figurami na průčelí (čtyři světadíly) s dvojicí ženských figur nad vstupem do podchodu odjezdu, jsou spíše dekorativního charakteru, avšak i tyto práce vykazují charakteristické rysy Šalounovy tvorby. Mimo těchto prací máme Šalouna i za navrhovatele ostatní plastické výzdoby fasády budovy C, což dále zdůvodňujeme. Podle jeho návrhů pracovali pak na těchto dílech Josef Pekárek a Alois Folkmann. Snad právě k této okolnosti, že Šaloun přenesl provedení definitivního díla na jiné umělce, vztahuje se rozhořčená poznámka Fantova, že k těmto skutečnostem docházelo, aniž by on jim mohl zabránit a aniž by měl možnost dozírat nad provedením díla, přičemž autorem kompoziční ideje byl ve všech případech on a umělec vytvořil model již podle jeho náčrtku. Stěžuje-li si pak Fanta dále, že velká část děl nedosahuje kvality, kterou ve svých náčrtcích předpokládal, netýká se to jistě těchto prací na fasádě budovy C, ale daleko spíše výzdoby fasád budov B a E, kterou prováděli sochaři a štukatéři M. Kocourek, J. Novák, J. Říha a F. Kraumann. Rovněž osmero alegorických figur měst ve výklencích stěny odjezdového vestibulu znamená pokles umělecké kvality a dokonce návrat k překonanému slohovému názoru. Autory těchto soch byli L. Wurzel, J. Pekárek, J. Říha, A. Folkmann ad.

Stavba hlavního nádraží poutala na sebe nejspíše maximum Fantova tvůrčího zájmu, jen tak si lze vysvětlit, že pro většinu detailů i technického charakteru najdeme v plánové dokumentaci řadu variant, z nichž byla vždy pečlivě volena ona tvarově a technicky nejzralejší, nejdokonalejší. Je jen málo detailů stavby, které vznikly bez podkladů z Fantovy ruky. Vyjmenujeme nyní v krátkosti firmy a pracovníky, kteří se tak či onak na stavbě a výzdobě budovy podíleli. Tesařské práce prováděly firmy Pechar z Nuslí, Hrabě z Holešovic a Hlaváč, rovněž z Holešovic. Šamotové obložení stěn dodaly dle Fantových návrhů Teplická chamotárna, firma Bárta a Tichý, Rakovnická chamotárna a Vokovická firma Dietze. Tam, kde je keramické obložení složeno v obrazové celky, jedná se o práce výtvarníků Rakovnické chamotárny Beneše a Klusáčka, vzniklé opět dle Fantova návrhu. Ornamentální štuky prováděla – dle architektonických návrhů – firma Čapek, Rejnart, Kocourek a dále především dílny Josefa Nováka a Antonína Štrunce, vyjma některých dalších štukátérů, uvedených již výše. Dlažby velkých veřejných prostorů – dnes nezachované – provedl opět dle Fantových výkresů Luigi Toffolo. Kamenické práce odvedla firma Viška z Vinohrad, dodavatelem prací v žule byly především arcivévodské lomy na Konopišti a dále firma Jana Gabriela z Holešovic. Z dalších stavebních prací prováděla asfaltové izolace firma Wiesner, xylolitové podlahy firma Všeticka, položení vodovodu firmy Sviták z Karlína, Waldek a Wagner z Prahy, Pekař a Vačkář opět z Karlína. Kanalizaci provedla firma bří. Pažoutové z Holešovic, ústřední topení firma Johann Hak z Vídně. Příčky rabitzky dodala firma Pittel a Brausewetter. Klempířské práce jsou dílem firem Sviták z Karlína a Havlíček a Kurt z Prahy. Vybavení interiérů dodaly tyto firmy : truhlářské práce Baumgartel z Karlína a Růžička z Vinohrad, zámečnické práce firmy Sakač a Faltus a Koutník obojí z Karlína a firmy Bittner z Prahy a Šimůnek z Prahy; parkety a vlískové podlahy pokládaly firmy Skřivan a Heinitz a Holub, opět obojí z Prahy; natěračské práce prováděly firmy Wolf, Kučer, Franczyka, Schubert vesměs z Prahy. Malbu kancelářů a bytů provedli pracovníci firmy Vandas, dekorativní malbu veřejných místností a reprezentačních salonků pak František Fröhlich. Elektrické osvětlení celé budovy pak zavedly Pražské elektrické podniky, svítidla dodala firma Suda a Kotěšovec a výjimkou lustrů dvorních

místností, které byly vyrobeny v Křižíkově závodě v Karlíně. Hodiny ve veřejných prostorách pocházejí – jak svědčí ještě firemní nápisy na řadě z nich – od firmy Hainz. Kamna dodaly firmy brří Sattlerové a Rakovnická chamotárna, zařízení restaurační kuchyně je pak dílem pankrácké firmy Kaliba. Sklenářské práce v celém objektu si rozdělily firma Wolf a Štěka a firma Michner. Velká dekorativní okna vysklená z katedrálního barevného skla však provedla dle návrhů Jos. Fanta a Jak. Obrovského firma V. Vlasák. Na výbavě reprezentačních místností se podílely ještě jako dodavatelé nábytku – opět dle Fantových nákresů – firmy Röhra, Navrátil a Baumgartel; ciselérské práce provedl J. Anýž, pozlacovačské pak V. Píša. Co se zastřešení objektu týče, pak železné konstrukce střech budovy dodala Rustonka a firma Fanta a Jiruš, krytinu z polejvaných prejzů vyrobily Západočeské kaolinové chamotárny v Horní Bříze, pokrytí provedl závod Wildmann a Preis a posléze hromosvody dle vlastního návrhu provedla firma Deckert a Homolka.

Současně s tvorbou přijímací budovy byla nově řešena i situace kolejiště a v těsné návaznosti na budovu pak i situace nástupišť. Staré nádraží mělo v době své největší velikosti 8 nástupních kolejí, z jednoho nástupiště na druhé přecházelo se však kolejištěm, nebylo podchodů. Zde byl projekt úpravy skutečně velkorysý. V sousedství přijímací budovy vznikla velká perónní dvouhala, dle projektu osvědčeného inženýra A. Marjanka, který těsně před touto stavbou projektoval a vedl stavbu nového železničního mostu v Bohumíně, posuzovanou velice příznivě současnou odbornou veřejností. Z dokumentace víme, že vzorem pro stavbu pražské dvouhaly byla perónní hala ve Lvově. Dvouhala nádraží Františka Josefa překlenula značný počet kolejí, mezi nimiž jednotlivá nástupiště byla spojena podchody s přijímací budovou. V podchody ústily do odjezdového a příjezdového vestibulu, vzhledem k předělení koridoru v budově D mezi těmito dvěma původně drobným prostorem úschovny zavazadel, byl zcela oddělen proud příjezdových cestujících od odjíždějících. Toto oddělení projevilo se záhy při provozu jako nevýhodné a úpravou z roku 1909 (tedy z roku defin. dokončení nádraží) byl koridor budovy D protažen do dnešní délky a měněna dispozice prostor severně od vestibulu příjezdu (viz. světle hnědé zdi v grafickém vyhodnocení). Rovněž projekt haly, respektive její vnější podoby prošel – jak dokládáme níže – od etapy jakési vnější novorenesance k dnešní podobě konstrukce přizdobené secesním dekorem. Při této proměně dekoru zůstala základní konstrukce beze změny. I tato skutečnost ukazuje k povaze vlastní architektonické konstrukce a jejího vnějšího utváření, jak jej pro budovu hlavního nádraží naznačujeme níže. Konstrukci haly provedla, dle Marjakova projektu, holešovická firma S. Bondy. Během stavby pak vznikají jednotlivá nástupiště. V roce 1908 je uvedeno do provozu nástupiště druhé mezi kolejemi 1. a 7., přičemž koleje 3 a 5 zůstaly kusé (kolej 5 je nyní zcela zrušena, zůstaly kusé koleje 3 a 3b). Třetí nástupiště bylo dokončeno roku 1913 a je vloženo mezi dnešní koleje 2 a 8, koleje 4 a 6 byly původně kusé, při přeřešení situace později a vložení velkých výhybkových celků do hlav obou nástupišť, zmizely koleje 4 a 6 zcela. Protažením podchodu až ke třetímu nástupišti byla vlastně přestavba celku nádraží ukončena. Již v počátku této přestavby byl pak objekt původních dílen a později skladiště „hmotnin“ severně od přijímací budovy nádraží v roce 1902 přestavěn, a nově určen pro potřeby nádražní pošty. V této funkci setrvává do dneška.

Jisto je, že celku architektury i rozvržení nástupišť nechyběla velkorysost. Především řešení perónových hal vyhovuje růstu vlakového provozu v celých dalších čtyřiceti letech a teprve poté nástupiště zřízené koncem padesátých let je situováno mimo půdorys dvouhaly. Z tohoto hlediska poněkud překvapí poměrně kritický postoj soudobého tisku k realizaci nového nádraží, již je vyčítáno rozměrová nedostatečnost atd. Domníváme se, že zmíněné kritiky nebyly oprávněné, a že vzhledem k situaci a místu stavby bylo dosaženo maximálního výsledku.

Následujících čtyřicet let až do dvouletkové úpravy prošla přijímací budova bez závažnějších změn. Naproti tomu plynule byla upravována nástupiště a kolejiště. V roce 1923 proběhly první větší úpravy výhybkových spojů při hlavách nástupišť a jižně od budovy bylo zřízeno dnešní nástupiště Ia, původně nazývané IV. nástupiště. Rokem 1926 je datována

jedna z nepodstatných úprav budovy, kdy v podkroví budovy A byl prostor původní prádelny přeměněn na služební byt a prádelna byla vybudována na opačné straně středního světlíku budovy A. Léty 1925-1927 datuje se elektrifikace nádraží a začíná provoz elektrických lokomotiv, které tahají vlaky do předměstských nádraží, kde teprve nastupují parní lokomotivy. V roce 1928 v souvislosti s touto úpravou provozu byla zachována výtopna původního nádraží České severní dráhy – při dnešní Kalininově třídě – přeměněna v remízu elektrických lokomotiv a přistavěny k ní objekty dílen. V roce 1929 byla ve svahu pod Italskou ulicí vybudována tzv. „velká kotelna“, od ní byl veden rozvod páry na jednotlivá nástupiště a až do přijímací budovy. V následujícím roce začíná v zimních měsících pravidelně předtápění vlakových souprav. Rokem 1929 je datován rovněž první plán na úpravu přístupu do nádraží. Jeho autorem byl ing. Klapka a plán počítal s podchodem pod tehdejší Hooverovou třídou, který by ústil v místech jezírka v parku před nádražím. Plán, k jehož základní myšlence se vracely všechny návrhy na úpravu vstupu do hlavního nádraží, nebyl tehdy realizován. Úpravy prostoru před nádražím, které proběhly v roce 1928, přinesly vztyčení Wilsonova pomníku od sochaře Albína Poláška. Tento pomník zůstal zachován do roku 1939, kdy byl stržen a rozbit. Po okupaci bylo na jeho místě vztyčeno známé sousoší akad. sochaře národního umělce V. Makovského. I toto sousoší muselo posléze ustoupit dnešnímu novému řešení situace před nádražím a stavbě severojižní magistrály. Vztyčení Wilsonova pomníku souviselo s přejmenováním nádraží, které bylo oficiálně přijato 27.6.1919 a vzhledem k němuž byly v roce 1919 provedeny některé dílčí úpravy ve výzdobě nádražní budovy. Tyto úpravy sestávaly pouze z odstranění rakousko-uherských a habsburských emblémů a znaků, jakož i z odstranění iniciál „FJI“ a jejich nahrazení iniciálou „W“. Všechny úpravy v roce 1919 provedl akad. sochař J. Pekárek za dohledu J. Fanty. Nejvýznamnějším z těchto zásahů bylo vztyčení sochy „Svoboda“ v oktogonálním salonku reprezentačních místností, kde se předtím nacházela socha císaře Františka Josefa I. Pekárkova nová plastika je ovšem jenom průměrná. Wilsonův pomník proti nádražní budově tedy dokončil jakési ideové přehodnocení, které ovšem již nemělo bohatosti alegorického myšlení počátku století a jež výtvarně doprovodili umělci daleko slabší těch, kteří se podíleli na původní výzdobě stavby. Dalším významným zásahem do situace Wilsonova nádraží a Hooverovy třídy bylo dostavění přízemních krámků a provozů před prostory starého Rychla až k uliční čáře, k němuž došlo rovněž v roce 1928. Tím, že v blízkosti nádraží nevyrostla žádná vysoká budova, bylo dosaženo optimálního účinku Fantovy stavby při pohledu od Smetanova divadla.

Úpravy podniknuté ve třicátých letech měly dále pouze provozní charakter. V letech 1930-31 bylo prozatím neúspěšně zkoušeno zavedení rozhlasu do nástupištní haly, definitivně byl rozhlas zaveden až v roce 1937. V roce 1930 byly nově probourány tři vchody z ulice do koridoru budovy B, což znamenalo pouze odstranění parapetu velkých, segmentem sklenutých oken a jejich doplnění. Práce byla provedena zcela v duchu Fantova pojetí a proto ji ani v grafickém vyhodnocení nepovažujeme za zásah (nehledě k její omezenosti) do původního stavu budovy. Toto zřízení nových vchodů do koridorů budovy B je v dobových zprávách zdůvodňováno potřebou odlehčit, co se kvanta procházejících týče, přeplněnému odjezdovému vestibulu budovy C.

Velké změny v rozvržení kolejiště přinesl pak rok 1937. Tehdy bylo zřízeno nynější IV. nástupiště při východním okraji perónní dvouhaly a nástupiště při jižním konci přijímací budovy označeno nově Ia. Dále byly konečně strženy budovy skladišť někdejšího nádraží České severní dráhy a rozšířeno podstatně odstavné kolejiště. Od tohoto roku bylo Wilsonovo nádraží vyhrazeno převážně osobní dopravě, nákladní byla svedena do nově vybudovaného nádraží Praha-Žižkov. V roce 1938 bylo nově postaveno skladiště spěšnin a domky šaten zaměstnanců pracujících v kolejišti.

Rovněž období okupace přineslo řadu modernizace nádražního provozu, směřující ovšem jednoznačně k zvýšení výkonu dopravy ve shodě s požadavky, které na ní kladl válečný stav. Nejdůležitějším podnikem v těchto opravách byla stavba nového tunelu, vedeného zhruba paralelně s tunelem prvním. Byl budován v letech 1940-44 a po jeho

ukončení a uvedení do provozu byl upravován a rekonstruován i již 70 let sloužící první tunel, zbudovaný kdysi pod vedením ing. Krouského. V souvislosti s budováním nového tunelu bylo přestavěno jižní zhlaví nádraží a při něm vztyčena dnešní patrová stavební věž, obojí v roce 1944. Již na počátku okupace v roce 1940 byla střední část budovy pošty zvýšena o jedno patro a nástupiště la vybaveno zastřešením typu tzv. „vlaštovek“.

V posledním roce války započalo Ředitelství pražských drah i s opravou vlastní přijímací budovy. První zadávací plány opravy fasád jsou značeny březen 1945. Oprava celku fasád, kterou provádělo I. sdružení vinohradských stavitelů se protáhla až do roku 1946. Opraveny byly všechny plochy průčelí s výjimkou východního, obráceného k perónové hale. Celkem všeobecně jsou známy bojové události na nádraží za Pražského květnového povstání. Nádraží jimi nebylo výrazněji poškozeno, a tak ze sklonku roku 1945 máme pouze zprávy o restauraci reprezentačních místností. Restauraci obrazů tam prováděl akad. malíř František Hoffman. Dále byly opravovány i oba restaurační sály. V roce 1946 byly na průčelí budovy C dne 7. května odkryty pamětní desky padlých a popravených železničářů. **V roce 1947** zahajuje se největší úprava nádražní budovy, dvouletková přestavba. Byla vedena především snahou rozšířit počet prostor v rámci stávající budovy, která se po čtyřiceti letech provozu stala novým nárokům přece jenom těsnou. Projekt úprav byl zadán Technické stavební kanceláři ing. Pavla Moravce na Vinohradech a první plány jsou datovány rokem 1947. Tyto týkají se především budovy D, kde bylo navrženo **přestropení příjezdového vestibulu**, jeho úprava - včetně nového obložení bočních stěn – zřízení úschovny zavazadel v prostoru mezaninu nad přestropenou dvoranou podeje zavazadel a zřízení nových kanceláří v úrovni I. patra nad přestropeným příjezdovým vestibulem. Celý projekt je orientován čistě užitkově a neprezentuje žádné architektonické hodnoty. Firma ing. Pavel Moravec Technická stavební kancelář, byla roku 1948 zestátněna a pod novým jménem Československé stavební závody (ČSSZ) dodává roku 1948 již prováděcí projekty k úpravě. Oproti původnímu projektu nebyl nově získaný prostor nad přestropeným vestibulem příjezdu dělen do jednotlivých kanceláří, byla mu zachována původní klenba a celý slouží jako kulturní sál zaměstnanců nádraží. Tato změna v projektu vedla k zachování slohově hodnotných stěn a klenby včetně původního dekoru – pouze v detailech pozměněno – a dává do budoucna naději, že bude možno opět rekonstruovat hodnotný prostorový celek původního vestibulu příjezdu, odstraněním nového stropu a jej podpírajících sloupů. Prováděcí plány, které s datem prosinec 1948 dodaly „ČSSZ“ (ing. Sviták) byly realizovány v roce 1949. V tomtéž roce bylo započato s úpravou a rozšířením prostor I. suterénu pod budovou B. V prvních měsících roku 1949 byla nově upravena dopravní kancelář a zřízena místnost staničního rozhlasu opět dle projektu dodaného „ČSSZ“. Výše zmíněné úpravy suterénu budovy B souvisely s druhou částí úprav nádražní budovy, jejíž těžiště leželo v prostoru čekárny I. a II. třídy v budově B. Původní strop vysokého prostoru byl stržen a tato nově zastropena v úrovni podlaží 1. patra. V nově vzniklém prostoru v prvním patře byly zřízeny nocležny pro zaměstnance vlakových čet. Snížený prostor čekárny byl dále předělen a v jeho jižní polovině zřízena směnárna. První plány této úpravy pocházejí rovněž z roku 1947 a byly vypracovány opět Technickou kanceláří ing. P. Moravce. Prováděcí plány z ledna 1949 dodaly ČSSZ. Z let 1949-50 pochází pak další projekt úprav týkající se severní části budovy B a ústředního prostoru budovy A. Oba restaurační sály měly být dle tohoto projektu přestropeny, v horní části někdejšího restauračního sálu budovy B měly být zřízeny přípravné restaurace a byt vedoucího provozu, v dolní části sálu pak hala s jízdenkovými pokladnami, zatímco v ústřední odjezdové hale budovy C měly být v místech pokladen zřízeny bufety. Přestropením restauračního sálu v budově A měla být zdvojnásobena plocha restaurace, po zrušení sálu v budově B. Dnes můžeme být pouze rádi, že tento, na první pohled nedomyšlený projekt nebyl realizován. Díky tomu zůstaly nám oba velké prostory, které patří k nejlépe zachovaným v celém objektu nádraží. V roce 1950 byla ukončena tzv. dvouletková úprava nádražní budovy adaptací prostoru někdejší čekárny pro kuřáky v budově A na útulek pro matky s dětmi a zřízením nového přístupu z ulice k prostorům lázní v suterénu budovy D. Dvouletková úprava porušila některé důležité prostorové celky nádražní budovy, avšak byla

prováděna natolik úspěšně, že zůstalo zachováno dostatek detailů a fragmentů, které pomohou při rekonstrukci původních celků. Nenávratně ztracen se zdá být jedině někdejší prostor čekárny I. a II. třídy v budově B.

Opravy a adaptace následujících let měly již podstatně menší obsah. V roce 1960 byla zřízena nová úschovna zavazadel v prostoru někdejších dámských záchodků v budově B a tyto byly přemístěny na dno jižního světlíku budovy a s koridorem spojeny nově zbudovaným schodištěm. V roce 1961 došlo k některým úpravám ve vedlejších prostorech reprezentačních místností (viz. nová dispozice záchodů a úprava přípravný), z vlastních reprezentačních místností byl upravován podstatněji pouze tzv. vládní salonek, kde byly stěny nově obloženy dřevem. Zároveň však byla odstraněna některá dekorativní pole – především na pasech oddělujících obě předsíně od oktogonálního salonku do tzv. vládního salonku a prostory nově vymalovány. Rokem 1963 je datována menší úprava bytové jednotky v jihozápadním nároží III. patra budovy A (zřízení koupelny). V roce 1964 byl přestrojen světlík při jižním konci budovy D v sousedství provozního schodiště budovy E. Roku 1965 byly upraveny pánské záchodky v budově B. V témže roce došlo i k novému obložení stěn koridoru B bulharským leštěným travertinem a v souvislosti s tím i k úpravě přilehlých restauračních prostor. Obložení stěn koridoru budovy B je z památkového hlediska pochybeným zásahem a bude nutno jej při rekonstrukci odstranit. Rovněž zmíněné úpravy restauračních sálů nepříznivě zasáhly do jejich stavu (nové obložení stěn, podlahy, nová výmalba a odstranění některých částí štukového dekoru) a i zde bude třeba rekonstruovat původní stav co nejúplněji. V posledních letech pak došlo k úpravě jízdenkových pokladen při vestibulu odjezdu v budově C, která nemá však stavební charakter. Dále byly v letech 1966-67 zřízeny záchody a sprchy v mezaninu budovy D v místech přestropěného světlíku a v roce 1968 adaptovány záchody v přízemí, určené pro zaměstnance dopravní kanceláře. Posléze v roce 1968 došlo k adaptaci prostor zdravotnického staničního střediska v prvním patře budovy E. Vyjma těchto úprav proběhly ještě menší konzervační práce k nimž počítáme kupř. natření dřevěných detailů (oken a dveří) v některých částech objektu nevhodným světlým lakem, který by v případě důsledné adaptace původního stavu bylo třeba opět nahradit původním barevným tónem.

Dne 15. března 1967 začala stavba metra Hlavní nádraží (první a nejstarší stanice metra v Praze), podle prvních plánů ještě jako podpovrchové tramvaje. O vybudování metra namísto tramvaje vláda rozhodla až po zahájení stavby, v srpnu 1967, proto má stanice méně typická dvě boční nástupiště namísto jednoho středového. Dne 9. května 1974 byl zahájen provoz stanice metra Hlavní nádraží. V letech 1972–1979 vznikla na základě architektonické soutěže nová podzemní odbavovací hala (slohově ji lze řadit k brutalismu), které ustoupila část dosavadních Vrchlického sadů. Autory nové budovy jsou Josef Danda, Jan Bočan, Julie Trnková a Alena a Jan Šrámkovi. Po střeše haly vede Severojižní magistrála, která tak odřízla historickou budovu od okolí.

V souvislosti s těmito zásahy došlo v původní Fantově budově k několika zásadním změnám. Pod budovou v úrovni suterénu jsou proraženy tři podchody, které narušily původní dispozice suterénu. V podlaze přízemí odjezdové haly ve střední části C byl strop opatřen půlkruhovým otvorem se zábradlím. Otvor vizuálně spojuje podchod se zaklenutou odjezdovou halou. Zároveň byla zrušena původní schodiště vedoucí do původních podchodů v části C a D v odjezdové a příjezdové hale.

Při výstavbě magistrály došlo k navýšení terénu při severní straně objektu, toto navýšení se projevuje zejména před západní a severní fasádou umístěním světlíků se schodištěm. Parapety oken na západní fasádě části A mají výzdobu umístěnou v úrovni pod terénem. Stejně tak je zde nelogicky umístěn i balkon před západní fasádou budovy A, který byl původně nad terénem a sloužil restauraci.

Po roce 2006 v souvislosti s rekonstrukcí Nové odbavovací haly byly v přízemí objektu C nahrazeny schodiště eskalátory. Schodiště jsou umístěna vedle středního podchodu a vedou do přízemí věží ve střední části C.

2.1 Prameny

Umělecko – historický průzkum – Praha, hlavní nádraží, SÚRPMO, 1972

Restaurátorské průzkumy a záměry, AKANT ART, 2004 – 2020

Archiv stavebního úřadu Praha 2

Fantova pozůstalost – archiv architektury – Národní technické muzeum

Fotografický archiv – Archiv Štenc Praha

Archiv fotografií národního památkového ústavu - Foto sbírka NPÚ

Architektonický obzor, 1909

České umění, Praha 1911

Praha a železnice: nádraží, nádražíčka a zastávky – Milan Polák, Milpo media, 2005

2.2 Plány a ikonografie

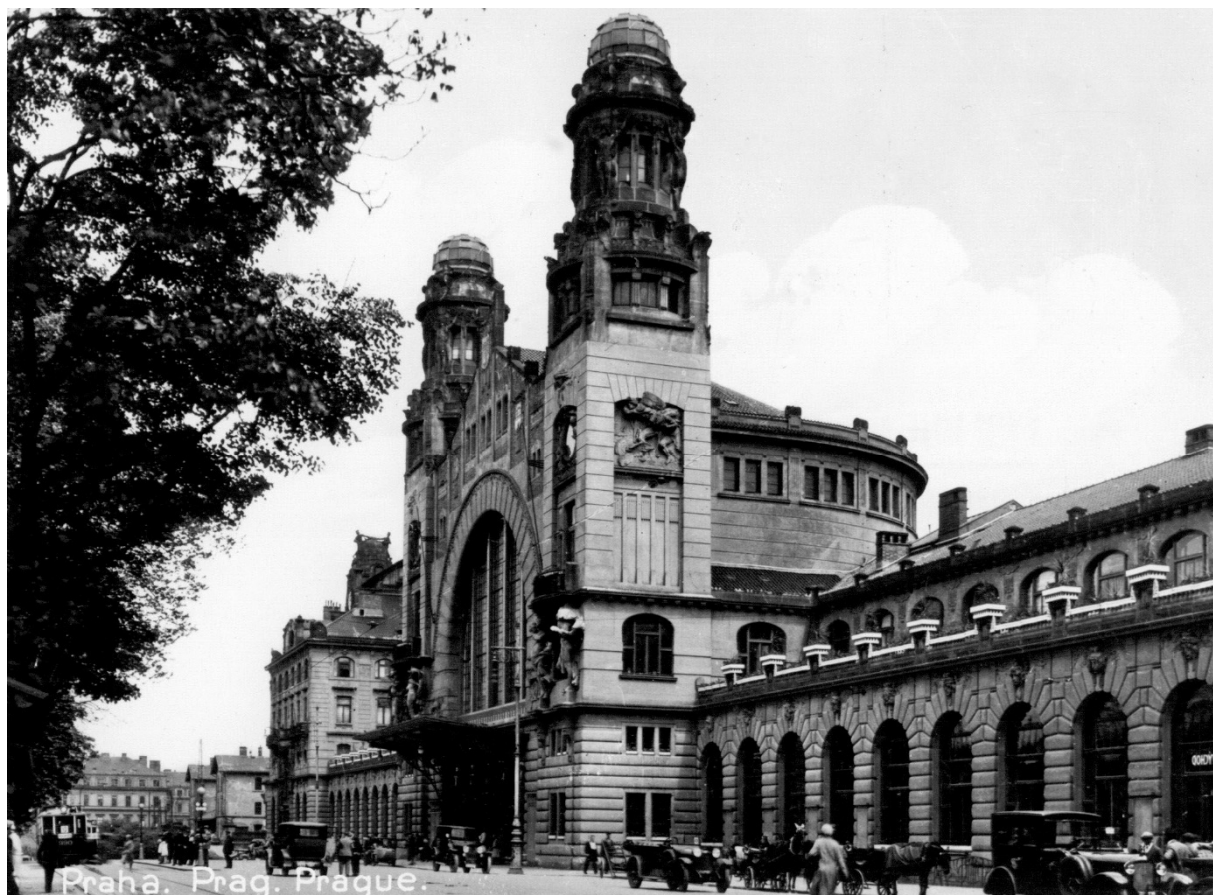

Pohled na původní nádraží před postavením Fantovy budovy (fotobírka NPÚ)

Pohled na původní nádraží před postavením Fantovy budovy (fotobírka NPÚ) – roc 1901

Pohled na fanotvu budovu (fotobírka NPÚ)

Pohled na fanotvu budovu (fotobírka NPÚ)

Výsrauba nádraží (foto archiv NTM)

482 - Blízký záběr právě dokončeného severovýchodního křídla, administrativní budovy a provizorního vchodu na nádraží (vpravo)
© EPOQUE 1900, spol. s r.o. 2012, all rights reserved

Průběh výstavby nádraží – provizorní vchod místo části E – rok 1903

483 - Impozantní severovýchodní křídlo nové budovy s administrativním blokem v pohledu od severozápadu
© EPOQUE 1900, spol. s r.o. 2012, all rights reserved

Průběh výstavby nádraží – rok 1905

Pohled na nádraží těsně po dokončení (Archiv Štenc Praha) – rok 1906

484 - Právě dostavěné jihozápadní křídlo s administrativním blokem těsně před zahájením výstavby střední části v pohledu od muzea
© EPOQUE 1900, spol. s r.o. 2012, all rights reserved

Pohlednice z roku 1906

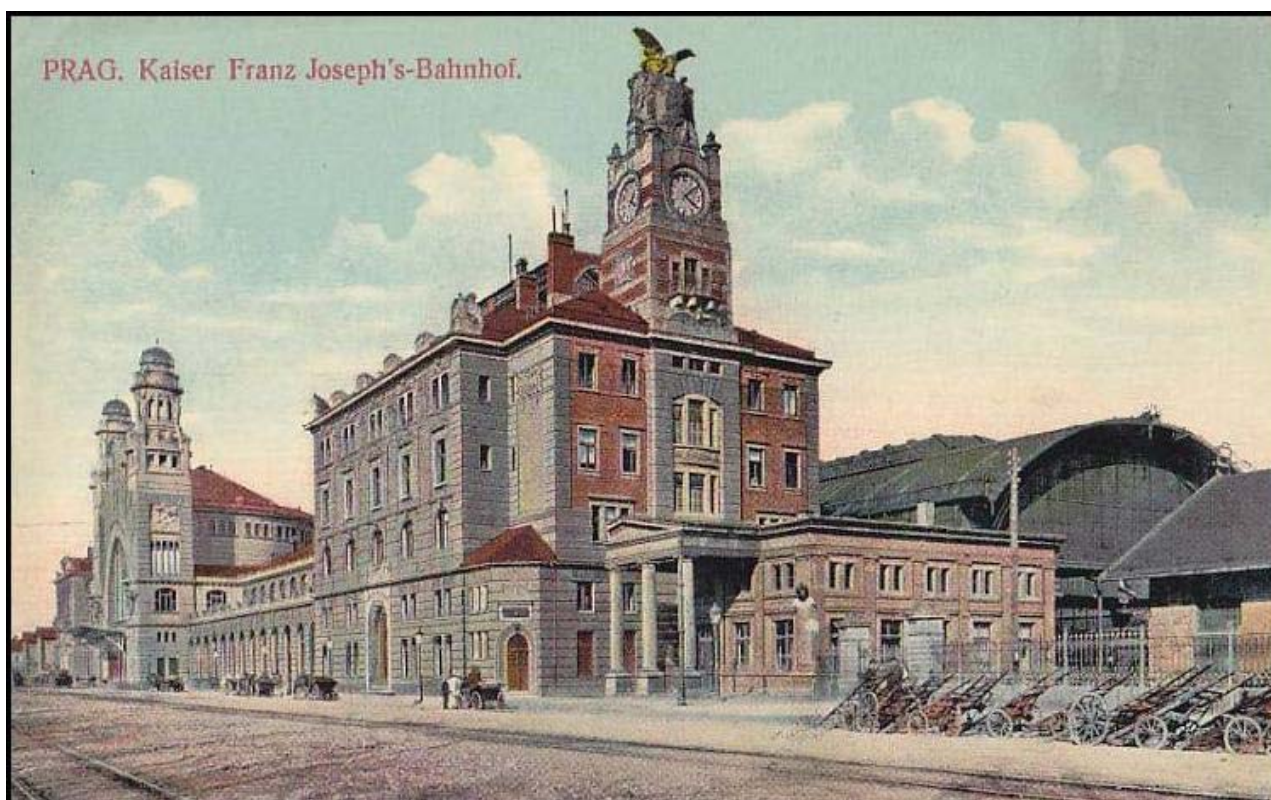

Pohled na nádraží těsně po dokončení (Archiv Štenc Praha)

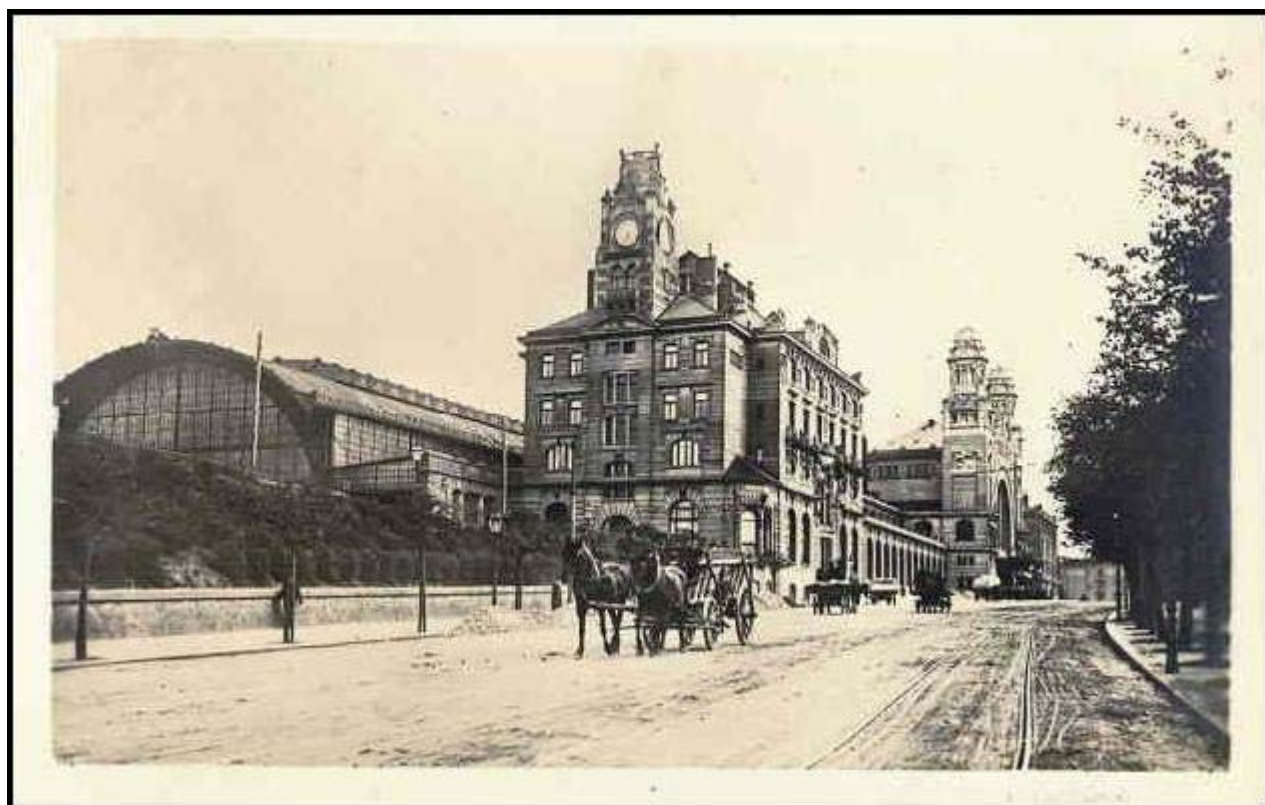

Pohled na nádraží (Archiv Štenc Praha)

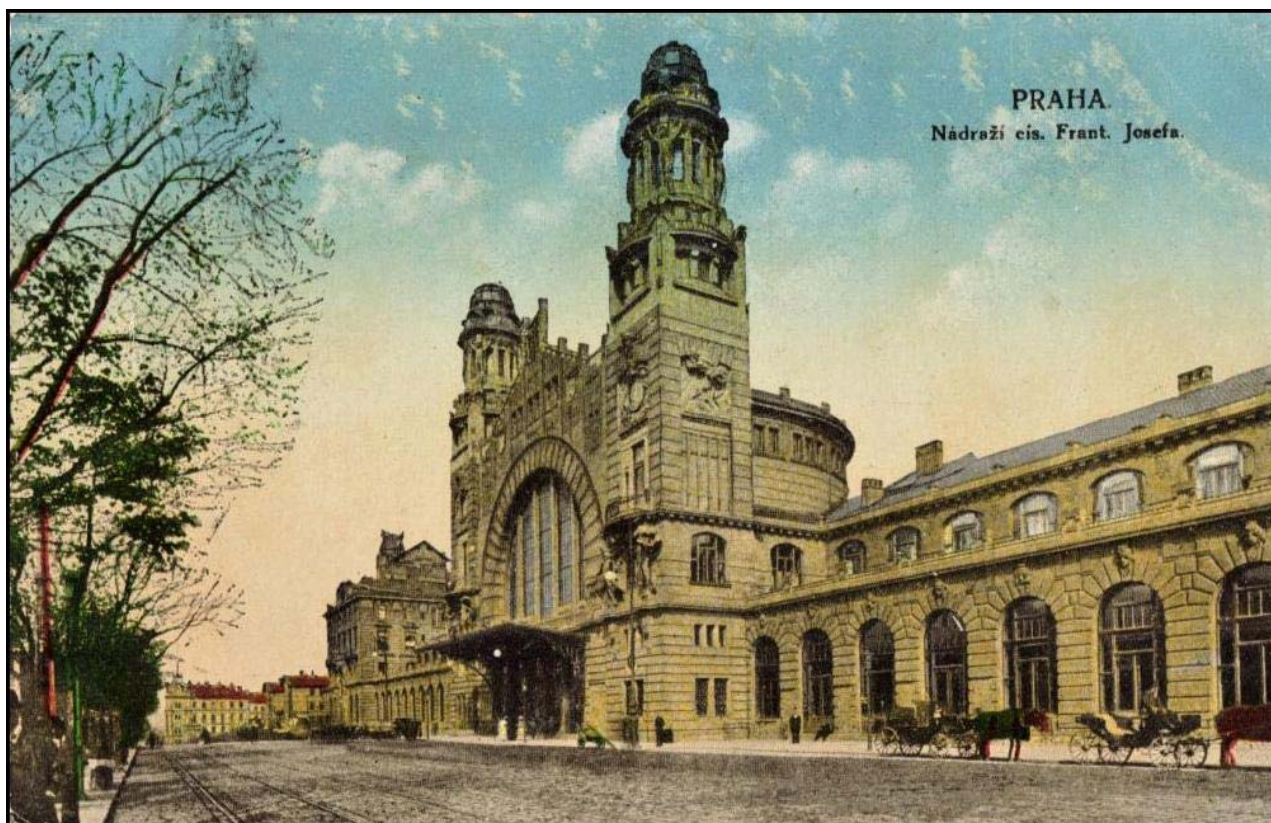

Pohednice z roku 1912

Pohednice z roku 1912

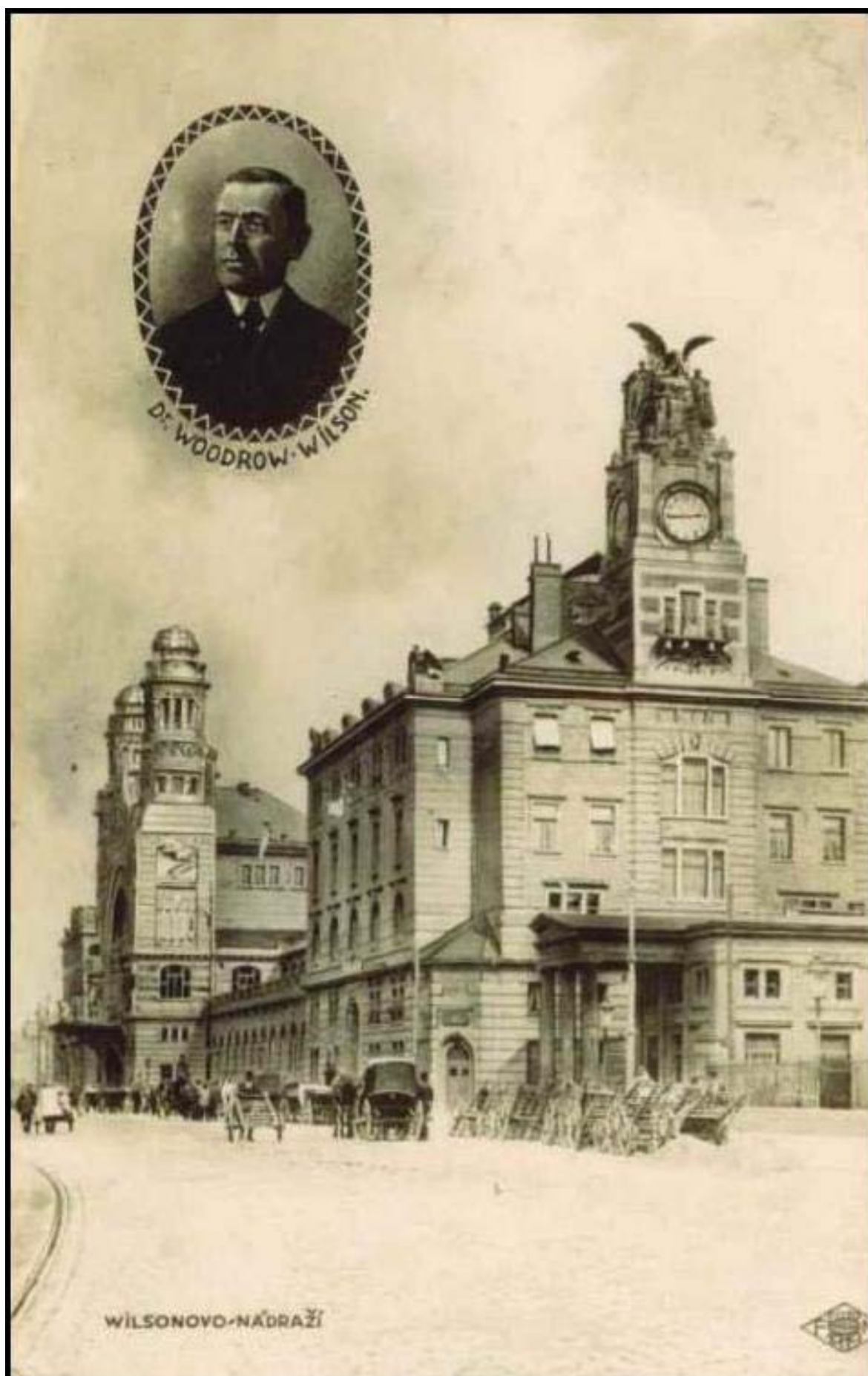

Pohlednice z roku 1913

Pohlednice z roku 1916

Pohlednice z roku 1919

Pohled kolem roku 1925 (Archiv Hl.m. Prahy)

Fotografie kolem roku 1930

Čekárna v část B (foto archiv NTM)

Příjezdová hala v část D (foto archiv NTM)

Restaurace v část A (foto archiv NTM)

Restaurace v část B (foto archiv NTM)

Odjezdová hala v část C (foto archiv NTM)

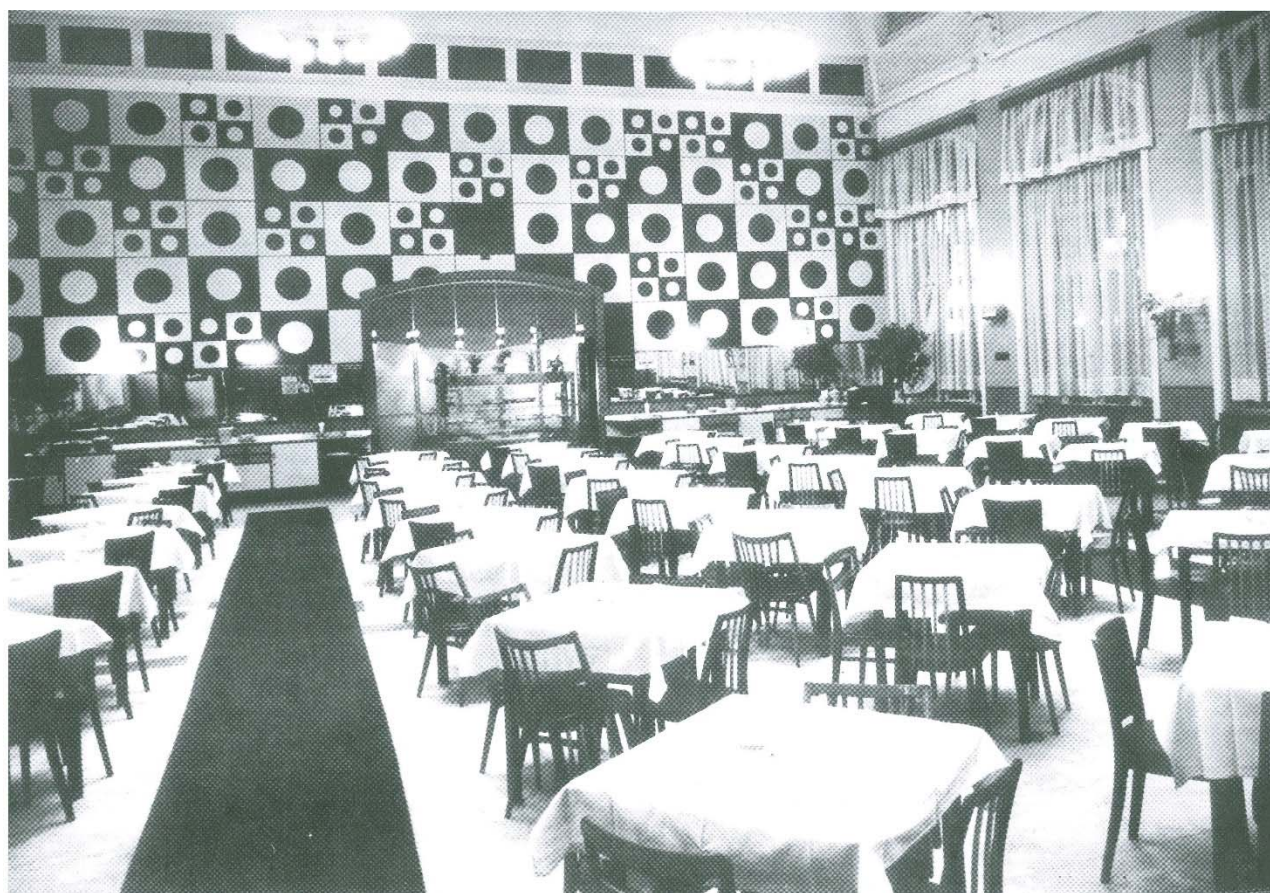

Příjezdová hala v část D (foto archiv NTM)

Restaurace v část A (foto archiv NTM)

Restaurace v část B – šedesátá léta 20. stol. (foto archiv NTM)

Fotografie uveřejněná a časopise Architektonický obzor v roce 1909 – část B

Fotografie uveřejněná a časopise Architektonický obzor v roce 1909 – část A

Fotografie uveřejněná a časopise Architektonický obzor v roce 1909 – část C

Fotografie uveřejněná a časopise Architektonický obzor v roce 1909 – vální salonek

Fotografie uveřejněná a časopise Architektonický obzor v roce 1909 – vládní salonek

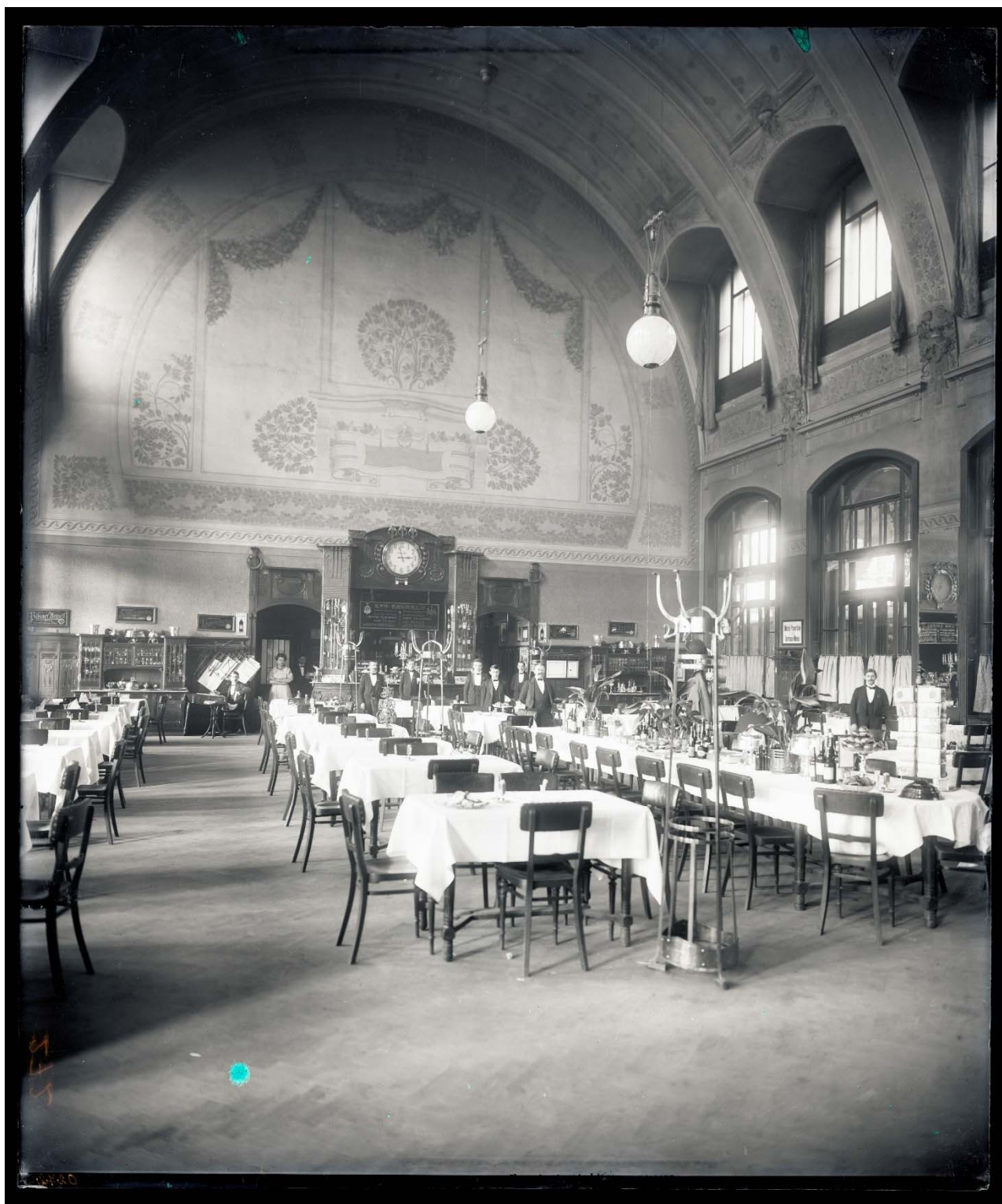

Fotografie uveřejněná ve Zlaté Praze v roce 1904 – restaurace A

Hodba v části B – (Archiv NTM)

Restaurace v části B (Archiv NTM)

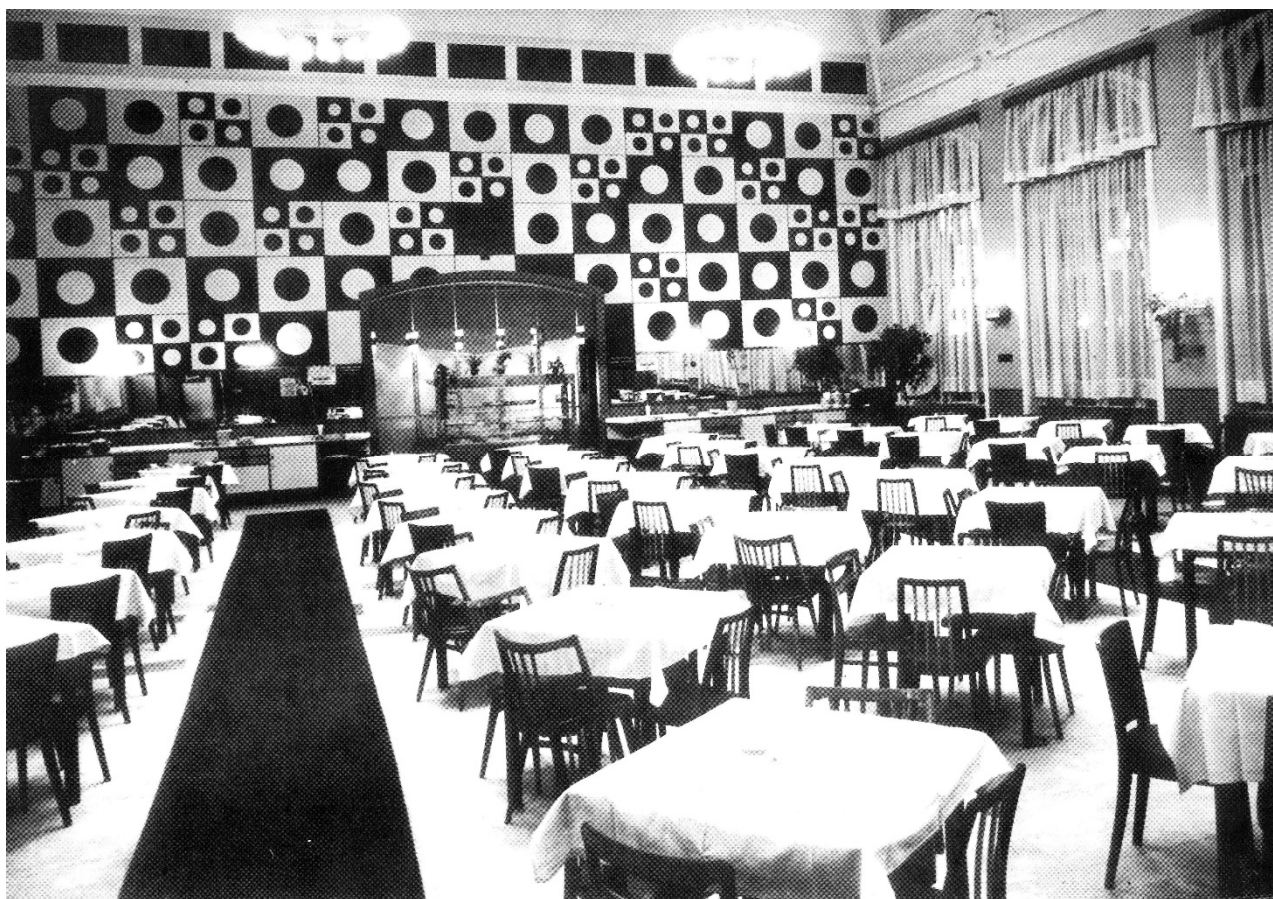

Čekárna v části B (Archiv NTM)

Příjezdová hala v části D (Archiv NTM)

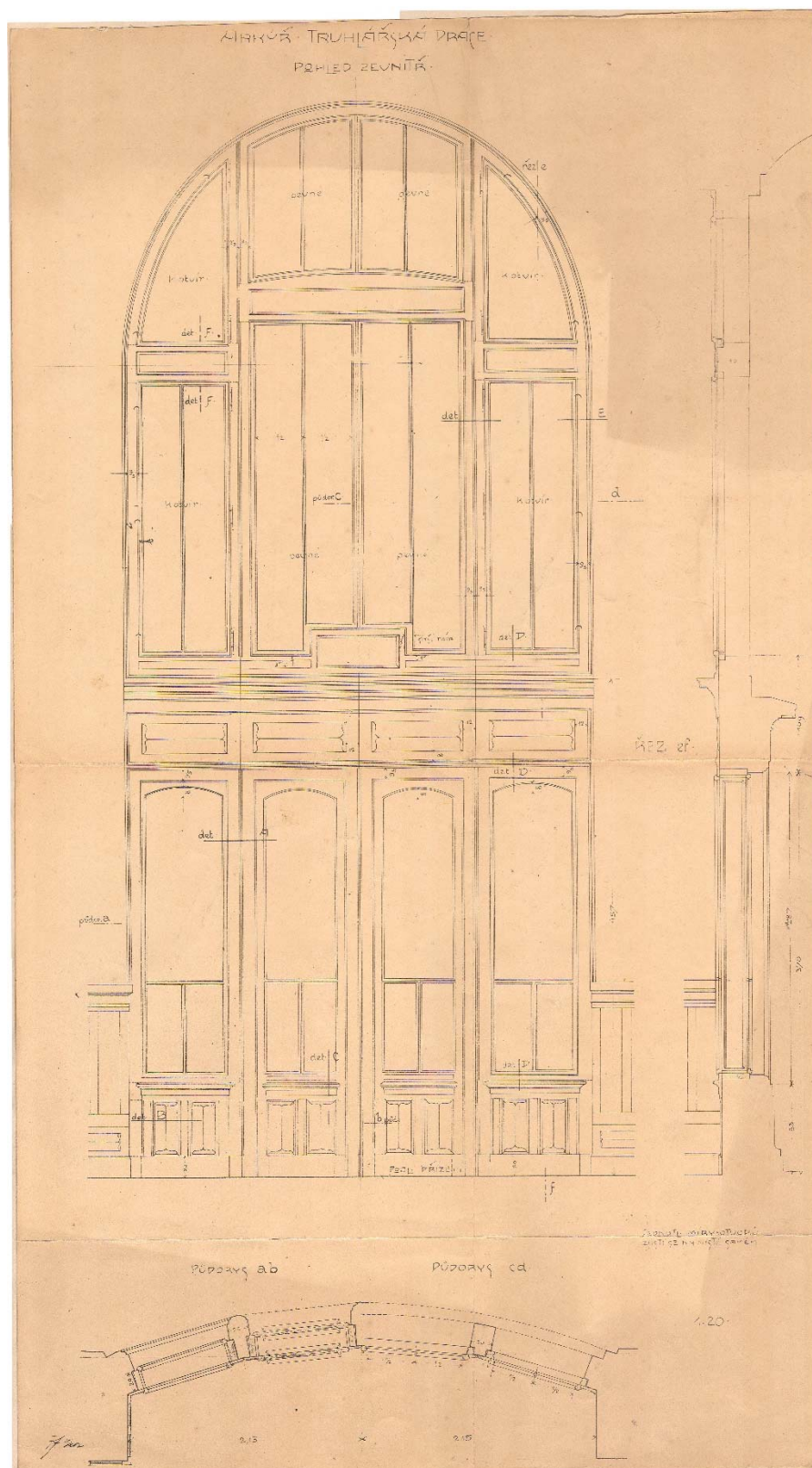

Restaurace v části B – 60. léta 20. století (Archiv NTM)

Plány z Fantovy pozůstalosti uložené archivu architektury

Z důvodu velkého množství dochovaných plánů, zde uvádíme pouze malý počet. Zbytek plánů je uložen na CD a v archivu autorky.

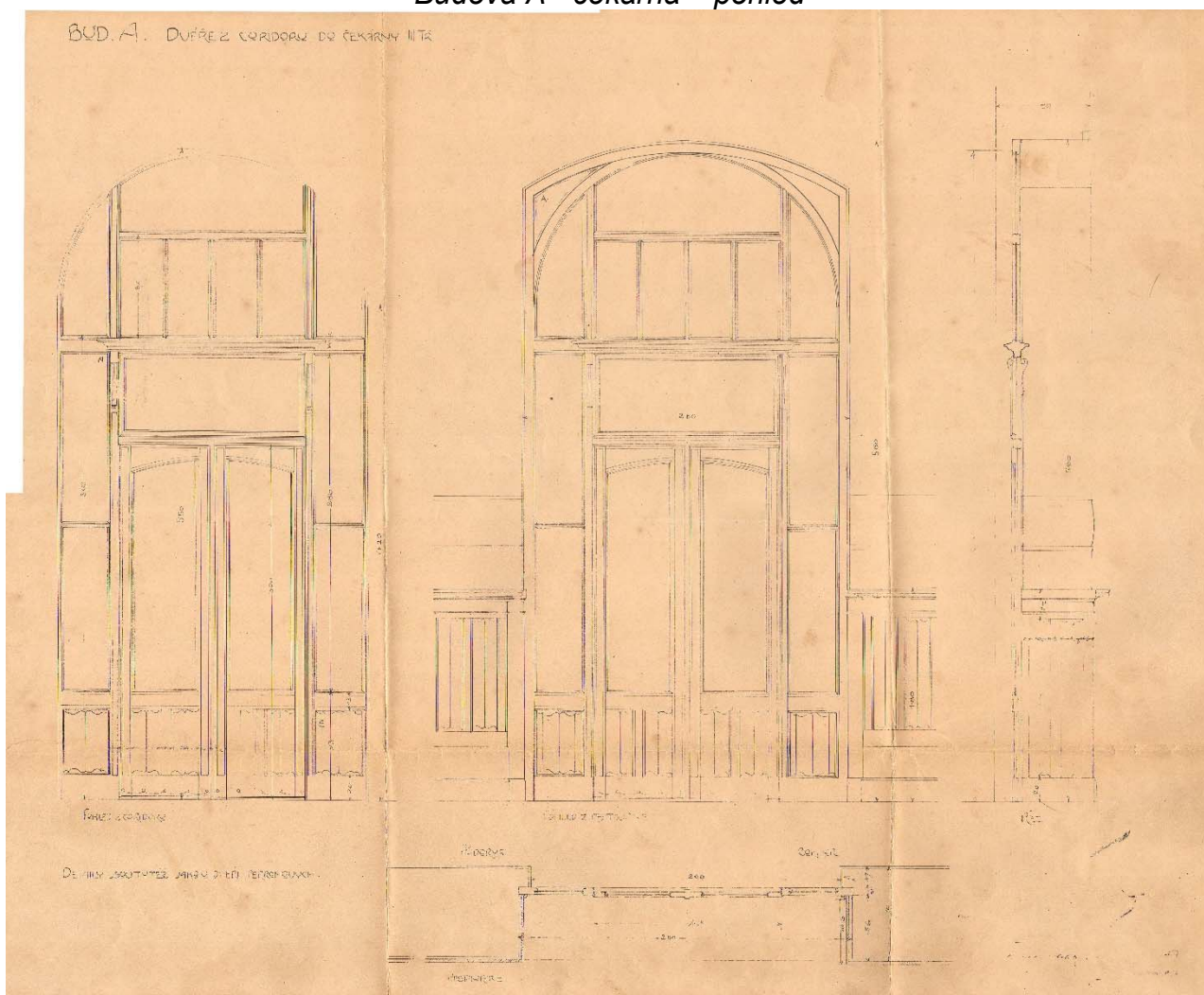

Budova A - arkýř - pohled zevnitř - truhlářská práce

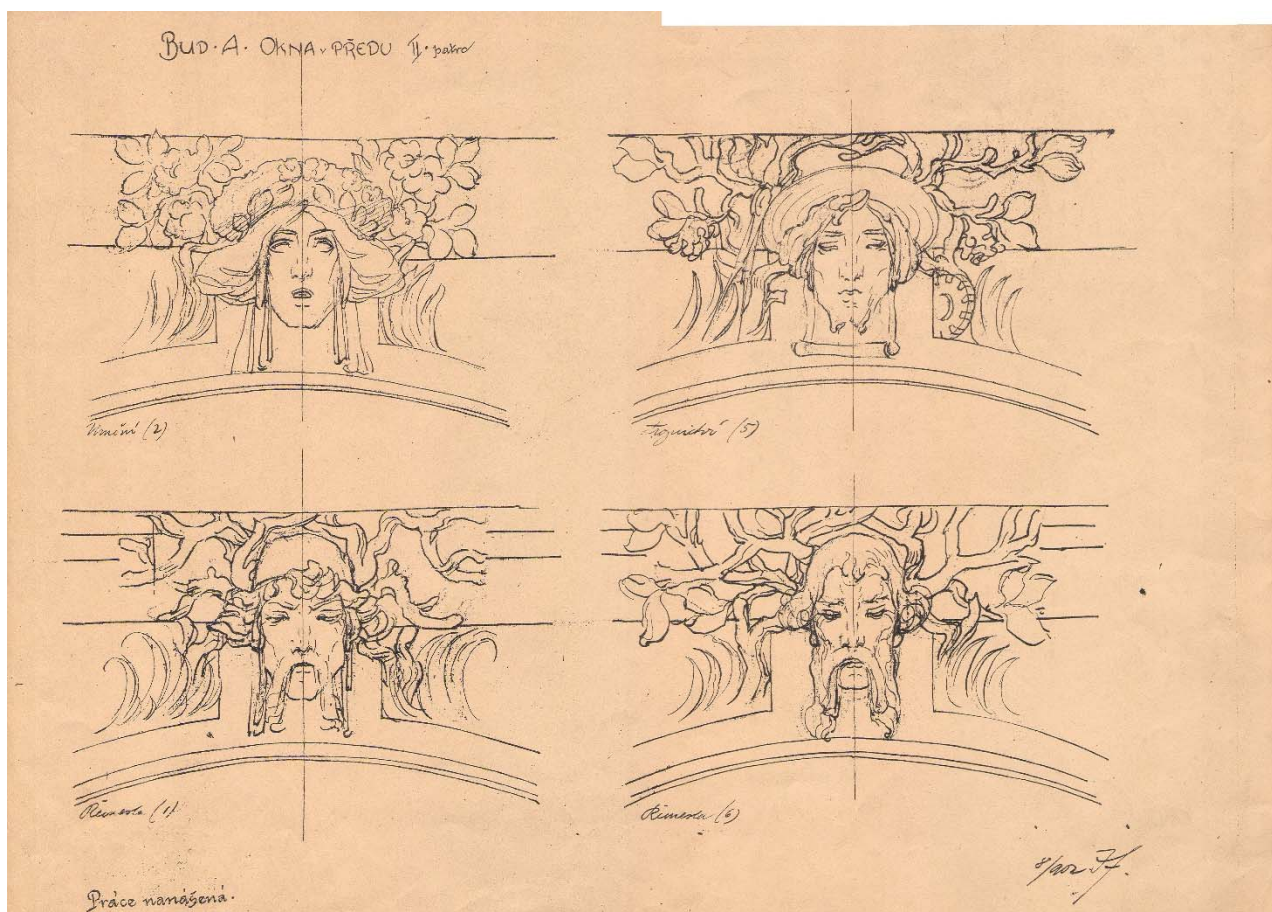

Budova A - čekárna – pohled

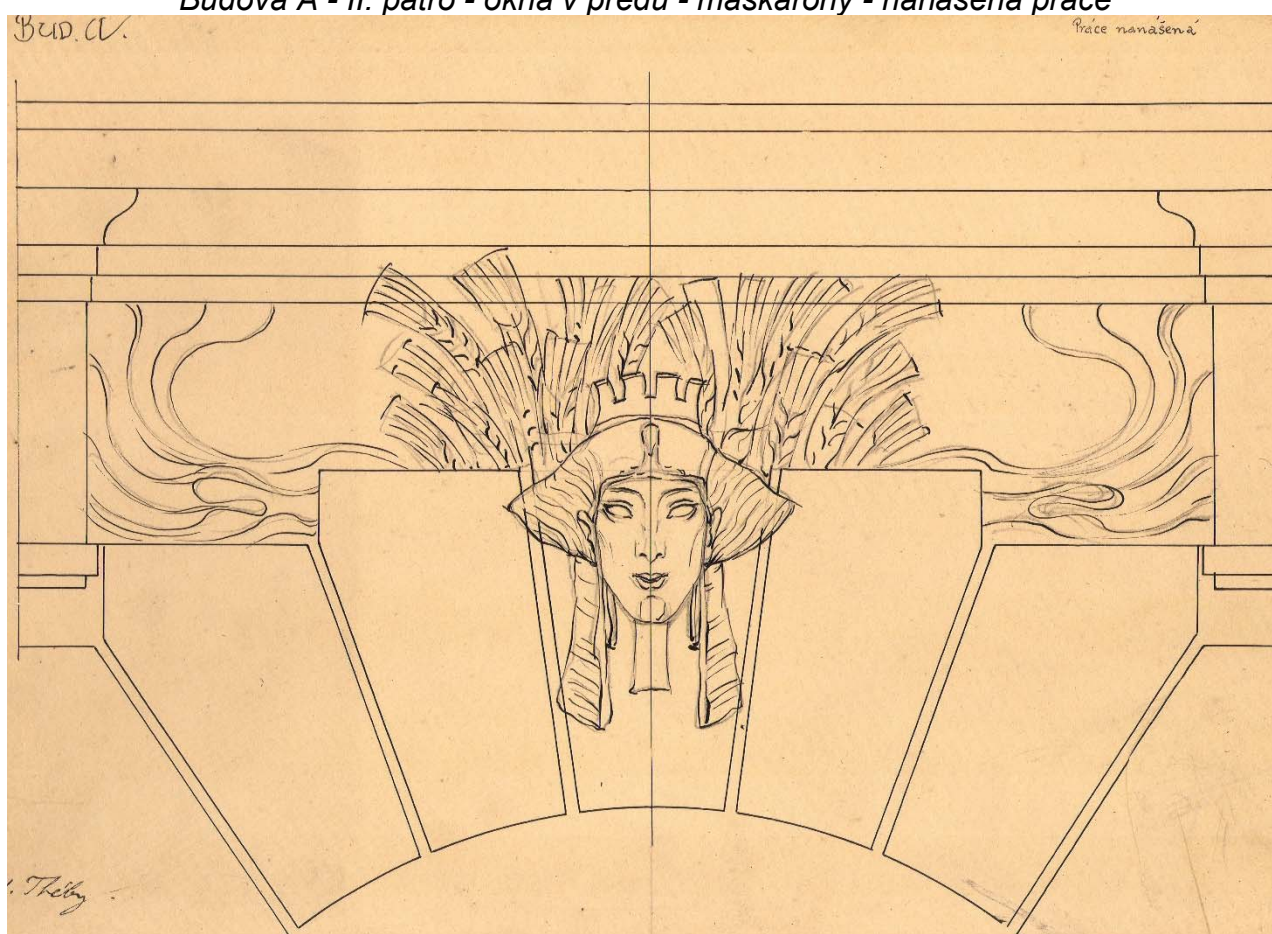

Budova A - dveře z koridoru do čekárny III. třídy

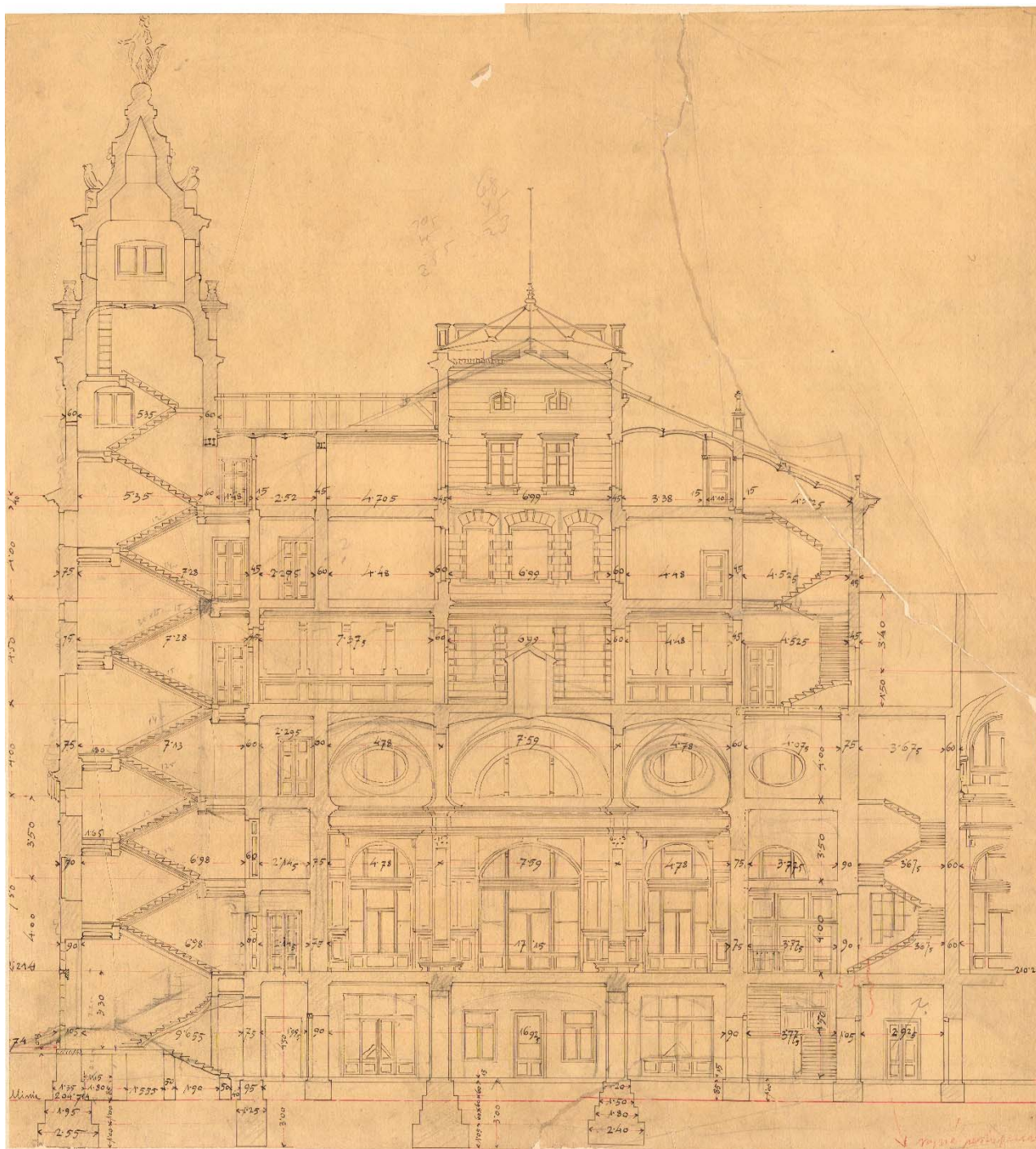

Budova A - II. patro - okna v předu - maskarony - nanášená práce

Budova A - maskaron - Théby - nanášená práce

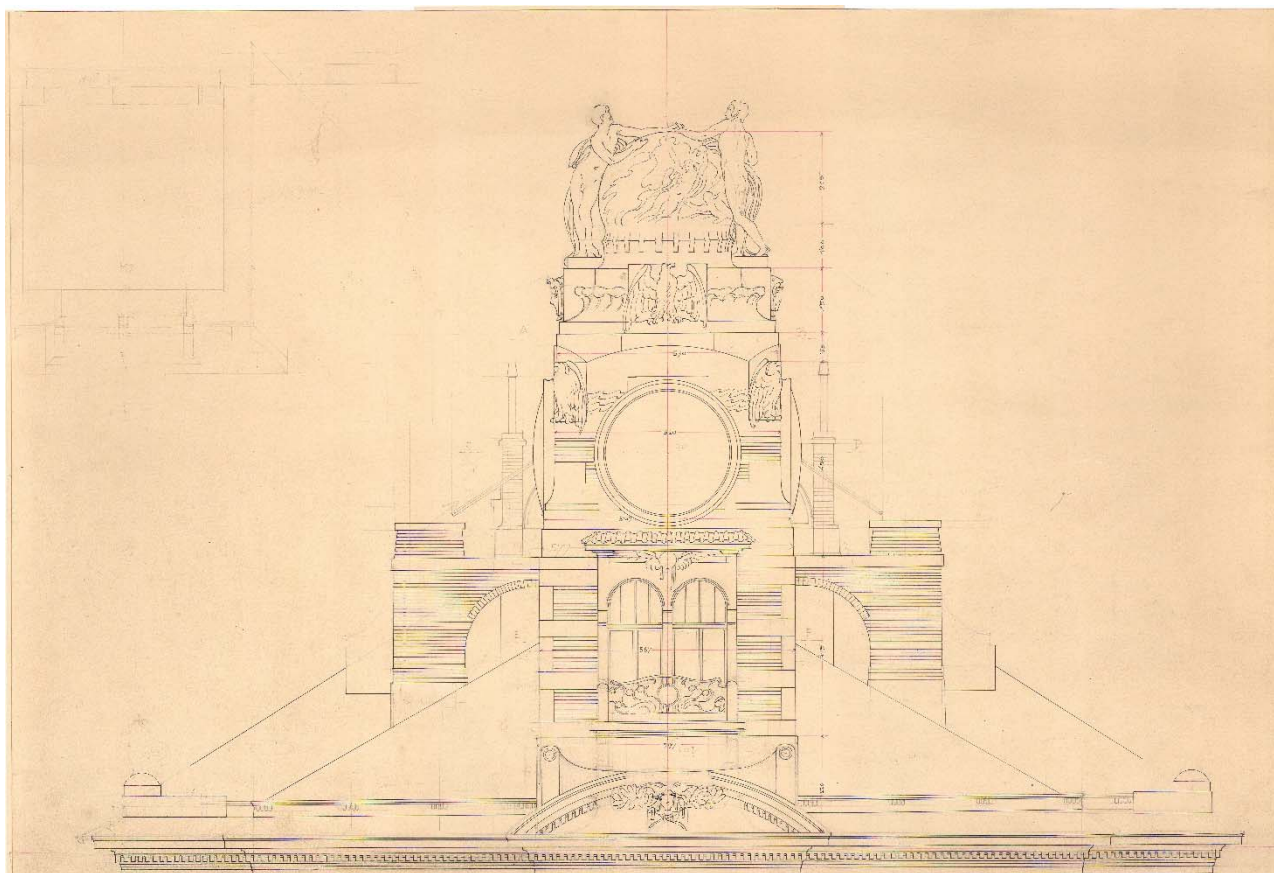

Budova A - podélný řez – návrh

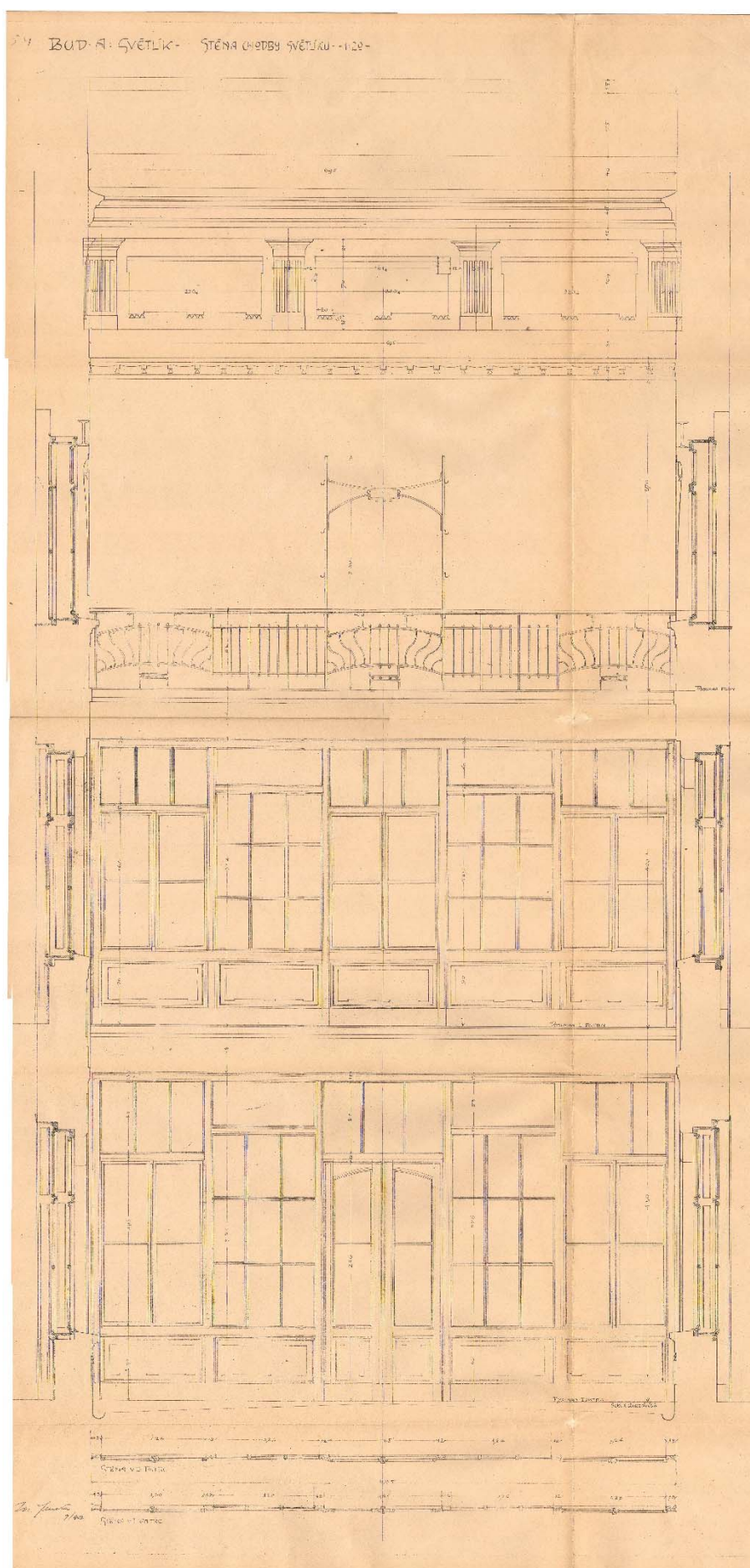

Budova A - restaurace III. třídy - vnitřní výzdoba stěn

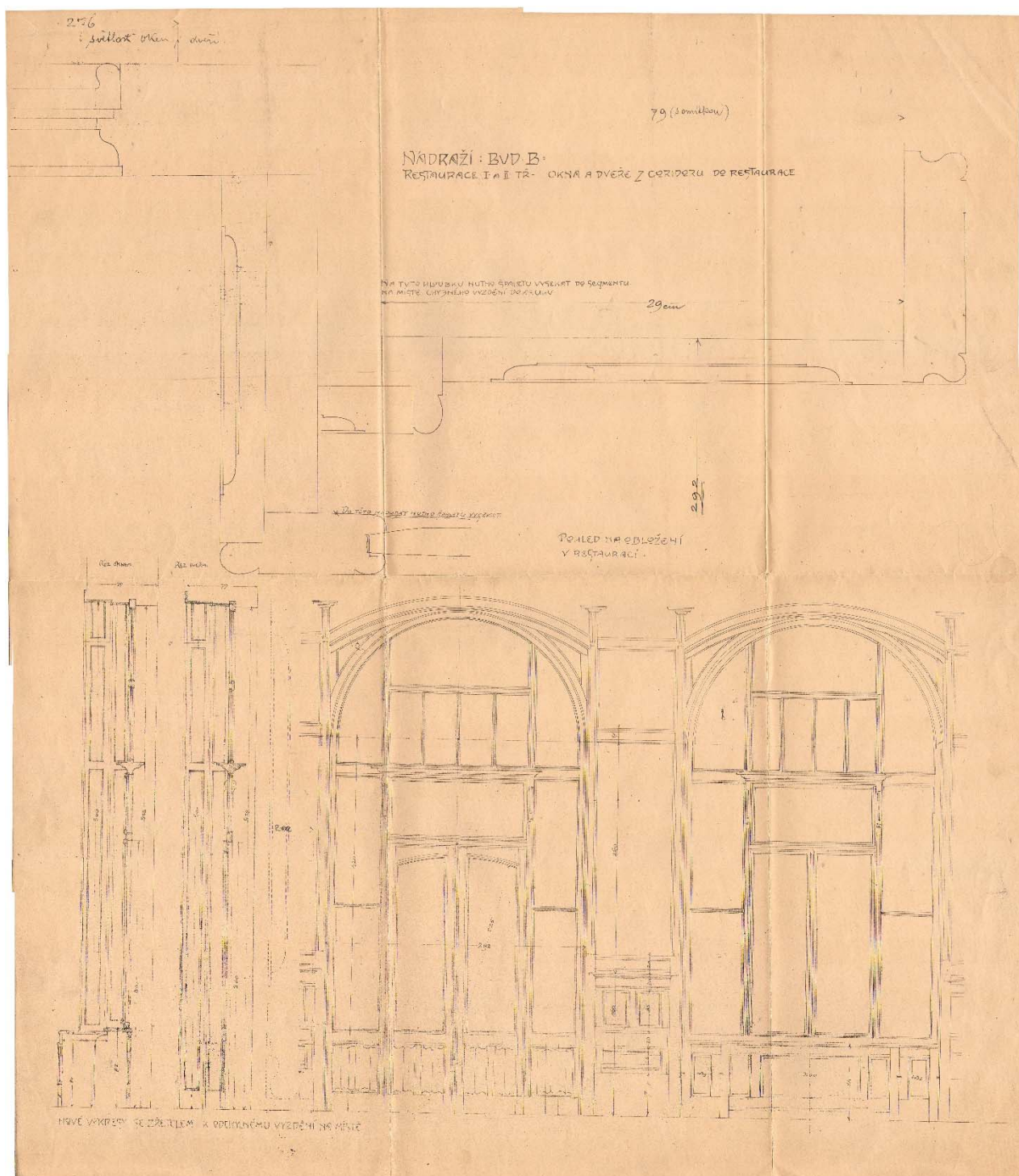

Budova A - střecha – pohled

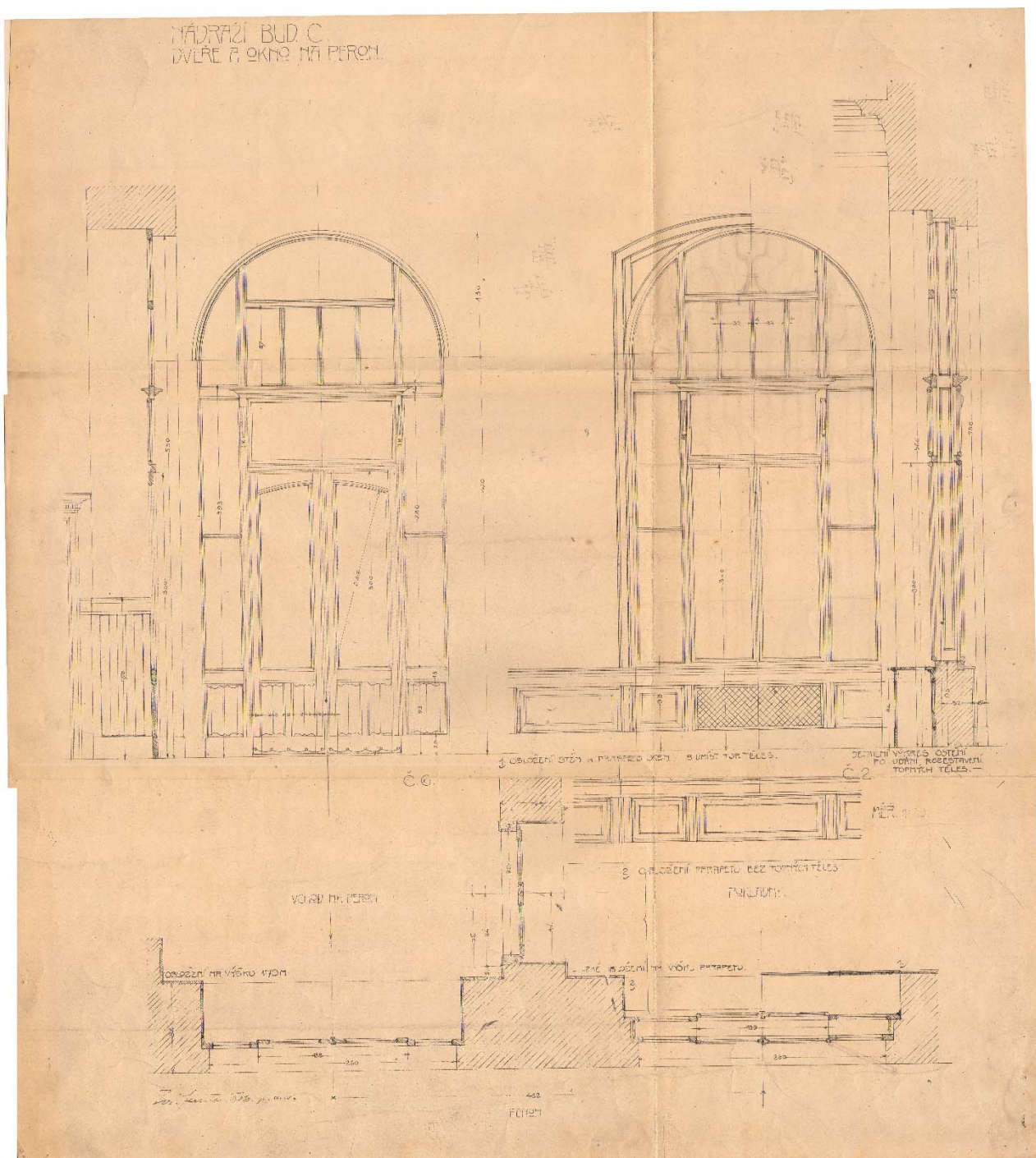

Budova A - světlík - stěna chodby světlíku

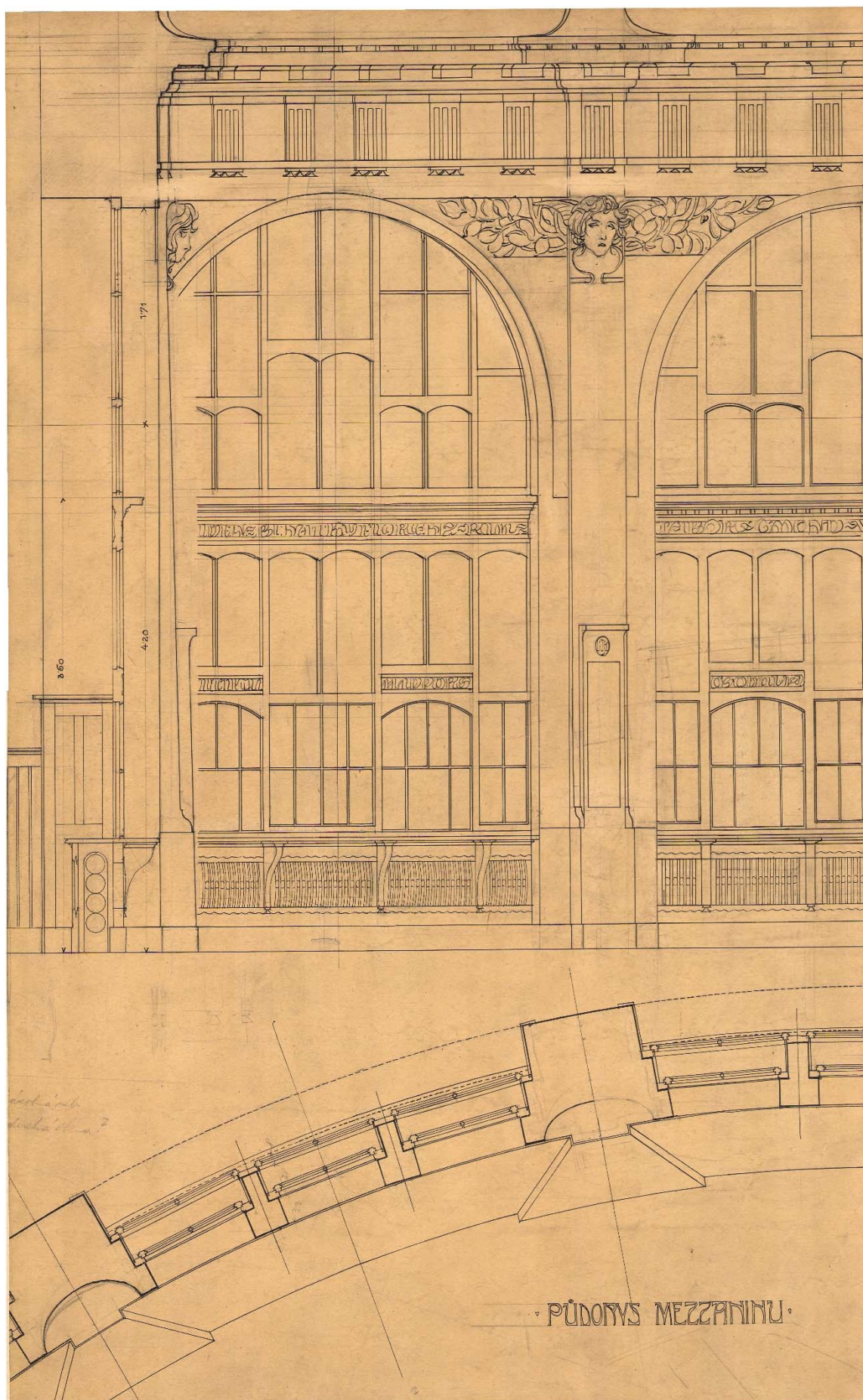
Budova B - restaurace I. a II. třídy - dveře z koridoru do restaurace

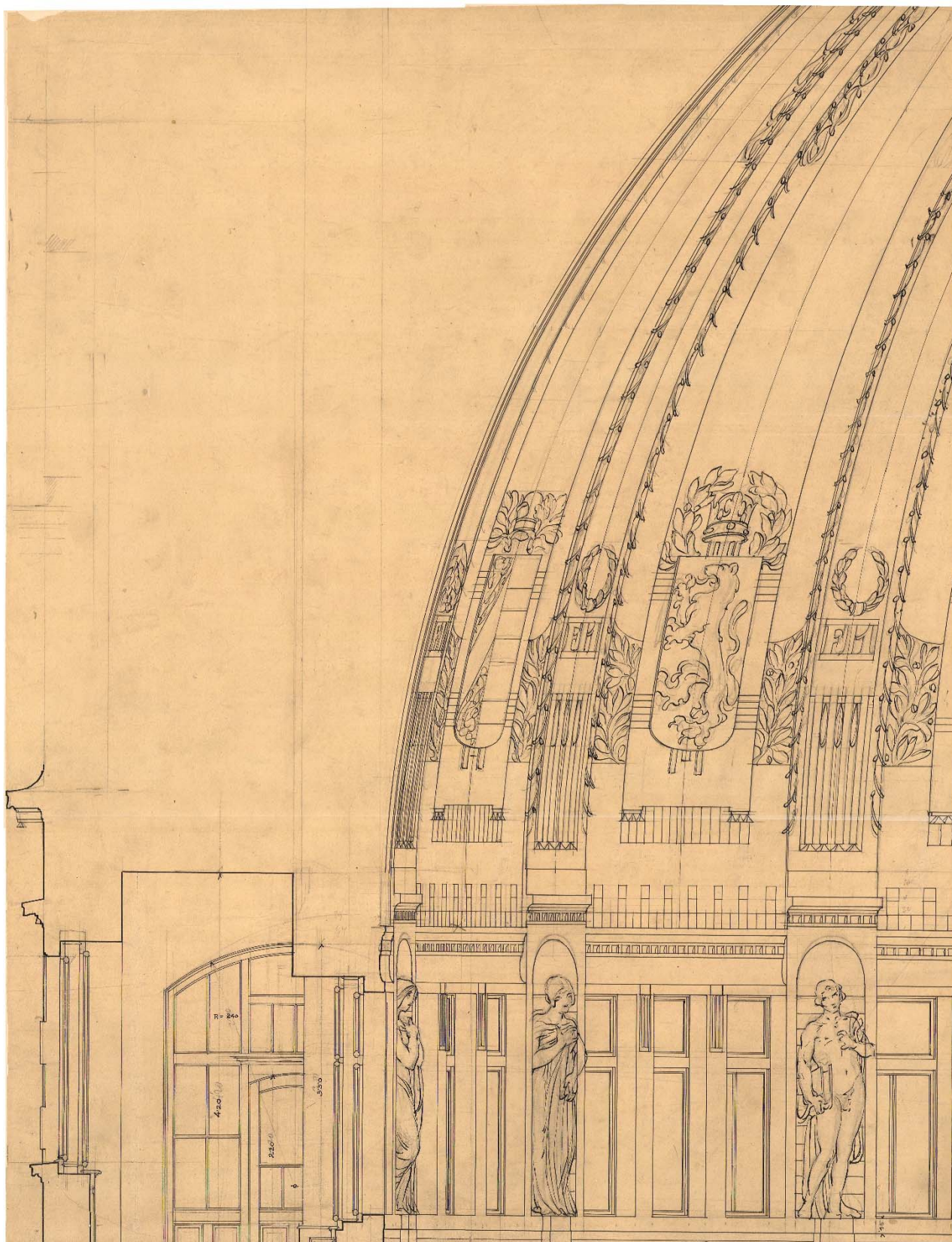
Budova C - dveře a okno na perón

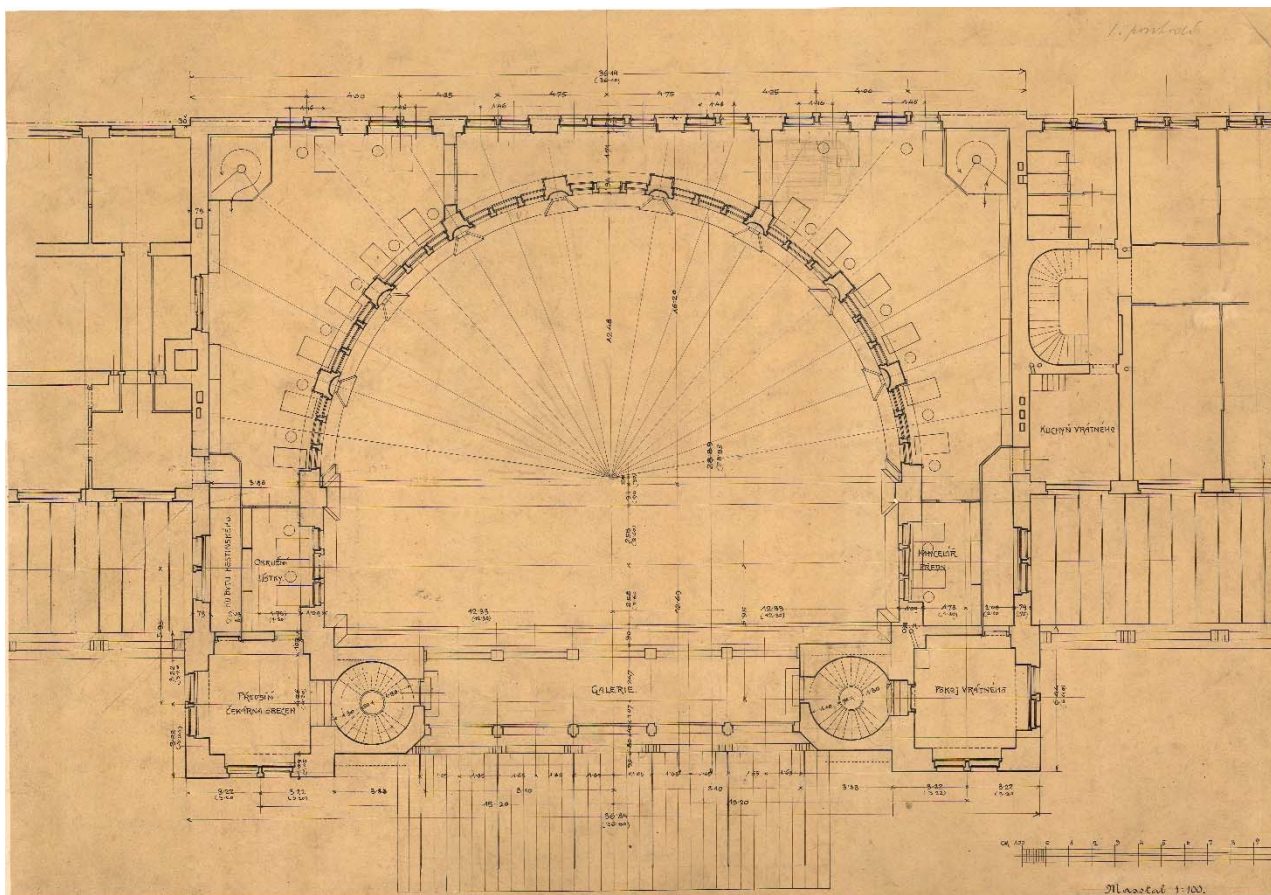
Budova C - dvorana - interiér - pohled 03 + část půdorysu mezaninu

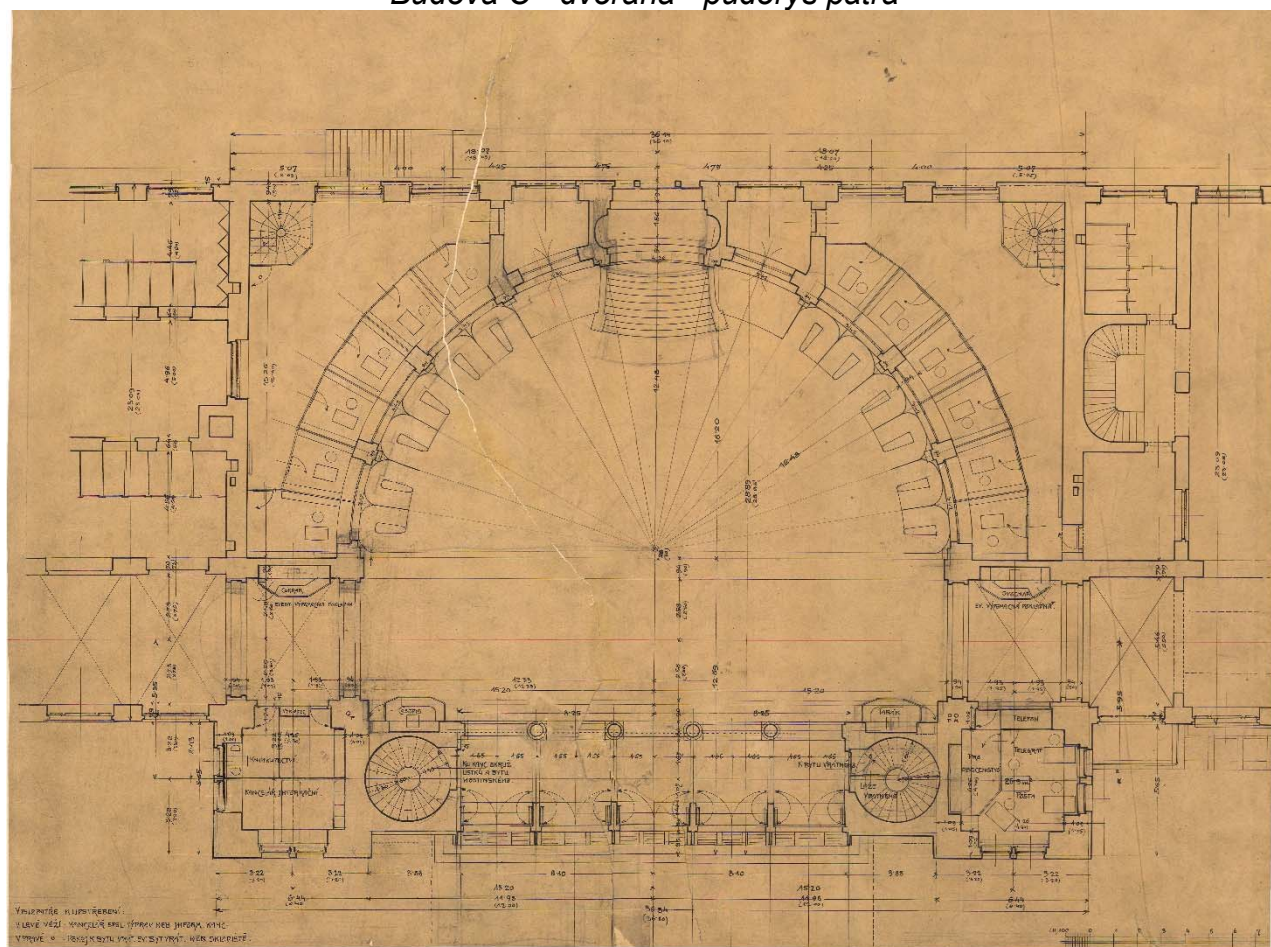

Budova C - dvorana - interiér - pohled 06 + řez věží

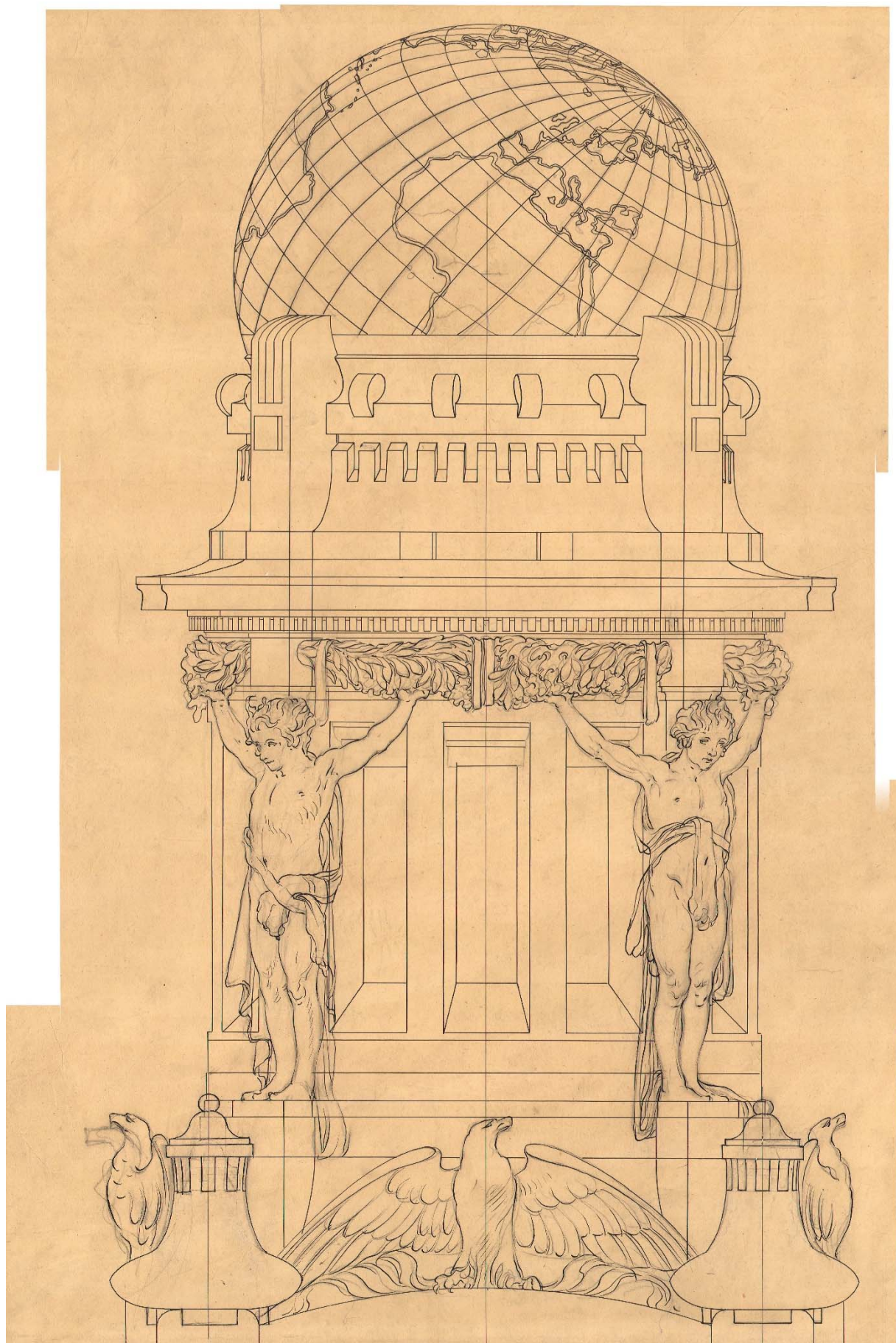

Budova C - dvorana - půdorys patra

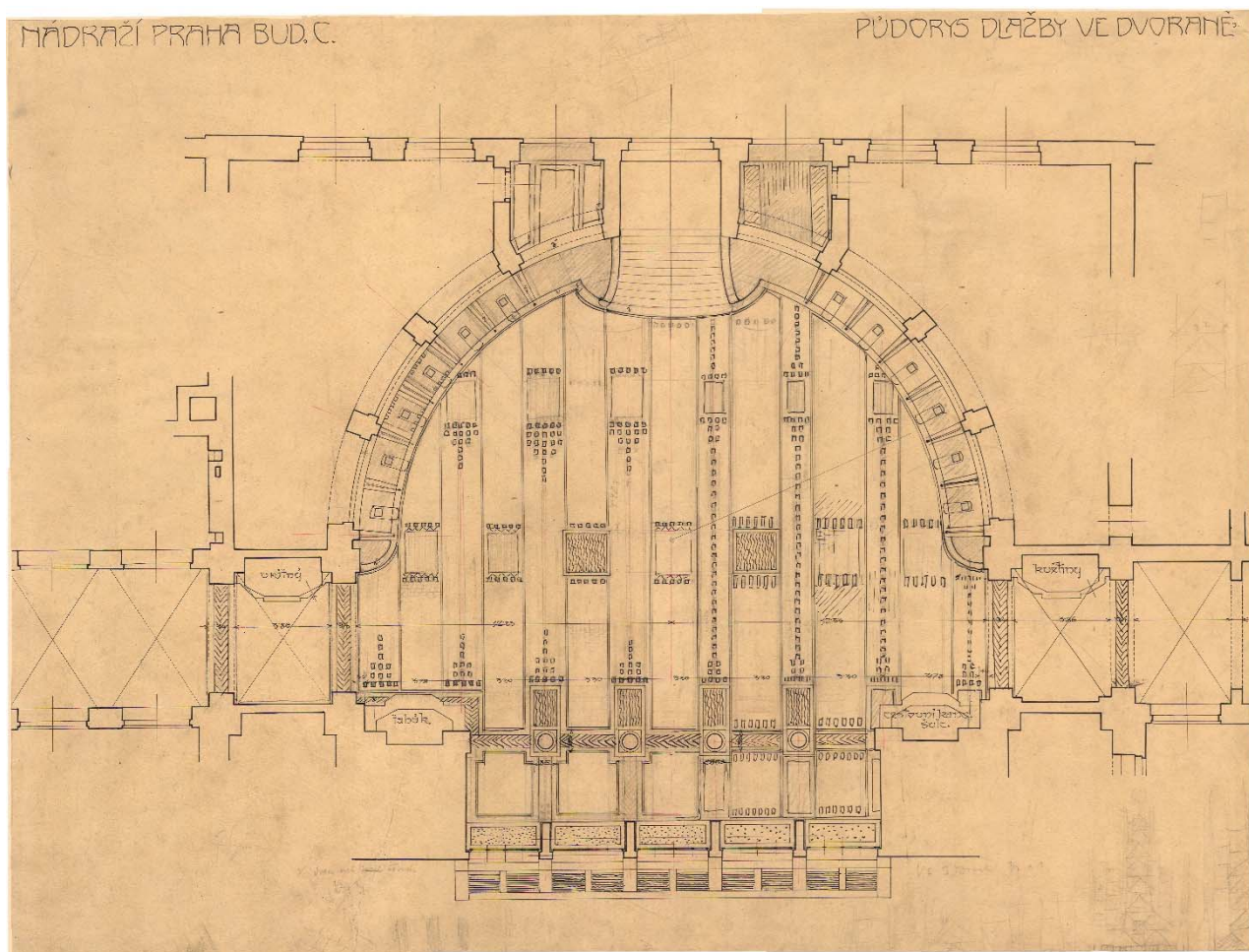
Budova C - dvorana - půdorys přízemí 02

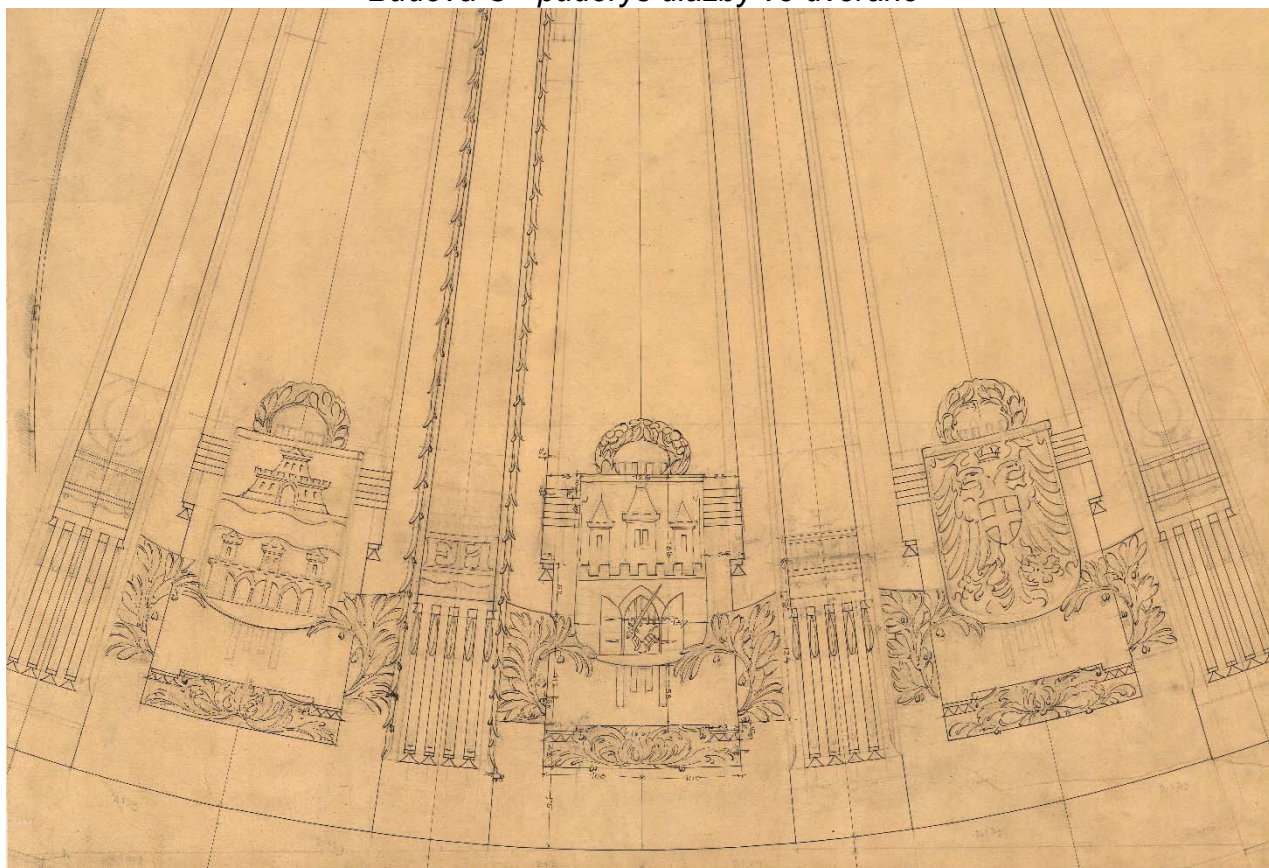

Budova C - fasáda - detailní pohledy

Budova C - půdorys dlažby ve dvoraně

Budova C - strop - štuková výzdoba

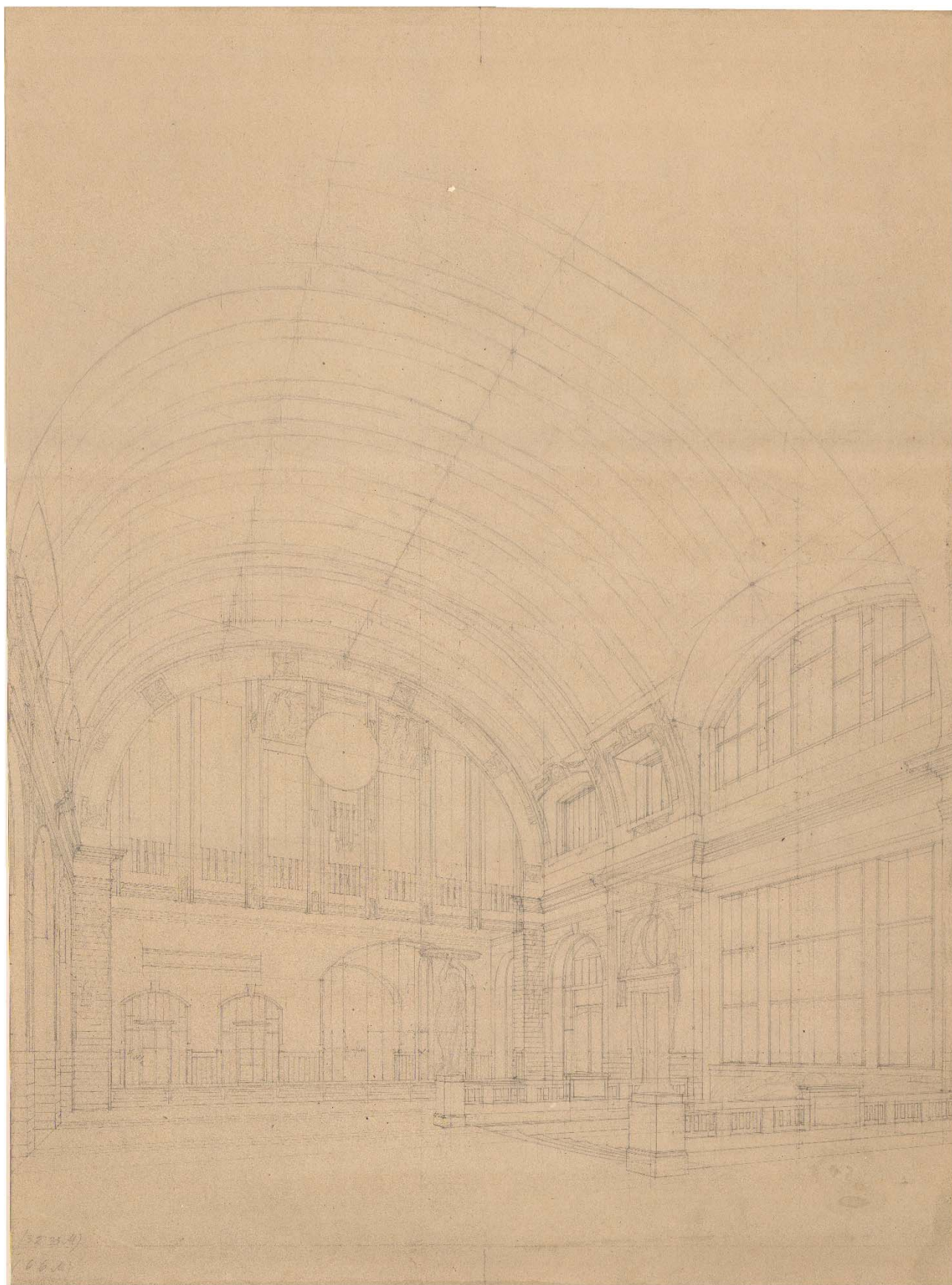

Budova C - velké sálové okno

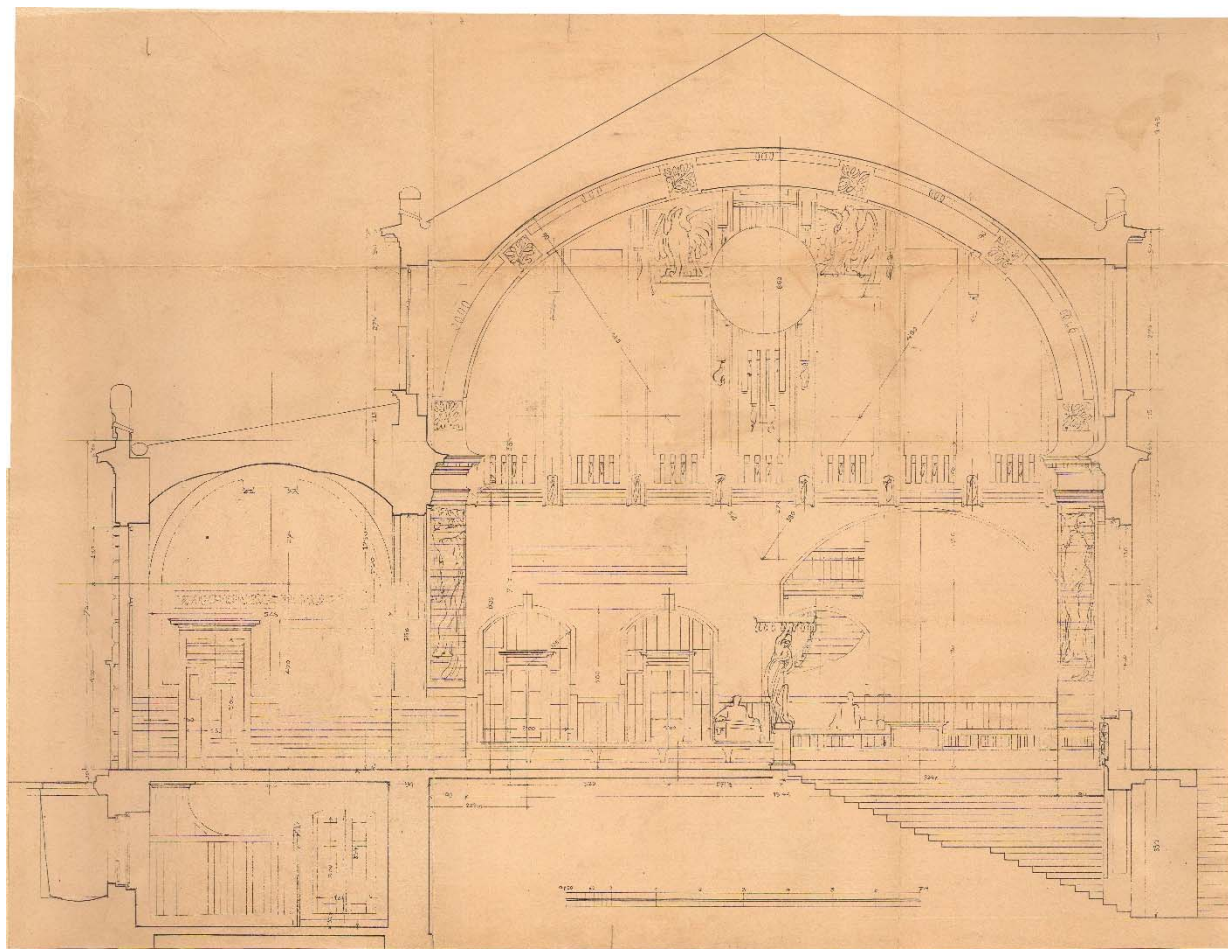
Budova D - průčelí do ulice - maskaron 06 - nanášená práce

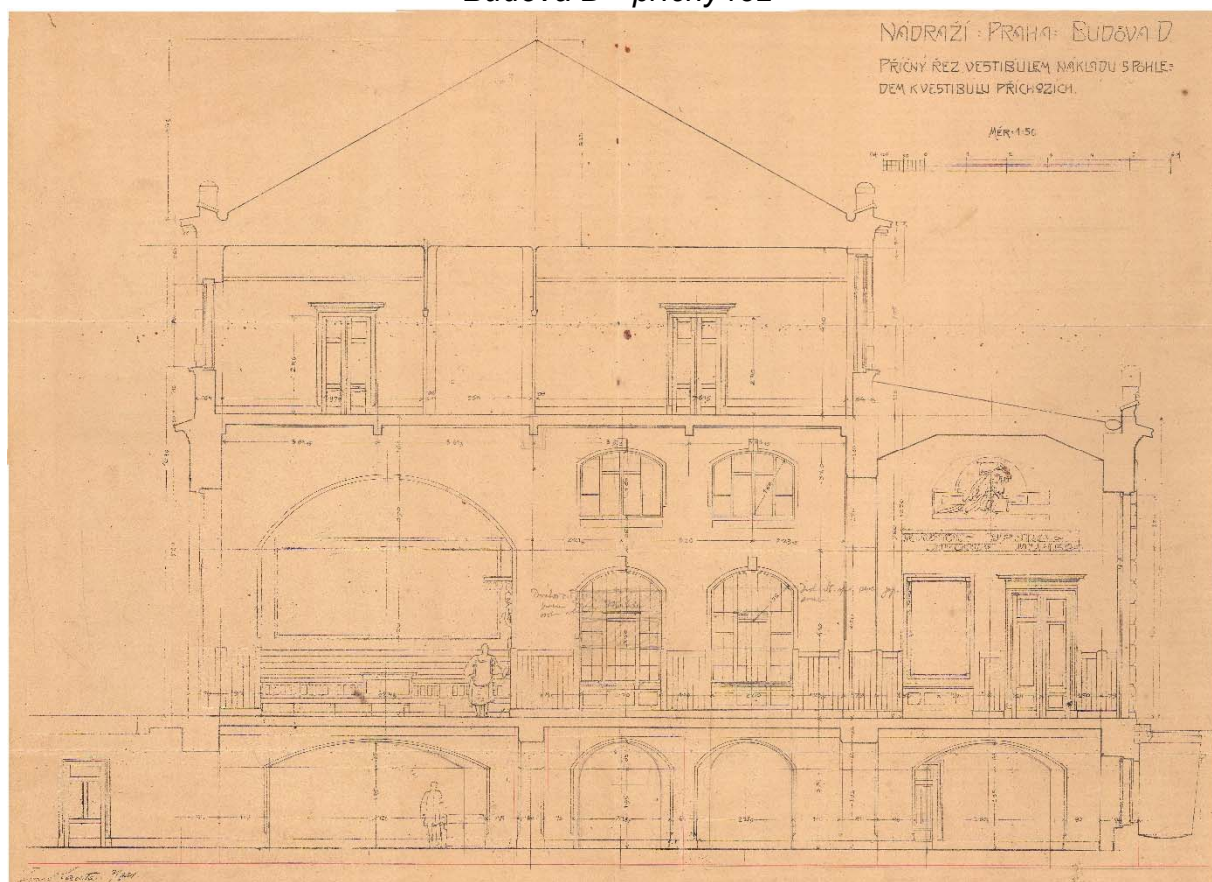

Budova D - hala východu - návrh - axonometrie

Budova D - příčný řez

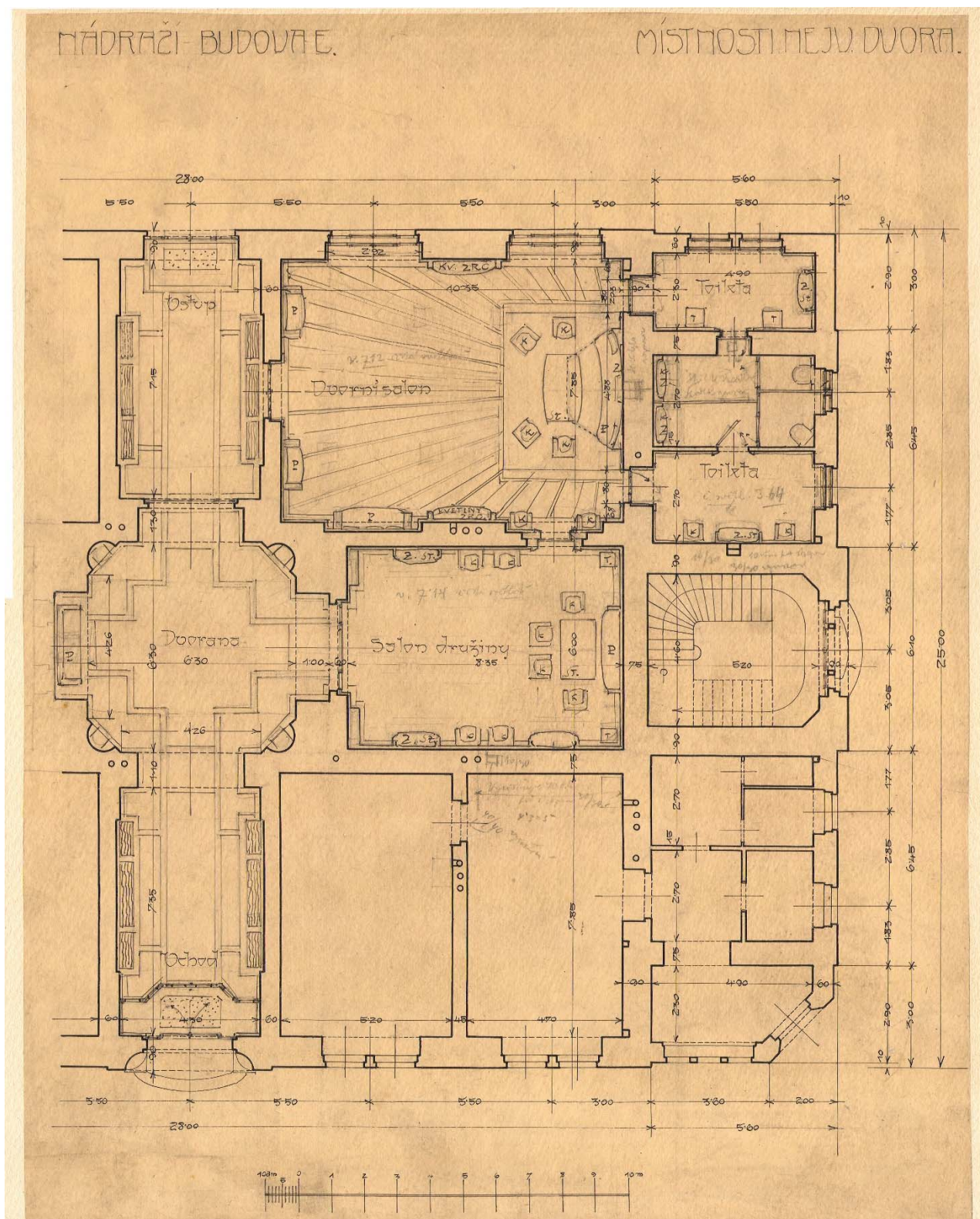
Budova D - příčný řez vestibulem nákladu s pohledem k vestibulu příchozích

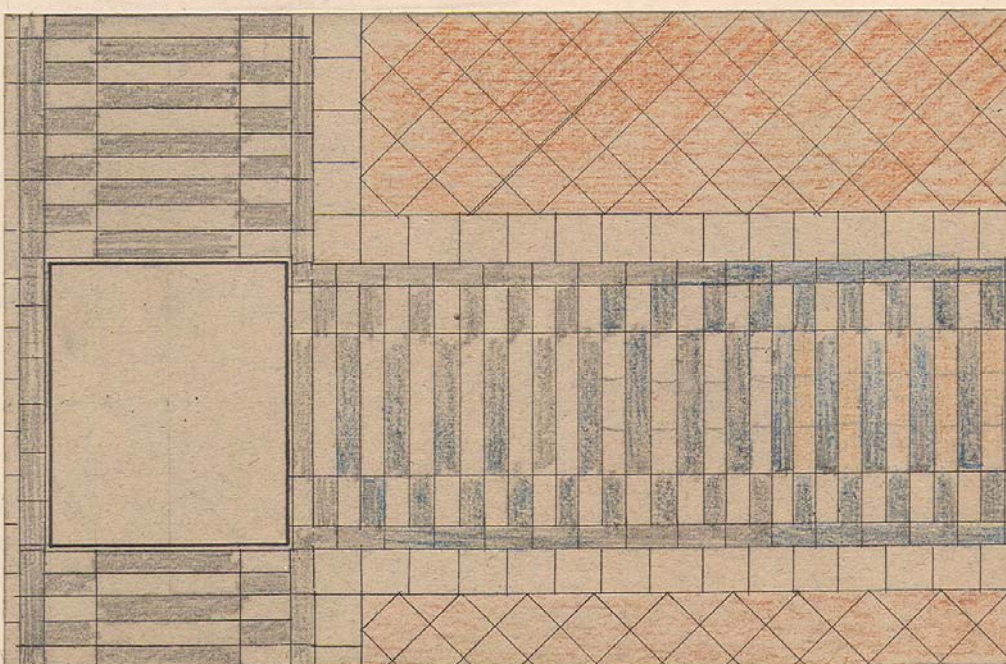
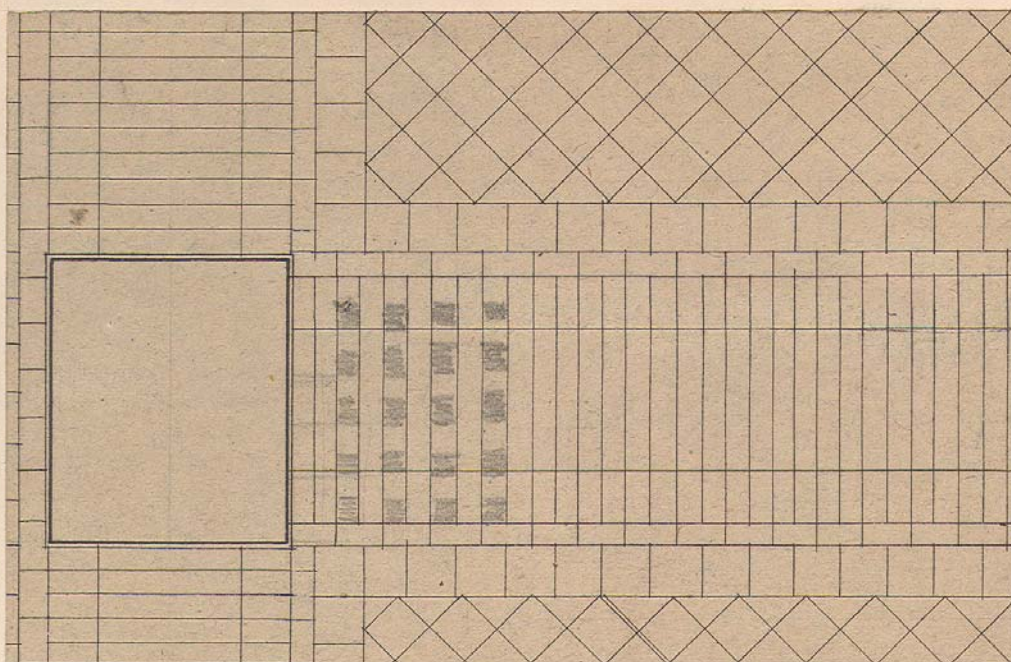
Budova E - dveře do ulice - arch.č.E328

Budova E - místnosti nejvyššího dvora – půdorys

vzorek dlažby 02

3. Popis objektu

3.1 Exteriér

Velký objekt přijímací budovy hlavního nádraží je komponován do pěti jednotek, když mezi bočními třípatrovými budovami s mohutnou ústřední budovou zprostředkují nižší dlouhá spojovací křídla. Celá délka objektu činí více než dvě stě metrů a ze všech běžných stanovišť nevnímá divák nikdy jeho průčelí jako celek. Naopak soustřeďuje se nutně – nedostatek odstupu je ostatně záměrný – na jeden z elementů budovy, přičemž ostatní části budovy spoluvnímá pouze v roli, kterou hrají v celkové hmotové kompozici objektu, avšak i tak zdůvodňují mu systém členění té části fasády, na kterou se právě soustřeďuje. S tímto výběrem pohledů, většinou nepřímých, počítal již navrhující architekt J. Fanta, což lze doložit především tím, že na všechny ideové náčrtky vlastně nazírá z reálných stanovišť, která můžeme my, v dnešní situaci prostranství před nádražím stále ještě zaujmouti. Z tohoto důvodu, jakož i z důvodů větší přehlednosti textu nebudeme dále obě delší fasády popisovat coby celky, nýbrž ve shodě s hmotným pročleněním budovy soustředíme se vždy na fasády jednotlivých hmotných elementů.

Již v prvních ideových náčrtcích celku budovy je tato komponována jako sklad pěti elementů. Ke střední, centrální hmotě, dominující kompozici se přimykají vždy dvě jednotky po stranách, z nichž jednotky bezprostředně sousedící jsou výrazně nižší – pouze jednopatrové – zatímco jednotky boční, opatřené ještě krajními věžemi, vyvažujícími výškovou tendenci středního článku, jsou třípatrové. Celá budova je položena zhruba ve směru od severovýchodu k jihozápadu. Jelikož při našich rozbořech musíme určovat směry, zjednodušujeme si směrovou orientaci tak, že pojmáme budovu jako položenou v ose magnetické střelky a všechny vztahy vyjadřujeme v hlavních světových směrech. Máme tedy hlavní průčelí za západní, perónové průčelí za východní a boční fasády za severní a jižní. Tétož směrového zjednodušení se držíme i při analýzách interiérů. Rovněž řazení jednotlivých bloků chápeme v tomto zjednodušení – blok A je tedy severní, blok E jižní.

V následujícím budeme postupně analyzovat západní fasády jednotlivých budov, boční (tj. jižní a severní) fasády a posléze fasády východní.

a) Západní fasády

Budova A původně stála ve svahu (dnes při západní straně je terén zvýšený na úroveň magistrály. Před severním průčelím vznikl snížený důr) a proto se uplatňuje ve vnější podobě budovy těžký kamenný sokl, objímající již prostory suterénu. Okna tohoto soklu jsou překlenuta segmentem a navazují na osy vyšších částí fasády. Jsou opatřena původními mřížemi. Nad horizontálou kamenného soklu zdvihá se šestiosé průčelí, k němuž na severní straně se s odskokem připojuje boční plocha předstupujícího středu severní fasády. V koutě vymezeném odstupem těchto dvou ploch je vložena drobná nárožní stavbička s prostorem salonku při restauraci III. třídy, prostupujícím až do výše mezaninu. Na kordónovou římsu mezi spojeným podlažím přízemí a mezaninu a prvním patrem v ostatní ploše fasády navazuje na této stavbičce korunní římsa, nad níž zdvihá se drobná zvalbená stříška. V partii soklu v okoseném nároží nacházíme na této stavbičce vchod klenutý segmentem; v plochách spojeného přízemí a mezaninu jsou rustikou zdobené stěny této stavbičky prolomeny velkými segmentem klenutými okny, nároží je osazeno drobným sloupkem, jemuž nad pásem římsy odpovídá štukový motiv sedícího ptáka.

Hlavní plocha západní fasády budovy A je šestiosá, přičemž v přízemí mezaninu a patře jsou střední dvě osy spojeny v jednu osazenou velkým průběžným arkýřem a vloženou do velkého oblouku, jehož cvikly jsou osazeny dekorativními postavami muže a ženy. Pro arkýřové okno vyplňující střední oblouk zachovala se ve Fantově pozůstalosti kompletní plánová dokumentace. Hmotu arkýře rozráží pás kordónové římsy oddělující v bočních plochách podlaží mezaninu a prvního patra, ve shodě s tím, jak všechna tato podlaží spojuje prostor restauračního sálu v interiéru budovy A. Vlastní dřevěná kostra arkýře je zdobena stylizovanými motivy okřídlených kol (parapet přízemí se vstupem na balkon). Balkon před arkýřem v přízemí má zachovanou původní mříž, provedenou dle dochovaného Fantova výkresu. Ve vrcholu oblouku mezi postavami muže a ženy je umístěna maska „Hermes“. Boční osy přízemí a mezaninu jsou pojednány těžkou štukovou bosáží. Do plochy je prolomeno po dvojicích oken, zabírajících celou výšku přízemí a mezaninu. Nad vrcholy jejich archivolt, těsně pod kordónovou římsou, jsou dekorativní pole, rámována vertikálními triglyfy a spojené s klenáky dekorativní bosáže archivolt.

V těchto polích jsou umístěny masky, alegorizující města Théby, Mykény, Athény a Řím, vytvořené dle dochovaných Fantových nákresů. Výše nad kordónovou římsou jsou jednotlivé osy tří pater odděleny rustikovanými lisenami, dosahujícími až korunní římsy. Čtveřice bočních oválných oken prvního patra je zdobena v klenácích maskami lvích hlav a připojeným dekorem dubových haluzí. V prvním patře je fasáda rozdělena již do šesti os. Před čtyřmi bočními osami jsou vestavěny na prostorných krákorcích drobné balkónky s původními mřížovými parapety. Před dvěma středními osami, v šíři odpovídající arkýři v nižších plochách fasády je velkých balkon navazující na konkávní vypětí archivoly oblouku překlenutého střední arkýřovou osou restaurace. Parapet tohoto balkonu je původně zachovanou kamenickou prací, v jehož středním poli je aplikována – již zmíněná – maska „Hermes“. Okna druhého patra s rovnými překlady mají v suprafenestrách výzdobu motivem stylizovaného okřídleného kola. V ploše stěny mezi dvěma středními osami je štukový reliéf

mladé dívky, stojící na zeměkouli a držící v ruce okřídlené kolo. Plochým segmentem překlenutá okna druhého patra mají v suprafenestrách aplikována dekorativní pole, rámována vertikálami plochých konzolek nesených přímo korunní římsu a osazená maskami šesterá činností (Řemesla, Umění, Obchod, Průmysl, Strojírenství). Plochy mezi krajními okenními osami s vlastními nárožními jsou osazeny emblémy. Korunní římsa je výrazně předsazena a zdobena motivem zubořezu. Nad ní nacházíme na nároží štukové motivy sedících orlů, v šíři dvou středních os fasády pak štít se středním oválným oknem, vložený mezi dva krajní pilířky osazené dekorativními vázami. Plocha vlastního štítu s obrysovou linií plochého segmentu je zdobena postavami muže a ženy vztahujících k sobě ruce. Mezi jejich vztaženými rukama, v místě klenáku oválného okna, nachází se maska se zahalenou tváří. Celý výjev symbolizuje odloučení.

Boční plocha severní fasády, která se uplatňuje v pohledu na západní průčelí, je členěna nad stříškou rohového přístavku pouze pásy ploché rustiky a pod římsou dekorativním obdélným polem vyplněným dubovými haluzemi. V pohledu na západní fasádu se uplatňuje rovněž hmota věže bud. A. Věž analyzujeme až se severní fasádou, z jejího středního pole, čelo věže vyrůstá. Budova A je zastřešena složenou zvalbenou střechou, v jejímž středu vyrůstá složená stříška středního světlíku. Celá fasáda má původně zachované truhlářské prvky.

Západní průčelí budovy B je čtrnáctiosé, přičemž motiv jednoho pole je s výjimkou dekoru masek, opakován beze změny. V úrovni přízemí a mezaninu plocha fasády předstupuje o šíři koridoru. Zde je fasáda výrazně bosována v omítce, prolomena velkými okny se segmentovým překladem. V suprafenestrách těchto oken nacházíme s klenákem spojená dekorativní pole, v bocích ohraničená triglyfy. V těchto polích jsou umístěny masky alegorizující jednotlivá světová města. Vznikly dle Fantových náčrtků, často se však od předlohy citelně odlišují. Nad římsou, k níž tato pole ze spodu přiléhají zdvihá se drobná atika, pročleněná drobnými pilířky, osově navazující na meziokenní pilíře fasády koridoru. Tyto pilířky jsou zdobeny písmenem „W“. Původně zde byl aplikován hieroglyf „FJI“. Hmota koridoru je zastřešena pozvolnou pultovou stříškou. Rozvržení okenních os prvního patra koresponduje s kompozicí předsunuté přízemní části fasády. I zde opakuje se čtrnáctkrát týž motiv segmentem sklenutého širokého okna s klenáčkem ve formě stylizovaného triglyfu; meziokenní zeď je pod římsou dekorována stylizovaným okřídleným kolem. Nad římsou s výraznými kubickými krakorci je postavena drobná zídka atiky, pročleněná v souvislosti s rozvrhem fasády drobnými pilířky. V úrovni chodníku před západní fasádou budovy B je osvětlovací a větrací šachta suterénu, kterou obchází původní mříž, vytvořená dle Fantova návrhu. Tato šachta je v 11, 12 a 13 ose od severu přemostěna v místě vstupů z ulice do koridoru bud. B. Západní fasáda budovy B má kompletně zachované truhlářské vybavení (okna, dveře). Prvé patro budovy je zastřešeno sedlovou střechou z polévaných prejz, doplněnou skleněnými zástřešky nad světlíky při severním a jižním konci budovy. Adiční kompozice budovy B, spočívající ve čtrnáctinásobném opakování jediného architektonického motivu, vyrůstá funkčně z jejího kompozičního postavení spojnice mezi střední dominantou a krajní subdominantou celku kompozice západního průčelí nádražní budovy.

Hlavní průčelí budovy C je komponováno ze třech elementů. Střední štítovou část budovy, prolomenou velkým segmentovým oknem, zaskleným katedrálním sklem, flankují dvě protějškové, vysoké hmoty věží, co do architektonické podoby shodně utvářené. Ve střední části nacházíme v ploše přízemí v mezaninu pojednané pásovou rustikou, pětiosý původní vchod, překlenutý markýzou na původních litinových konzolách. Dveře a dekorativní pojednání vstupu je původní. Nad pásem kordónové římsy je prolomen velký oblouk okna osvětlujícího nad „galerií“ prostor odjezdového vestibulu. Jeho archivolta je zdobena dekorativními klenáky, v ploše mezi nimi je aplikován útlý, vegetativní pletencový dekor, který obtáčí jako vnější pás i řadu klenáků. Okno bylo provedeno z katedrálního skla, zdobenou stylizovaným vegetabilním dekorem, v jehož kostře byl umístěn původně velký rakouský znak, odstraněný roku 1919 a nahrazený dnešním znakem a dále je celek zdoben trojicí ornamentálních kartuší a motivy puttů a atributů pošty, dopravy a architektury. Návrhy k těmto kartuším, jejichž spoluautorem byl akad. mal. J. Obrovský se zachovaly ve Fantově pozůstalosti. Vrchol štítu nad archivoltou velkého okna je pročleněn sedmi cihlovými poli, jejichž rytmus zdvihá se ve shodě s obrysem štítu. Střední z těchto polí přesahuje stoupavé linie boků štítu a tvoří dekorativní vrchol, daný bočními vertikálními a mírně proláklou překladovou horizontálou. Tento vrchol štítu byl původně osazen císařským znakem, dnes je dekorativní erbové pole prázdné. Ve spodní části středového pole a téže úrovni dvou polí sousedních nachází se zdvojená okénka v cihlových ostěních, v dalších sousedních polích pak znak českého království a města Prahy, v krajních polích pak opět zdvojená okénka s rovnými překlady a drobné dekorativní kartuše. Jednotlivá cihlová pole při obrysu štítu jsou oddělena vertikálními pásy omítky, které nad obrysovou linií štítu vyznívají drobnými, hmotově uzavřenými čučky.

Západní průčelí obou věží je děleno kordónovými římsami mezi úrovní mezaninu a prvního patra a prvního a druhého patra. Plocha přízemí a mezaninu je pojednána horizontálami pásové rustiky. V přízemí jsou prolomena dvě pravoúhlá okna v plochých šambranách, v mezaninu v téže šířce tři drobnější okénka ve shodně tvarovaném rámci. V suprafenestrách těchto okének jsou obdélná pole s plochým vegetabilním dekorem. V bocích okének do plochy pod kordónovou římsou zasahují tvary stylizovaných kubických konzol, nesoucích předsazené úseky kordónové římsy, které slouží jako postamenty alegorickým sochám objímajícím okno v prvním patře. Na severní věži jsou to alegorické postavy Afriky a Evropy, na jižní postavy Asie a Ameriky. Okna prvního patra jsou zaklenuta mělkým segmentem, původně zachovaná. Alegorické sochy

jsou zároveň kariatidami podpírajícími balkony v druhém patře věží. Tyto balkony přímo navazují na pás kordónové římsy, přičemž jeho motiv destiček v podhledu mění se v partii balkonů v kvádrové krakorce. Balkony mají původní dekorativní mříž. Zatímco plocha prvního patra je pojednána řídkou pásovou rustikou, jednotná plocha druhého patra je ve středu probrána vertikálním polem, v němž jsou umístěna okna a hodiny, nároží jsou pak kryta pásovou rustikou. Okna a dveře na balkon v druhém patře jsou pravoúhlými otvory s původní dřevěnou kotroutou. Ve třetím patře pak v témže místě nalezneme kruhové ciferníky hodin vložené do polí s alegorickými reliéfy. Na severní věži je to reliéf Jitřenky (Venuše) a dvou puttů, na jižní reliéf Hypnos a dívka (Hypnos = řecký bůh spánku). V souladu s alegorickým významem obou reliéfů jsou i masky nad segmentovými záklenky obou polí, maska dne na severní věži a maska noci na věži jižní. Nad třetím patrem jsou nasazeny mohutné dvouetážové helmy věží, které kvadratický půdorys převádějí v kruhový. V první etáži helmy toto převedení zprostředkují nárožní pilíře osazené sedícími orly. Mezi těmito pilíři uplatňuje se vždy segment stěny válcového jádra, jako konvexně vyduťtá plocha prolomená třemi okénky. Druhá válcová etáž helmic věží opakuje kompoziční schéma první. Ústřední válcové jádro má však menší průměr a je vyšší, rovněž všechny tvary jsou subtilnější. V místech nárožních pilířů první etáže uplatňují se zde postavy atlantů s rozpjatými pažemi podpírajícími korunní římsu helmic. Mezi těmito postavami se opět střední válcové jádro uplatňuje konvexními plochami. Nad korunní římsou postavám atlantů odpovídají motivy okřídlených kol, které jako by v rozích podpírají střední prosklenou bání – symbol zeměkoule – jíž věž vrcholí. Pojednání helmic obou věží je shodné. V celku kompozice ploch věží sledujeme gradování vertikály směrem vzhůru. Výraznost horizontálního členění stále ubývá a tvary jsou stále subtilnější. Tím stávají se hmoty věží kompozičním kontrapunktem střední, do široka rozkročené střední části. Helmice věží pak jsou vlastně dílem ve stejné míře plastickým, jako architektonickým a v tomto smyslu můžeme sledovat i krystalizace jejich kompozice v zachovaném sledu jednotlivých náčrtků. Oproti tektonickému řešení prvních variant vítězí zde v realizaci řešení plasticky dekorativní. Obě helmice jsou z nejzajímavějších příkladů velké dekorativní secesní kompozice u nás.

Boky věží (tj. severní strana u sev. věže a jižní strana u věže jižní) obrácené v pravém úhlu k fasádám budovy B a D opakují ve zjednodušení kompozice čelních stran. Horizontální dělení kordónovými římsami je shodné. V etáži přízemí a mezaninu je plocha členěna mohutnou pásovou rustikou a dvojicí oken v přízemí a trojicí drobnějších v mezaninu, vložených do plochých šambrán. V patře řídkou pásovou rustikou prolamuje okno zaklenuté plochým segmentem, ovšem bez dekorativních prvků užitých na hlavní fasádě. Nad kordónovou římsou vysazenou na kubických konzolkách je opět jednotná plocha druhého a třetího patra, prolomena velkým, segmentem sklenutým polem ve středu a s plochou rustikou pojednanými bočními částmi. Ve středním poli najdeme v druhém patře jakýsi píšťalový sklad plochých vpadlých polí, ve vzorci se zřetelnou vertikální tendencí, v třetím patře – adekvátně umístění hodin na západní fasádě – pak reliéf nosičů nákladů kráčejících za okřídleným kolem. Tyto reliéfy jsou na obou věžích shodné, pouze – vzhledem ke kompozici celku – zrcadlově obrácené. Tím pak dávají boky obou věží dokonale stejný obraz. Helmice věží jeví ze všech čtyřech stran úplně shodnou podobu, platí tedy o vrcholu boků věže totéž, co bylo o kompozici helmic řečeno již výše.

Západní průčelí budovy D – jako celá budova – je v kompozici protějškem budovy B. Architektonické pojednání obou zcela shodné. I zde je předsunutá kordónová část výrazně bosována v omítce a ploch nad archivoltami oken zdobena osovými poli s maskami měst, rámovanými motivy triglyfů. Okna patra položena v ploše s řídkými pásy, sklenuta plochým segmentem. Plocha zdi mezi okenními osami pak zdobena dekorativními poli se stylizovaným motivem okřídleného kola. Shodné jsou i motivy attikových zídek nad kordónovou a korunní římsou budovy. Průčelí budovy D má rozsah 14 okenních os. Předstupující hmota koridoru je kryta plochou pultovou střechou, hlavní hmota budovy sedlovou střechou s prosklenými částmi nad svítidly. Odlišnosti v utváření západní fasády obou budov najdeme pouze v pokračující řadě masek měst a v odlišné situaci vstupů, jejichž osy nejsou ovšem od ostatních os nijak odlišeny. Vstup z ulice do budovy D se nachází proti hale zavazadlové přepravy (tj. v 2, 3 a 4 ose od severu) a proti příjezdovému vestibulu (tj. v 9, 10 a 11 ose od severu) větrací šachta před západním průčelím budovy E, opatřená původním mřížovým parapetem, dle Fantova návrhu, je před osami vchodů přemostěna.

Západní fasáda budovy E je pětiosá ve své hlavní ploše, s ustupující boční plochou rizalitu na jihu a drobnou, pouze do mezaninu dosahující stavbičkou, vyplňující roh mezi oběma těmito hmotami. Oproti celku kompozice protějškové budově A, lze na průčelí jižní budovy shledat určitý odklon od naturalistického, k ploše stylizovanému ornamentu. Figurálnímu plastickému dekoru je v souvislosti s tím poskytnuto méně místa a celek je střízlivěji lineárně organizován. Hlavní plocha fasády je horizontálně dělena kordónovou římsou na rozhraní mezaninu a I. patra, linie této římsy navazuje na korunní římsu předsunuté, koridorové hmoty budovy D. Spodní část fasády je kryta pásovou rustikou, v bočních osách jsou prolomena vždy sdružená okénka v prostých plochých šambránách v přízemí, v mezaninu nad zdvojenými okénky ve stejných rámech jsou zasazena obdélná dekorativní pole přiléhající ze spodu až k římsě, rámované triglyfy. V těchto polích najdeme stylizovaný dekor borovicových haluzí. Ve střední ose této části fasády je oběma podlažími prostupující velký portál do reprezentačních místností, nesoucí datum „MXMIIII“. Drobná dekorativní pole jeho překladu jsou zdobena stylizovanými vavřínovými pletenci. Oblouk vlastního portálu je ve vybraných bocích zdoben rovněž stylizovaným vavřínovým dekorem, v archivoltě pak dvojicí útlých kariatid. Portál má původní, reliéfy zdobené dveře. V horní části fasády nad kordónovou římsou je dostředná kompozice přízemí potlačena a všech pět okenních os tří podlaží, pojednáno shodně. Jediným motivem, kterým vyznívá kompozice spodní části ještě nad kordónovou římsou, je stylizovaný parapet okna střední osy prvního patra v místě původně projektem plánovaného balkonu. Kamenný parapet dodržuje rozvržení balkónového parapetu (viz náznak bočních pilířků) a je zdoben schematickým náznakem mřížového dekoru ve středu své plochy. V prvním patře jsou

široká okna překlenuta mělkým segmentem. Plocha parapetu okna je zdobena rustikou, nad okny v dekorativních polích jsou umístěny masky provázené vegetabilními motivy. Na rozdíl od ostatních fasád zde mají maskové motivy čistě dekorativní význam, hlavy odlišené pouze výrazem, jsou v ploše fasády protějškově komponovány tak, že masky v první a páté a druhé a čtvrté ose jsou shodné. Nad maskovými poli vystupují strohé horizontály návojevých říms. Meziokenní plochy, včetně nárožních jsou pojednány pásovou rustikou. Pravoúhlá okna druhého patra jsou vložena do jednoduchých plochých šambrán, jejich návojevé římsy jsou osazeny stylizovanými motivy okřídlených kol. Plochy parapetu těchto oken jsou pojednány předstupujícími obdélnými poli. Plochy fasády při nároží podržují si pásovou rustiku, ve čtveřici meziokenních ploch je rustika přerušena vpadlými plochými poli, která probíhají výškou druhého a třetího patra. Drobná, zdvojená okénka v osách třetího patra jsou na místech štítů osazena dekorem vegetabilních pletenců, v jejichž středu objevují se masky lvích hlav. Nárožní plochy fasády udržují si rustikové pásy, v meziokenních plochách jsou horní části zmíněných vpadlých polí zdobeny emblémy. Pod římsou probíhá opět nevysoký pás rustiky celou šíří průčelí. Celek plochy průčelí nad korunní římsou lze tedy interpretovat jako kompozici danou třietážovými osami, vloženými do monumentálních listenových rámců, zdobených rustikovými pásy. Krajní z těchto listem (nárožní plochy) jsou ponechány v plné platnosti, meziosové listeny jsou vylehčeny zmíněnými již vpadlými poli s dekorem emblemů v horní části. Tomuto obrazu celku horní části fasády odpovídají i dekorativní prvky nad pásem korunní římsy budovy. Při nárožích nacházíme obligátní motivy sedících orlů, jednotlivé vertikály meziokenních lisen vyznívají nad římsou v motivech jakýchsi úseků atikové zídky zdobených vegetabilním dekorem. Budova E je kryta valbovou střechou z polévaných prejzů, v jejím středu je pak skleněná, zvýšená stříška světlíku. Drobná mezaninová stavbička v jihozápadním nároží budovy je v celé hmotě stěn pročleněna pásovou bosáží v obou podlažích drobnými zdvojenými, resp. ztrojenými obdélnými okénky. Pod římsou je veden průběžný vlys zdobený motivem dubových haluzí. V okoseném nárožním poli nachází se velký obloukový portál vstupu, jehož archivolta je rovněž zdobena stylizovanými dubovými haluzemi a pásem vejcovce, ve středu na místě klenáku je aplikována maska „Herkules“. Koutový přístavek je kryt pultovou, v okoseném nároží zvalbenou stříškou. Boční pole jižního rizalitu, uplatňující se v pohledu na západní fasádu nad tímto domečkem ve výši prvního až třetího patra je vloženo do listenového rámu, zdobeného rustikou. V horní části vpadlého pole objatého rustikovým rámem je obdélné dekorativní pole vyplněné vegetabilními motivy. Římsa shodně jako korunní římsa hlavní plochy je zdobena zubořezem.

b) Boční (tj. jižní a severní) fasády jednotlivých budov

Severní fasáda budovy A je v celku kompozice dána předstupujícím středním pětiosým rizalitem, vyvrcholeným osovou věží, k níž se v odstupku jedné osy připojují ploché boční části, před než jsou do výše mezaninu představeny drobné koutové stavbičky. Střední rizalit je tvořen centrální širší schodišťovou osou, na níž navazuje hmota věže a dvojice bočních užších os. Vzhledem k situaci budovy A ve svahu uplatňuje se kamenný pás soklu, odpovídající části výše prostorů prvního suterénu. V něm prolomené okno má plochý segmentový záklenek a je opatřeno původní mříží. Vzhledem k tomu, že ve střední ose je schodiště, zaznamenáme posun jednotlivých podlaží v této ose, odpovídajících mezipatrovým podestám schodiště. Celá fasáda je horizontálně dělena výraznou kordónovou římsou na rozhraní úrovně spojeného podlaží přízemí a mezaninu a prvního patra. V ploše pod kordónovou římsou je fasáda pojednána výraznou pásovou bosáží v omítce. Ve střední, nepatrně předstupující ose je vložen výrazný oblouk zahrnující jak excentricky komponovaný vstup (jednokřídlé dveře v polovině šířky, v druhé trojdílné okno) i oválný světlík ústící již na podestu mezi úrovní přízemí a mezaninu. Dveře portálu, mříž okna i barevná kompozice skel světlíků jsou původní. V ploše světlíku je reliéf květinového dekoru drobných vegetabilních tvarů, původní dveře jsou zdobeny ve dvou pásech, spodním s motivy okřídlených kol, horním s motivem páva. Dekor je výrazně lineárně stylizován v duchu secesního cítění. Nad archivoltou oblouku, ještě na podestě mezipatra a po jeho stranách jsou aplikovány výrazné triglyfy. V bocích středního rizalitu jsou v ploše spojeného přízemí a mezaninu proražena velká segmentem zaklenutá okna zabírající šířku obou os. Nad nimi, opět vymezeny motivy výrazných triflyfů, připínajících se ze spodku ke kordónové římse, jsou dekorativní pole vyplněná maskami „Jih“ (vpravo) a „Západ“ (vlevo). Před krajními ustupujícími částmi fasády jsou v této výši již zmíněné plochy koutových přístavků, pojednány opět pásovou bosáží a prolomeny menšími okny. Nad pásem kordónové římsy nacházíme ve střední ose drobné, segmentem zaklenutá okénka, s původní vitrážovou kompozicí skel, v jehož klenáku je aplikována dekorativní maska. Osvětluje podestu mezipatra mezi prvním a druhým poschodím. Nad ním ve vpadlém poli, procházejícím výškou druhého a třetího patra, je vložen trojboký arkýř a dvojicí oken dalších podest, oddělených vertikálním překladem, dekorovaným motivem okřídleného kola, aplikovaného v místě klenáku. Těsně nad korunní římsou jsou ještě dvě okénka osvětlující podestu schodiště z třetího patra do podkroví. V jejích bocích jsou dvě vegetabilním dekorem vyplněná obdélná pole. Korunní římsa se

zubořezem vytváří ve střední schodišťové ose segmentový štít, jehož pole je zaplněno maskou „Hermes“. Plochy fasády při bocích střední osy nad kordónovou římsou jsou při krajích pojednány v omítce značenou rustikou, doplněnou vegetabilními prvky. Segmentem zaklenutá okna v prvním patře zabírají ještě šíři dvou okenních os, v klenáku je aplikován motiv lvích hlav. Parapety těchto oken předstupují v plochách v obdélných polích. Již dvojice oken druhého patra je vložena do plochých šambrán, s klenáky triglyfového tvaru. V meziokenních plochách zdi pod návojevou římsou pro obě okna společnou, je aplikován štukový reliéf sluncí. Drobnější okna třetího patra mají opět ploché obdélné předstupující parapety a prosté šambrány osazené drobnými složenými tvary klenáčků. Nad střední schodišťovou osou tyčí se hmota věže. Její kompozice je třietážová. Spodní, na čtverci založený kubus, je tvořen z pásů kamene, prokládaných pásy cihel. Toto uplatnění režného zdiva v pojednání průčelí můžeme při stavbě nádraží sledovat až od roku 1902, tedy od doby, kdy již celá budova A, právě s výjimkou věže stála. Kompozice věže byla tedy dodatečně měněna již v době stavby. V čelní stěně spodní etáže je umístěn balkon, s původním mřížovým parapetem, přístupný dvojicí dveří sklenutých segmenty ze schodiště ve věži. Balkon nesou hmotné kamenné krakorce. Nad vstupními dveřmi je štítové pole vybíhající do horizontály návojevé římsy. V bocích věže jsou pak umístěna prázdná erbová pole. Druhá etáž věže, poněkud drobnější, je svázána se spodním čtvrtkruhovým zužujícím přechodem (jakýsi obrácený fabion). V ploše jeho stěn jsou umístěny velké kruhové ciferníky hodin. Jeho rohy vybíhají do pilířků osazených dekorativními vázami, středy ploch jsou ukončeny segmentovou linkou, která na bočních stěnách přechází do postamentů plastik zdobících helmice, v čelní stěně je střed segmentové obrysové linie osazen plastikou orla. Vlastní helmici věže je sousoší dvou postav podávajících si ruce přes zeměkouli, dílo Stanislava Suchardy, provedené dle náčrtku J. Fanty. Stejně jako helmy věží budovy C, lze i věž budovy A považovat za realizaci, která plasticky nakládá s architektonickými tvary. Onen dekorativně plastický přístup ke kompozici věže lze sledovat i ve variantách náčrtků řešení ve Fantově pozůstalosti. Výsledkem tohoto přístupu je jedinečné, monumentálně dekorativní dílo. Rovněž připojení dvojice komínů při severní fasádě budovy k hmotě věží obloukovými cihelnými pasy je vedeno především dekorativním zřetelem a detailem esteticky velice účinným v intenci zamýšleného „organického“ a nikoli tektonického působení hmot věží.

Vrchol věže nad budovou A

Jižní fasáda budovy A uplatňuje se pouze v části nad přiléhající hmotou budovy B, tj. v různém rozsahu od prvního patra vzhůru. S výjimkou třetího patra, které je průběžné, jsou plochy jednotlivých pater neúplné. Okna prvního patra jsou překlenuta segmenty, vytažené klenáky spojují nenápadně šambrány s výraznými horizontálními návojevoými římsami. Zatímco rustika v prvním patře je průběžná, v druhém a třetím patře jsou rustikovány pouze liseny oddělující okenní osy. Obdélná okna druhého patra jsou zdobena motivem okřídlených kol v překladech, korunovaných opět výraznými návojevoými římsami. V třetím patře najdeme pětici segmentů sklenutých oken, z nichž střední je širší a odpovídá zhruba šíři schodišťové osy v severním průčelí budovy. Namísto klenáku je u všech pěti oken aplikována varianta masky „Hermes“, kterou rovněž známe ze severního průčelí budovy A. V druhém a třetím patře byla nověji prolomena drobná obdélná okénka, větrací okna spíží a koupelen bytových jednotek. Korunní římsa podepřená konzolkami nad okenními osami, zachovává si shodný profil jako na ostatních průčelích budovy.

Boční fasády budovy C jsou zcela shodné. Na přední část budovy tvořenou štítem a věžemi navazuje polotamburová hmota objímající odjezdový vestibul. V prvním patře předstupují hmoty spojovacích prostor při bocích odjezdové dvorany, jejíž fasády jsou shodně pojednány jako boční fasády věží budovy C. Rovněž jejich římsa navazuje na kordónovou římsu věží s korunní římsou budovy B a D v pohledu zdobenou mutuly, nad níž je vztyčena atiková zídka. Okna těchto předstupků jsou segmentová. Předstupky jsou zastřešeny pultovou stříškou, přecházející v sedlovou střechu rozhraní budov C a B a D. Vlastní tambur odjezdové dvorany je pojednán plochou pásovou rustikou a pod korunní římsou osazen trojicemi drobných obdélných okének, mezi jejichž poli jsou drobné vertikální liseny. Nad římsou je vztyčena atiková zídka, jejíž členění pilířky odpovídají rozvrhu meziokenních lisenek. Střecha budovy C je tvořena kombinací jehlancové tupé střechy a střechy sedlové v západní části budovy při štítu. Kryta je polévanými prejzami, shodně se střechami ostatních budov nádraží.

Severní fasáda budovy E je omezena – adekvátně kompozici celku – (viz jižní fasáda budovy A) na plochy nad navazující hmotu budovy D. Jediné okno v prvním patře je vloženo do ploché šambrány, bez dekoru. Okno v druhém patře je zdobeno okřídleným kolem v překladu. Obdélná okna třetího patra s plochými šambránami jsou vložena do dekorativních polí z režného zdiva. Okna třetího patra jsou v osách zdvojena. Římsa tohoto průčelí opakuje profil římsy ostatních průčelí budovy E.

Jižní fasáda budovy E je v základním schématu shodně komponována jako severní fasáda budovy A. Výrazně předstupující pětiosý rizalit je dále rozčleněn na střední schodišťovou osu vyznívající ve hmotě věže a boční dvouosá křídla. Do odstupku mezi tímto rizalitem a zbývajících postranními plochami jižní fasády budovy E jsou vloženy drobné, pouze do mezaninu sahající stavbičky, z nichž východní, vzhledem k bezprostřední návaznosti fragmentu budovy původního nádraží se v celku této fasády vůbec neuplatňuje. Boční plochy fasády jsou rustikovány a prolomeny pouze drobnými obdélníkovými okénky. Nároží nad nimi jsou osazena motivy sedících orlů. Ve středním rizalitu objevuje se opět aplikace režného zdiva a to v plochách nad kordónovou římsou, v bočních dvojicích os. Jednotné plochy režného zdiva jsou sevřeny omítnutým, rustikovaným lisenovým rámem, do jehož horní horizontály přesahují okna třetího patra, do dolní pak ztrojená okna 1. patra. Střední schodišťová osa je omítnuta.

Horizontála kordónové římsy v úrovni podlaží prvního patra dělí fasádu rizalitu a západně od něj probíhá jako korunní římsa stavbička vložená do jihozápadního nároží, jejíž průčelí byla analyzována již výše (viz. západní průčelí bud. E.) Ve spodní části fasády pod kordónovou římsou najdeme v pásově bosovaných plochách (v omítce) obdélná okna v přízemí a zdvojená obdélná okénka v mezaninu, vložená do plochých šambrán. Okna mezaninu doléhají téměř ke kordónové římsce a jejich pole jsou v bocích vymezena motivy triglyfů. Ve střední ose najdeme osový vchod s trojúhelným štítem a oválné okno první podesty vložené do velkého oblouku. Trojdílný portál je proveden přesně dle Fantova kamenického výkresu zachovaného v pozůstalosti. Pole stěny v bocích oválného okna podesty je zdobeno stylizovaným vegetabilním dekorem a dvojicí postaviček puttů nesoucích kartuši s nápisem „čp. 300“. Okna i dveře portálu jsou původní. Nad kordónovou římsou najdeme ve střední ose zdobené při nárožích rustikou čtyři etáže okenních podest

mezipater. Střední dvě z těchto etáží jsou vloženy do vpadlého pole se segmentovým záklenkem. Okna těchto podest jsou vložena do zděného mělkého arkýře. Štít nad korunní římsou chybí. V bočních osách rizalitu najdeme v prvním patře na místo dvou os jedno ztrojené okno ploché, omítnuté šambránou s návojevou římsou. Obdélná okna druhého i třetího patra, vložená rovněž do plochy režného zdiva mají jednoduché omítnuté šambrány. V omítnutém pásu jakéhosi vlysu pod korunní římsou jsou umístěny návojevé římsy oken třetího patra. Věž budovy E opakuje kompozici věže budovy A s výjimkou těchto detailů. V místě segmentového štítu nad schodišťovou osou severního průčelí budovy A je zde aplikována pouze maska „Noci“, architektonicky nerámovaná. Odlišné je utváření balkonu první etáže věže a vstupu na tento balkon. Na místo zdvojeného vstupu, který je ve věži budovy A, je zde trojdílná kompozice se vstupem uprostřed a obdélnými okny po stranách. Odlišné je pochopitelně komponováno sousoší, které i zde je vlastně helmou věže. K střednímu motivu věže osazené okřídleným kolem pojí se postavy dvou geniů. Plastika je dílem Č. Vosmíka, vzniklým opět dle Fantova náčrtku.

c) Východní fasády nádražních budov

Oproti bohatému prostorovému proclenění západní, uliční fasády, je východní průčelí obrácené ke kolejišti, drženo v jedné rovině, budovy A, C a E předstupují vzhledem k délce průčelí, zanedbatelně. Hmotu průčelí je předělena střechou prvního balkonu, která je v ní zakotvena. Plocha fasády od mezaninu vzhůru tak vlastně nenachází významnějšího pohledového uplatnění, neboť při pohledu z dálky je zakrýváno mohutnou konstrukcí perónových hal. Zřetele pojednání této fasády byly spíše užitkové než dekorativní. V tomto smyslu není jak celek, tak ani fasády jednotlivých budov komponován jako svébytný celek. Plocha přízemí a mezaninu je proražena nekonečnou řadou okenních os, velkých, obě podlaží

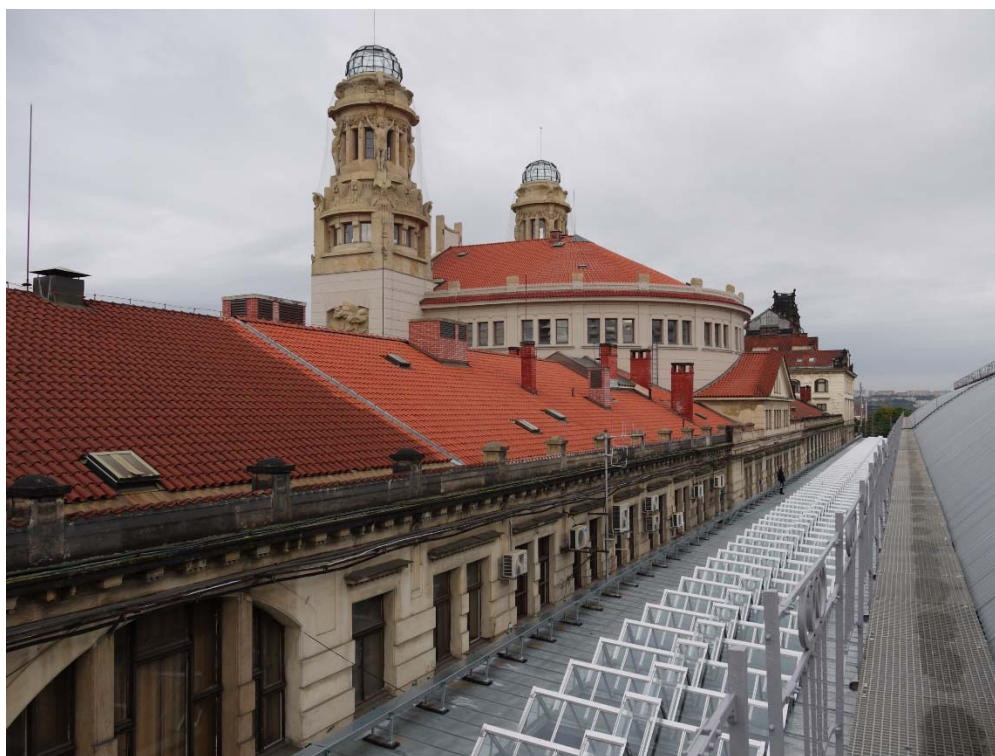
spojujících oken, s výjimkou os v rozmezí budovy D a E, kde jsou okna přízemí a mezaninu pojednána jako samostatná. Další výjimky v jednotném rytmu okenních resp. dveřních os, nacházíme v místech východní stěny příjezdové dvorany, kde jsou jednotlivé osy i motivy masek, okřídlených kol a vegetabilních pletenců. Rovněž osa odpovídající středu příjezdové dvorany je odlišně pojednána vzhledem k zaústění podchodu. V přízemí budovy po

celé délce západní fasády najdeme obložení kachlíky pocházející z poválečné úpravy prvního nástupiště, stejně jako dlažba perónu. Naproti tomu mříže schodišť do podchodů a suterénu budovy B jsou zachovány v původním stavu, rovněž původní je keramické obložení bočních stěn schodiště z prvního perónu do odjezdového tunelu. Záklenky všech segmentem sklenutých okenních os jsou zdobeny schematicky pojatým motivem okřídleného kola. Meziokenní plochy nad novým soklem pročleňují vpadlá pole. Truhlářské práce tam, kde jsou původně zachovány, jsou provedeny – jako na ostatních fasádách – dle původních Fantových výkresů.

Fasády nad střechou prvního nástupiště jsou výrazněji komponovány jen v budově A a E. Východní fasáda středních tří budov je nečleněna, proražena nekonečnou řadou zdvojených oken. Z tohoto rytmu vypadá pouze segmentem klenuté velké osově okno východní stěny kulturního sálu v budově D. Východní průčelí budovy E je pětiosé, vpadlá pole os jsou oddělena rustikovanými pásy lisen. Pole v prvním patře jsou segmentem zaklenutá, v druhém obdélná, ve třetím jsou zdvojená menší obdélná okénka. Šambrány jsou ploché, bez dekoru. Nově byla do této fasády proražena dvě okna, obdélné okno mezi první a druhou osou od jihu v prvním patře a okno shodného formátu mezi druhou a třetí osou od jihu ve druhém patře. Obě nová okna jsou položena do ploch lisen dělících původní okenní osy. Tyto liseny vyznívají tak jako na západním průčelí – v úsecích atikových zídek nad korunní římsou. Nároží jsou osazeny motivem sedících orlů.

Východní fasáda budovy A opakuje schéma členění západní fasády. Až do prvního patra je pětiosá, výše pak střední osa restauračního sálu je rozdělena na dvě osy. Okna prvního patra jsou segmentová, stejného formátu jako okna prvního patra budovy E. Rovněž obdélná okna druhého patra vykazují tuto shodu. Ve třetím patře jsou naproti tomu proražena drobnější segmentová okna. Do východní fasády budovy A nebyly činěny novější zásahy. Nad korunní římsou najdeme opět při nárožích dekor orlů, ve středních dvou osách segmentový štít. Fasády bočních budov jsou tak vlastně jednoduššími variantami západních fasád stejných objektů.

3.2 Interiér

Suterén

Popis sklepů v pasportu SÚRPMO dokazuje stav před proražením podchodů a před dalšími stavebními úpravami. Např. vyčlenění kolektoru při západní fasádě pod částí B.

Citace pasprot SÚRPMO

II. suterén

Prostory druhého suterénu nachází se pouze pod severní částí budovy B a jsou využívány restaurací nádraží jako sklad vína a piva. Přístupny jsou po schodišti z prvního suterénu. Schodiště ještě ve Fantových plánech, prováděcích plánech i plánech dokumentujících stav nádraží k roku 1912 nacházíme dvojí. Byla to vlastně protějšková schodiště při zdi západní fasády budovy B a sestupovala pod „lávku“, která vedla od výtahu pro zboží (umístěného v průběžné větrací a osvětlovací šachtě před západním průčelím budovy B – ve třetí ose od severu) do potravinových skladů v prvním suterénu. Obě tato schodiště jsou dodnes zachována, slouží však pouze jediné – severní. Přímé schodiště jižní bylo prostě provizorně přestrojeno a tím ze strany I. suterénu zaslepeno. Obě schodiště se původně nacházela ve vysokém prostoru, který procházel oběma suterénními podlažími a byl klenut celkem osmi plochými segmenty na traverzy. V prvním suterénu, právě od výtahu pro zboží k protější (tj. východní stěně) přetínala tento prostor již zmíněná zavěšená kovová lávka. Dnes je tento prostor přestropen, v prvním suterénu zachován ve větší části svého rozsahu, v II. suterénu zbyla z něj pouze poměrně nízká chodba vydělená novějšími příčkami, vedoucí od paty užívaného schodiště k drobnému prostoru přiléhajícímu na východě. Tento je překlenut plochou segmentovou klenbou s vrcholnicí ve směru východ – západ. Na východě připojuje se k němu drobná, novými příčkami vymezená komůrka. V těchto místech ústilo do druhého suterénu třetí schodiště – zhruba v polovině hloubky budovy – které je sice zachováno, ale jak v prvním, tak i ve druhém suterénu zaslepeno novými příčkami. Na západ od tohoto prostoru nachází se obdélná místnost překlenutá čtyřmi plochými segmenty založenými na traverzách, orientovaných opět ve směru východ – západ. Na východě přiléhá k tomuto prostoru velký obdélný sál, dnes předělený novými příčkami na prostor jakési předsíně a dva sklepy pivní. Celek tohoto sálu je sklenut sedmi poli plochých segmentových kleneb založených na traverzách, tentokrát kladených ve směru sever – jih. Půdorysně shodné obdélné sály, přiléhající k tomuto sálu na severu a jihu a jako on dosahující až k základové zdi východní fasády, procházely původně podlažími obou suterénů. Dnes je severní z těchto prostorů přestropen a rozdělen novými příčkami ve vlastní sklep, předsínku a dvě malé komůrky skladišť. Jižní sklep má původní výšku a je rovněž nově předělen příčkami na čtyři nestejně velké prostory. Oba tyto krajní sklepy mají výše položenou úroveň podlahy, než sklep střední a ostatní prostory druhého suterénu a cca 60 cm. Jižní ze sklepních prostorů při zdi východní fasády má vlastní větrání šachtou ústící na první perón. Všechny podlahy v druhém suterénu jsou cementové.

I. suterén

Prostory prvního suterénu lze rozdělit do pěti celků, které jsou vzájemně odděleny buď dřevěnými nebo novými příčkami, rovněž tedy samostatně přístupny z úrovně přízemí. Toto je změna proti původnímu stavu, ve kterém byly sklepy plynule průchodné od budovy A až po budovu E. Dále pak proti původnímu stavu byly sklepy rozšířeny o nové prostory především pod budovami B a D. Na rozdíl od původních prostor, které jsou klenuty převážně mělkými

segmentovými klenbami, nově vzniklé prostory mají ploché stropy na traversách. Rozvržení těchto uzavřených celků sklepních prostorů neodpovídá rozdělení budov A – E.

První celek sklepů nachází se pod budovou A a severní částí budovy B. Je přístupný dvěma schodišti z přízemí, z nichž prvé je schodiště ve věži budovy A, druhé schodiště ústící v přízemí do prostoru tzv. kávové kuchyně. Rameno do suterénu, schodiště ve věži bud. A, je odděleno 320 cm vysokou mříží, jejíž návrh (autorem J. Fanta) je zachován v archivu NTM a byl proveden beze změny. Rovněž tak kovový parapet schodiště ve věži bud. A. Z chodby suterénu, na níž schodiště ústí, lze vstoupit do dalších prostorů třemi dveřmi, z nichž dvoje leží v původní dřevěné příčce východní, třetí v jižní stěně. Prvními (severními) dveřmi ve východní příčce vstupujeme do prostorů býv. domovnického bytu. První místnost, předsíň, byla původně společná bytu a sklepům, dnes je předělena příčkou. Obě místnosti býv. bytu jsou sklenuté valenými klenbami, prvá, větší, se vztyčenými lunetami. Druhé dveřmi v příčce vstupujeme do druhé poloviny předsíně předělené novou příčkou. Přímo proti nim pak vstupujeme do dalšího prostoru, klenutého valeně, předěleného novou příčkou a přístupného (část za příčkou) rovněž nověji proraženými dveřmi z menšího prostoru býv. domovnického bytu, v němž je nyní žehlárna. Jižně od zmíněné předsíně navazuje – paralelní ke zdi východní fasády budovy – velký prostor sklepa, původně třídlíný se širším středním polem. Všechna pole jsou sklenuta rozměrnými segmentovými klenbami, poslední z nich od vchodu – tj. nejjižněji – je odděleno novou příčkou a přístupnou nově proraženými dveřmi z prostorů restaurace. Velký sklep, dnes o jedno pole zmenšený, slouží pro skládku uhlí nájemníků v budově A.

Dveřmi v jižní stěně chodby při ústí schodiště vstupujeme do prostor kuchyňského provozu. Všechny tyto prostory a suterénu budovy A mají původní valené klenby a zachovávají s výjimkou drobnějších úprav původní dispozici. Trojice velkých prostorů při západním průčelí (odpovídají velkému sklepu při východní obvodové zdi) sloužících jako kuchyně, má valené klenby se vztyčenými lunetami. Vzhledem k minimálním změnám v dispozici, omezujícím se pouze na nové příčky, vestavěné záchody a nově proražené dveře, najdeme mnoho původních dřevěných detailů (viz. dveře a dřevěné příčky a všechna okna mají původní rámy a konstrukce). Původní podlahy nacházíme pouze v prostoru pekárny a k ní na jihu přiléhající místnosti. Tyto jsou rovněž odděleny původní dřevěnou příčkou. Schody v místnosti v malém rohovém přístavku – na západě přiléhající k pekárně – jsou rovněž novější. Hlavní kuchyňské prostory zabírají střední tři osy, z nichž prostřední je vlastně dvouosá (viz. arkýř v restauračním sále v přízemí). Kachlíková podlaha těchto prostor je nová, jinak stavební doplňky jsou zcela nepodstatné (viz. grafické vyhodnocení). V poslední, jižní ose budovy A nacházíme dlouhou chodbu, procházející celou hloubkou budovy, její jednotlivé části jsou opět zaklenuty mělkými segmentovými klenbami a odděleny výraznými pasy. Do střední části této chodby ústí i schodiště z kávové kuchyně v přízemí a v klenbě

vyznívá velkou, nepravidelnou lunetou. Vzhledem k poměrně nevýznamným zásahům do struktury prostorů suterénu bud. A lze – především ze stavebního hlediska – považovat tyto prostory stále za intaktně zachované.

Ze střední části hloubkové chodby vstupujeme – východně od vstupu na schodiště do přízemí – do předsínky chladícího prostoru – skladu masa a zeleniny. Prostor skladu je rozdělen původně na dva, nyní na tři menší, má nověji kachlíky obložené stěny. Dále k jihu, od předsínky před skladem nacházíme dva velké sklady trvanlivých potravin, které odpovídají dvěma severnějším sklepním prostorům ve druhém suterénu a jako ony dosahují až k východní obvodové zdi. Severnější z těchto prostorů v 1. suterénu vznikl až později, přestropením vysokého prostoru, který procházel podlažími obou suterénů. Zatím co podlaha jižnějšího sklepa je původní. Úroveň podlah obou těchto prostorů je asi o metr vyšší než v ostatních prostorech I. suterénu, což vyplývá ze situování těchto prostorů nad druhým suterénem. Toto zvýšení úrovně podlaží a snížení výšky prostorů prvního suterénu začíná v severní části budovy B a tato úroveň je dále dodržována ve zbývajících prostorech I. suterénu pod celou nádražní budovou. Zmíněné sklepy trvanlivých potravin jsou klenuty segmentovými klenbami do travers. Celkem sedm polí klenby s vrcholnicemi ve směru sever – jih je shodný v obou prostorech přístupných z prvního suterénu, jakož i v dalším prostoru na jih od obou, který prochází výškou obou suterénních podlaží a je přístupný z druhého suterénu (viz. sklad vína). Všechny tři prostory byly původně propojeny řadou okenních otvorů, která dnes jsou zaslepena (viz. plán z roku 1912). Západně od těchto prostorů a jižně od schodiště spojujícího kuchyňský provoz s kávovou kuchyní v suterénu jsou drobné prostory sklenuté řadou segmentových kleneb na traverzy; v nejsevernější z nich, z něhož sestupovalo zmíněné třetí – dnes zazděné schodiště do druhého suterénu – nachází se zbytek původního kachlového obložení stěny v koutě s umyvadlem. Temně zelené kachlíky jsou zdobeny secesním ornamentem. Dále na západ, až k obvodové zdi hlavní fasády nádraží sahá původně velký prostor, opět sklenutý řadou segmentů na traverzy. Tento prostor, v němž jsou umístěna obě schodiště, při západní fasádě, ze kterých je dnes používáno pouze severnější. Tento prostor při obvodové zdi hlavní fasády byl původně vyšší a procházel s výjimkou svých krajních polí oběma patry suterénu. Jeho rozdělení do dvou podlaží je dílem až novější úpravy. Při této byl také v jižní okenní ose vydělen příčkou drobný prostor kanceláře. Původně byl tento velký, ještě nerozdělený prostor dveřmi ve středu jižní stěny spojen s dalšími suterénními prostory při západní fasádě budovy B. Tyto dveře byly při nové úpravě zaslepeny. Ve stavu prostorů pod severní částí budovy B nacházíme více nových zásahů poměrně zásadního charakteru – kupř. přestropení prostorů původně procházejících více podlažími, ovšem půdorysně je původní dispozice v podstatě zachována. Zachována zůstala i řada detailů, všechna okna v západní fasádě (do větrací šachty) s výjimkou čtvrtého od severu, kde byla vestavěna do poloviny okenního prostoru příčka. S jedinou výjimkou se nezachovaly původní dveře, zajímavým detailem je však zachované keramické obložení části stěny, zmíněné výše. Další soustava suterénních prostorů navazující sice přímo na předešlé, je přístupna schodištěm z prvního nástupiště, když výše zmíněné dveře spojující tyto sklepy se sklepy restaurace byly zaslepeny. Celek těchto sklepů zabírá jižní polovinu budovy B a dalšími prostory zasahuje pod celou západní část budovy C. Všechny původní prostory mají zachované klenby, široce rozkročených mělkých segmentů nad drobnějšími, téměř čtvercovými prostory. Nad většími prostory (kotelna a sklady uhlí) nacházíme klenby složené z drobných segmentových valených kleneb, klenutých do traverzy. Nové prostory jsou plochostropé. Původní prostory v téže části by bylo možno rozdělit do tří celků : byl by to za prvé téměř pravidelný čtyřhran prostorů severně od kotelny, dále kotelna se sklady uhlí pod jižním koncem budovy B a dále prostory pod západní částí budovy C. Původní čtyřhran sklepních prostorů severně od kotelen obepínal nepodsklepený střed a skládal se z poměrně drobných jednotek na čtvercových půdorysech, překlenutých segmentovými klenbami. Nověji do těchto prostorů při východní a západní fasádě byly vestavěny novější příčky vydělující drobnější místnosti skladišť při východní fasádě budovy a kanceláře vedoucích úklidových čet

při západní obvodové zdi, s okny do větrací šachty před západní fasádou. Ve středu tohoto čtyřhranu byly nově vytvořeny místnosti ve 40-tých letech, které mají rovné stropy a traverzami a slouží dnes jako prádelna, sprchy, sklad úklidových potřeb atd. Současně se vznikem těchto prostor bylo původní jižní rameno zmíněného čtyřhranu zaslepeno a z jeho prostoru je dnes přístupno jen drobné skladiště dřeva vymezené novými příčkami, z prostoru předsíně před uhelnou. Jižně od těchto sklepů, které slouží dnes jako šatny a provozní místnosti úklidových čet, nachází se prostory kotelny, uhelny a k nim přiléhající trojice prostorů při východní obvodové zdi budovy B. Všechny tyto prostory mají původní klenby a nenacházíme v nich výraznější novější znaky. Na prostor kotelny na jihu navazují již prostory pod budovou C.

Původní čtyřhran sklepních prostorů severně od kotelen obepínal nepodsklepený střed a skládal se z poměrně drobných jednotek na čtvercových půdorysech, překlenutých segmentovými klenbami. Nověji do těchto prostorů při východní a západní fasádě byly vestavěny novější příčky vydělující drobnější místnosti skladišť při východní fasádě budovy a kanceláře vedoucích úklidových čet při západní obvodové zdi, s okny do větrací šachty před západní fasádou. Ve středu tohoto čtyřhranu byly nově vytvořeny místnosti ve 40-tých letech, které mají rovné stropy a traverzami a slouží dnes jako prádelna, sprchy, sklad úklidových potřeb atd. Současně se vznikem těchto prostor bylo původní jižní rameno zmíněného čtyřhranu zaslepeno a z jeho prostoru je dnes přístupno jen drobné skladiště dřeva vymezené novými příčkami, z prostoru předsíně před uhelnou. Jižně od těchto sklepů, které slouží dnes jako šatny a provozní místnosti úklidových čet, nachází se prostory kotelny, uhelny a k nim přiléhající trojice prostorů při východní obvodové zdi budovy B. Všechny tyto prostory mají původní klenby a nenacházíme v nich výraznější novější znaky. Na prostor kotelny na jihu navazují již prostory pod budovou C. Tyto mají až doposud pouze spojovací funkce. Z kotelny vstoupíme do obdélného prostoru, klenutého segmentovou klenbou, na který navazuje chodba procházející celou hloubkou budovy C a do které je vestavěn menší prostor vymezený již původními zdmi a zanesený na původních plánech. Od něj západně je čtvercový prostor klenutý segmentem, nacházející se pod severní věží budovy C, dále pak oktogonální prostor opět klenutý segmentovou klenbou – pod schodištěm a od něj k jihu je to dlouhá chodba – opět se segmentovou klenbou – pod vstupní částí dvorany odjezdu. Jižně od této chodby se symetricky opakuje vazba oktogonálního a čtvercového prostoru pod schodištěm a jižní věží bud. C. Tyto dva prostory však jsou dnes odděleny provizorní dřevěnou příčkou a slouží jako skladiště elektrikářských dílen, které se nachází v suterénu pod budovou D. I tento celek suterénních prostorů je zachovaný (především sklepy pod budovou C) ve stavu nepříliš vzdáleném původnímu projektu. Výjimku zde tvoří jedině nově vzniklé prostory. I v této části suterénu najdeme původní detaily truhlářské práce, tj. okna a dveře (viz. grafické vyhodnocení).

Následující systém prostor nacházíme pod severní částí budovy D, funkčně je určen především pro přepravu zavazadel a pro elektrické dílny. Tyto prostory jsou přístupné jednak schodištěm z haly podeje zavazadel a z tunelu pro přepravu zavazadel, který podchází příčně celou perónní halou, jednak ze zmíněných sklepních prostorů pod západní částí budovy C, nepoužívaným vchodem ve zmíněné nové dřevěné příčce. Na prostory skladu elektrických potřeb, které jsou zmíněny již v předchozím odstavci a které se nacházejí pod jižní věží a schodištěm budovy C, navazuje místnost šatny elektrikářů, obdélná místnost překlenutá třemi poli segmentové klenby na traverzy a předělené původní příčkou. Všechny dveře v této místnosti jsou původní. Oněmi v jižní stěně vstoupíme do prostoru elektrikářské dílny v severní části sklenuté mělkým segmentem, v jižní – půdorysně shodné – dvěma segmentovými valenými klenbami, klenutými do traverzu, s vrcholnicemi položenými ve směru východ – západ, tedy kolmo k obvodové zdi. Dále na jih, přístupná ze sousední východní haly úschovny zavazadel, je další elektrikářská dílna, původně prostor velikostí shodný s předchozí a klenutý čtyřmi segmentovými klenbami na traverzy, dnes předělený novou příčkou na dvě shodné poloviny, z nichž první je užívána jako skladiště. Dále k jihu jsou při západní obvodové stěně budovy připojeny prostory lázní, jejichž severní část v rozsahu dvou okenních os původně

souvisela s jediným prostorem dílny a skladiště a je dnes oddělena pouze na jednu cihlu hlubokou příčkou. Dokladem toho, že zmíněná část lázeňských prostorů souvisela s prostory nacházejícími se severně, je i to, že je sklenuta čtyřmi plochými segmenty valené klenby na traverzu. Východně od zmíněných prostorů elektrikářských dílen, skladiště a severního dílu lázeňského prostoru se nachází rozsáhlý prostor skladu přepravovaných zavazadel s původní osmidílnou klenbou valených mělkých kleneb, klenutých na traverzy a podpíraných – vzhledem k velkému prostoru – původními pilíři s jedním – v jihozápadní čtvrtině prostoru vztyčeným – novějším pilířem. Ve východní části tohoto prostoru jsou výtahy, jejichž původní mechanismy byly teprve v polovině minulého desetiletí vyměněny za nové. Na severu se k tomuto prostoru připojuje drobný prostor koupelny, přístupný původními dveřmi a spojený s prostorem haly skladu zavazadel i původním oknem (typ obojího ve Fantově projekční dokumentaci). Tento drobný prostor koupelny je vlastně – již původně ve větší své části – vestavěn do chodby na severu s halou skladu zavazadel paralelní, na níž navazuje schodiště ústící v přízemí do haly podeje zavazadel. Na východě na halu skladu navazuje již zmíněný přepravní tunel, podcházející nástupiště a kolejiště v nádražní hale. Na jihu připojují se nové prostory dalšího skladu zavazadel a šaten zaměstnanců zavazadlové přepravy, které vznikly až při úpravě nádraží ve 40-tých letech a mají ploché stropy s traverzami.

Další skupina suterénních prostor nachází se převážně pod jižní polovinou budovy D, zasahuje dvěma prostory pod první nástupiště a dalšími dvěma prostory (sklepy pod dopravní kanceláří) do půdorysu budovy E. Tyto sklepy jsou přístupny z tunelu a samostatným schodištěm z ulice před hlavní frontou nádraží. Další dva možné přístupy – z nové části haly skladu zavazadel a z předsíně sklepů pod budovou E – nejsou používány.

Při vstupu schodištěm z ulice staneme v chodbě procházející dnes plynule celou hloubkou budovy D. V západní části – paralelně se západní fasádou budovy – připojuje se v severním směru k této chodbě prostor lázní s řadou upravených koupelen. V dnešní podobě tento celek vznikl při tzv. dvouletkové úpravě nádraží. Nové jsou zděné příčky vydělující jednotlivé koupelny, ovšem vlastní obvodové zdi prostorů jsou původní. Na jihu proti lázním byly původně záchody, dnes je celá tato část suterénního prostoru nově přechleněna. Další část průběžné chodby i prostory se k ní přimykající (šatna zaměstnanců na severu a sprchy a záchody na jihu) jsou až dílem tzv. dvouletkové úpravy. Teprve opět prostory přimykající se k východní obvodové zdi nádražní budovy jsou původní. Jsou to prostory bývalého kadeřnictví (dnes kanceláře Metrostavu) a sklepy pod dopravní kanceláří. Všechny tyto prostory jsou klenuty původními valenými klenbami, avšak nově děleny příčkami. Vzhledem k podstatným úpravám v této části suterénu, najdeme zde – s výjimkou původních oken v západní fasádě – podstatně méně původních truhlářských detailů. Jimi jsou pak především obojí dveře do prostor bývalého kadeřnictví, jimiž návštěvník prochází při cestě z příjezdového tunelu. Původní hmotovou strukturu si v této části sklepů výrazněji zachovaly pouze prostory bývalého kadeřnictví a sklepy pod dopravní kanceláří, včetně částí vydělených novými příčkami.

Poslední skupina prostor nachází se pod budovou E a to především pod její západní a jihozápadní částí. Tak zvané reprezentační prostory nádraží nebyly nikdy podsklepeny. Přístup do sklepů v západní části budovy E je trojí. Vstup ze sklepů pod dopravní kanceláří není dnes používán. Další přístupy představují dvě schodiště, jedno ve věži budovy E, druhé pak navazuje na provozní schodiště budovy E. Sklepy pod západní částí budovy E jsou pravidelnými obdélnými prostory, vesměs klenutými původními valenými klenbami o profilu mělkých segmentů. S výjimkou předělení novými příčkami v prvních dvou prostorách od severu a jedné zazdívky původních dveří, jsou vlastně intaktně zachovanými původními prostory, včetně původní cihlové podlahy ve větší části z nich. O to více překvapí, že se v těchto sklepech nezachovaly původní truhlářské detaily.

Konec citace

V současné době je pod částí budovy A suterén zachovaný částečně v původním členění. Jedná se o trojtraktovou dispozici. Od severu je pak objekt rozdělen na šest traktů. Jednotlivé takto vzniklé prostory jsou obdélné a čtvrtý trakt od severu je čtvercový. Prostory jsou zaklenuty křížovými klenbami při západní fasádě a při severní fasádě. Zbylé prostory jsou zaklenuty valenými klenbami. Jednotlivé klenby jsou podepřeny segmentovými cihelnými pasy. Do prostorů byly vestavěny novodobé příčky a do nově vzniklých prostorů vedou novodobé dveře.

Ve středu traktu u severní fasády je umístěno tříramenné hlavní schodiště.

V severozápadním nároží je umístěno přímé schodiště spojující suterén s bývalým terénem, dnes jsou vstupní dveře zazděny. Do jihovýchodní části suterénu části A zasahují nově provedené veřejné záchody přístupné z podchodu pod částí B.

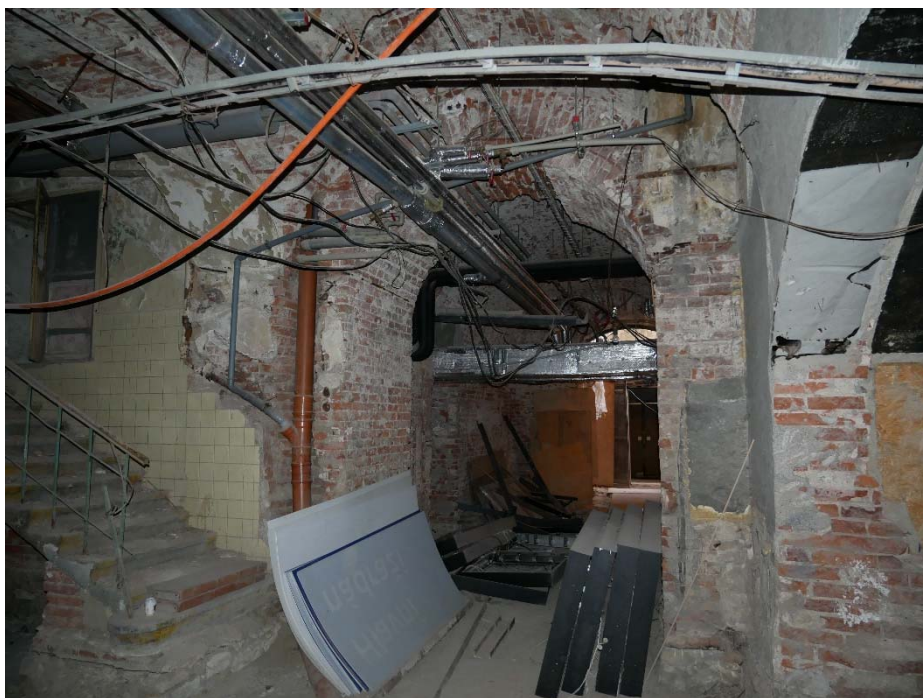
Suterén pod částí B je dnes přerušen podchodem z nové odbavovací haly pod nástupiště. Při severní straně zůstaly zachovány tři příčné trakty, kdy ve středním severním je umístěno původní schodiště spojující suterén s restauracemi v přízemí. Dnes je v přízemí zazděno. Západně i východně od schodiště jsou dva prostory zaklenuty segmentovými valenými klenbami. Jižně od schodiště je menší prostor také zaklenutý a z něj je přístupný po novodobém schodišti druhý suterén. Ostatní prostory mají novodobé podhledy a jsou využity pro obchody a východní část pro veřejné WC. Z původních konstrukcí se zde částečně zachovaly pilíře, obvodové stěny a klenby.

Jižní část budovy B má v podstatě osm příčných traktů. Podél západní fasády je jeden podélný trakt a dále k východu je půdorysné dělení nepravidelné.

Podélný trakt při západní fasádě má od severu jeden trakt vstupní z podchodu s rovným stropem. Dále následují tři trakty se segmentovými klenbami. A dále jižním směrem devět polí menších segmentových kleneb do traverz. Tento podélný trakt je druhotně předělen příčkou a při západní fasádě tak vznikl kolektorový koridor. Zbytek traktu je přidělen dalším místnostem. V severozápadní části jsou umístěny velké obchodní prostory s železobetonovými trámovými stropy. Původní klenba se zachovala pouze v severovýchodím rohu, jižně od podchodu. Za těmito prostory, které zabírají čtyři příčné trakty je jeden trakt zaklenutý valenými segmentovými klenbami. Při východní fasádě do tohoto traktu bylo vloženo nové schodiště do přízemí. Tři trakty při jižní straně budovy B mají při

východní straně segmentově valené klenby. Další valená klenba je ve středním traktu.

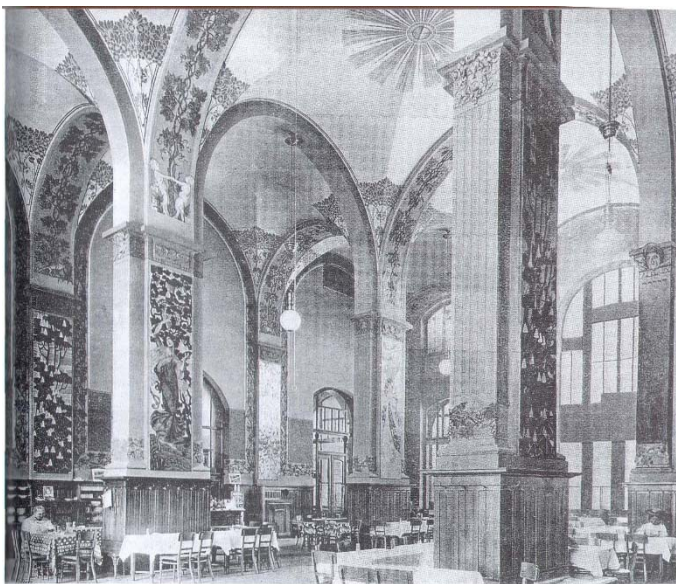
V jihozápadní části budovy B je umístěna kotelna, která je oproti suterénu zahloubená. Do kotelny se vstupuje po schodišti umístěném v severo východím koutě místnosti. Kotelna má ve středu dva nýtované sloupy, které vynášejí nosník, do kterého jsou opřené klenby. Kleneb je sedm segmentových polí do traverz.

Přízemí

Budova A

V budově A má dominantní postavení vysoký sál býv. restaurace III. třídy procházející třemi podlažími (přízemí, mezanin a I. patro) a ve středních osách prostupující celou hloubkou budovy. Čtveřicí mohutných pilířů je tento prostor rozdělen na devět klenebních jednotek, sklenutých valenými klenbami s lunetami, resp. styčnými lunetami ve střední trojici prostorových elementů, ležících na hlavní ose sálu, vyznávající na západní fasádě budovy velkým arkýřem. Tato trojice polí na hloubkové ose prostoru je širší než pole v postranních osách a patrech nad restaurací, odpovídá jim vlastně střední dvouosa. Prostor bývalé restaurace III. třídy je do značné míry zachován v původním stavu. Novějšími podstatnými zásahy bylo pouze nové položení podlahy z kamenných dlaždic svou uniformitou dost nevhodných ve vztahu k pojednání stěn. Tyto dlaždice byly dále nahrazeny kamennou dlažbou. Dále pak zcela zbytečné nahrazení původního dřevěného obložení spodní části stěn a pilířů nevhodným světlým novým obložením. K původnímu obložení, které bylo kombinováno s lavicemi, je zachována původní, kompletní prováděcí dokumentace v pozůstalosti arch. Jos. Fanty. Část původního obložení byla nalezena v jihovýchodním koutě sálu. V souladu s půdorysným rozčleněním prostoru a s vedením pasů oddělujících jednotlivé klenební jednotky, jsou děleny obvodové zdi pilastry (které pasy zachycují) v pole, lemovaná pásy s vegetabilní ornamentikou úponků vinné révy. Pasy klenby kolmé k hloubkové ose prostoru jsou rovněž zdobeny vegetabilními pletenci, doplněnými postavičkami puttů a drobnými zvířecími motivy. Stejně tak jsou štukovou výzdobou pojednány části pilířů a přízemních pilastrů. Výše jsou pak vždy na severní a jižní stěně pilastry a pilíře zdobeny vykládanou keramikou, která v bočních lodích prostoru vytváří obrazce květinových prvků, ve střední lodi na bocích čtveřice nosných pilířů najdeme čtyři alegorické postavy ročních období, na bocích přízemních pilířů při východní a západní fasádě pak alegorické postavy „Lovu“, „Rybářství“, „Polních prací“ a „Hospodářských prací“. Celou keramickou výzdobu dodala rakovnická keramická továrna, dle návrhů výtvarníků Beneše a Klusáčka. V bočních stěnách prostoru při klenbě jsou umístěny větrací prostory, kryté původními kovanými mřížemi opět charakteristických secesních tvarů. Šestice nových svítidel sice nevychází příliš vstříc slohovému charakteru celku, avšak nepůsobí rušivě. Secesní interiér býv. restauračního sálu III. třídy je v hlavních a podstatných rysech intaktně zachovaným celkem. Tyto jeho kvality nutno zachovat a při úpravách citlivě rekonstruovat, respektive dle plánové dokumentace doplnit již zmizelé detaily. Prostor je osvětlován trojicemi oken ve východní a západní stěně, z nichž ve výši prvního patra si vesměs zachovala svou původní dekorativní barevnou skladbu. V severní stěně nacházely se původně trojí dveře. Středními dveřmi vcházíme do drobné předsínky vymezené původní dřevěnou příčkou a dveřmi (viz. Fantův návrh) z prostoru podesty schodiště. Západně od této předsínky leží prostory bývalého salonku a záchodů, vesměs původně zachované prostory s původním dřevěným obložením stěn. Pouze v prostoru záchodů bylo provedeno nové přechlenění příčkami. Všechny tyto prostory prostupují až do výše mezaninu a jsou klenuty původními klenbami, většinou probranými styčnými výsečemi. Severním směrem od schodiště ve věži

budovy A leží prostory bývalé čekárny pro kuřáky, dále užívané jako čekárny pro matky s dětmi, dnes opět s novým využitím. Vzhledem ke změně funkce prostoru bylo logické zaslepení dveří spojujících tyto prostory s prostorem restaurace III. třídy. Co se půdorysného rozvrhu týče, jsou prostory čekárny pro matky s dětmi prostory bývalého salonku, předsíně a záchodů. Na rozdíl od těchto nezachovalo se zde původní dřevěné obložení stěn, avšak zůstaly zachovány všechny ostatní původní truhlářské práce, tj. okna a dveře. Významnější zásahy do půdorysu jsou pouze: rozdělení původně jednotného prostoru při severní fasádě novou příčkou (vznikla tak ložnice pro kojence) a vestavění záchodu a drobné předsíňky do východní části podesty schodiště. Parketová podlaha je nově kryta PVC. Schodiště samo zůstalo zachováno v původním stavu s originálním mřížovým parapetem vzniklým dle Fantova návrhu s původními barevně dekorativními okny.

V jižní stěně restaurace III. třídy nacházíme dva vchody. Vchodem ležícím v západním poli vstupujeme do koridoru, procházejícím celou budovou B a ústícím do vestibulu odjezdu v bud. C. Ve středním poli jižní stěny byl dnes již zazděný bufet spojený s kávovou kuchyní. Do prostoru přípravy a kávové kuchyně vstupujeme dnes dveřmi ve východním poli jižní stěny.

Prostor kávové kuchyně je zachován – s výjimkou již zmíněné zazdívky bufetu – celkem v původním stavu. V jeho severní části stoupá kovové schodiště do mezaninu, v jižní části je schodiště spojující tento prostor s hlavním kuchyňským prostorem v I. suterénu. Celý prostor přípravy a kávové kuchyně je z architektonického i umělecko-historického hlediska navýsost nenáročný, původní truhlářské detaily jsou v něm – byť nikoli v nejlepším stavu – zachovány. Severně od přípravy je drobný prostor provozní kanceláře restaurace, přístupný nově proraženými dveřmi z výčepu v budově B. Jediným původním detailem je zde okno na první peron. Celek hmot zdí s výjimkou zazdívky v původní stěně odpovídá prováděcímu plánu.

Budova B

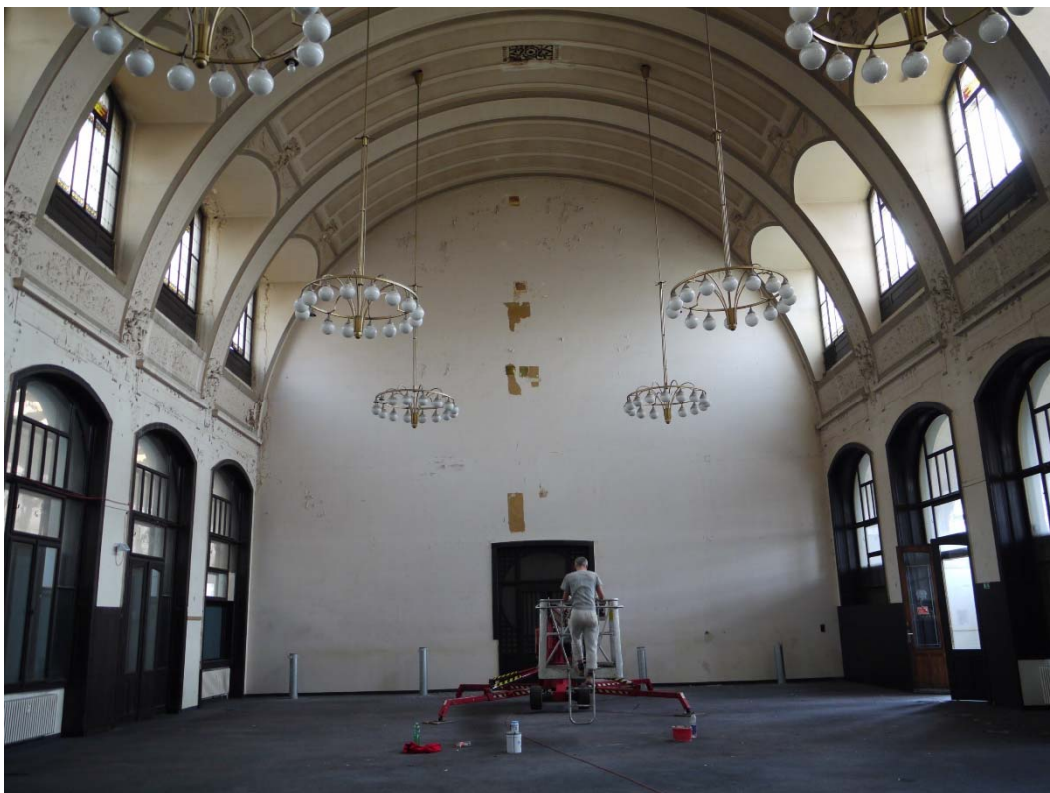
Budova B je vlastně dvoutrakt, jehož západní část vyplňuje průběžný koridor sahající do úrovně mezaninu, východní větší část pak je zaplněna ke koridoru se připojujícími prostory. Koridor o celkové délce čtrnácti a dvou okenních os (zbývající dvě osy spadají do budov A a C) je klenut valenou klenbou se styčnými lunetami a prolomen okny resp. dveřmi v obou podélných stěnách (tj. západní a východní). Tato protějšková okna, resp. dveře jsou pak oddělována pilíři nesoucími klenbu a nově obloženými do výše cca 3 m kamenem. Toto obložení je dílem nové úpravy r. 1965. Nad třímetrovým pásem nového obložení zůstala zachována původní hmota pilířů zdobená secesním dekorem a pravidelně se střídajícími alegorickými maskami pěti světadílů. Pouze v poli koridoru, které leží v půdorysu bud. A jsou masky nahrazeny motivem okřídlených kol. Všechna okna a dveře koridoru jsou původní, ve východní stěně však nevhodně přerušována novým „překladem“, souvisejícím s obložením pilířů a přetínajícím výšku oken dosahujících až do úrovně mezaninu zhruba v jedné třetině. S výjimkou tohoto obložení oken a nové dlažby jsou prostory koridoru zachovány v původním hmotném rámci.

Nejvýraznějším prostorem budovy B je restaurační sál – dříve restaurace III. třídy. Mezi ní a prostory A je pouze prostor jedné okenní osy, vyplněný užitkovými místnostmi výčepu a části kávové kuchyně, mezi nimi ve středu je pak výklenek bufetu, který je již součástí zmíněného restauračního sálu. Velký prostor sálu dosahuje až do výše I. patra a jeho obdélný tvar je překlenut obrovskou valenou klenbou s vrcholnicí ve směru sever – jih. Hloubka prostoru činí šest okenních

os, jeho šířka zabírá celý zbytek budovy B, mezi koridorem a prvním nástupištěm.

S výjimkou podlahy, úpravy spodní části stěn podélných a celků stěn příčných, je prostor původně zachován.

Spodní část podélných stěn byla – zhruba do výše paty klenby a sousedního koridoru zbavena svého členění a

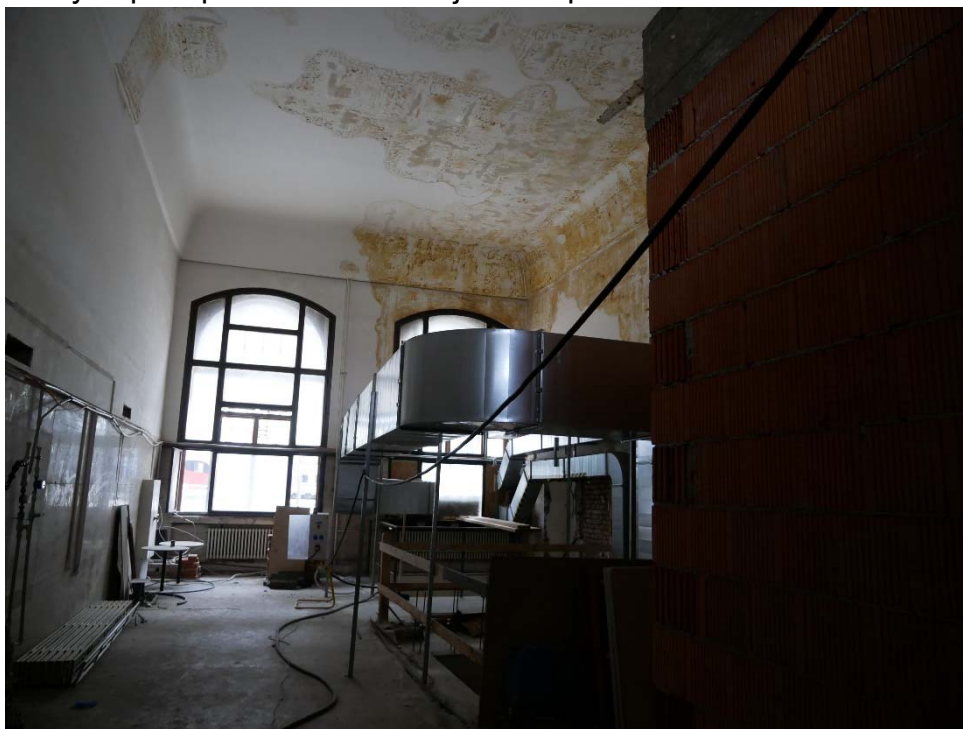

opatřena monotónním růžovo-vínovým nátěrem. Ve spodní části jsou všechny stěny nově obloženy světlým dřevem, které nevhodně nahradilo původní secesní obložení stěn. Obě čelní stěny, které v původním stavu byly nad pásem dřevěného obložení dříve vyplněny obrazy; jsou dnes vyzdobeny slaboduchým geometrickým dekorem kombinujícím žlutou a černou barvu a majícím naivní tendenci k velkorysému činu. Šesti okenním polím v podélných stěnách prostoru odpovídá šest úzkých polí klenby, která zdvihá se nad římsou v plynulém

oblouku, již zhruba od úrovně podlaží prvního patra v ostatních částech budovy. Okna prvního patra – jimiž je sál rovněž osvětlen – jsou do této klenby zprostředkovaného hluboce zaříznutými výklenky. Tato „horní“ okna uchovala si svůj původní barevný dekorativní rozvrh. Pole klenby jsou oddělena výraznými pasy, jejichž patky jsou zdobeny poli s vegetabilním dekorem a maskami s královskými korunami. Zdá se, že tento soubor masek má pouze dekorativní význam, čemuž by napovídala značná typizace nevýrazných atributů a odlišení tváří pouze fyziologickým výrazem. V polích nacházíme nad římsou dvě pole, u nichž horní je vyplněno symetricky uspořádaným vegetabilním dekorem. Nad tímto polem je pak vždy výklenek s oknem v úrovni prvního patra. Rovněž nad okenními výklenky nacházíme další dekorativní pole, jehož střed je vyplněn maskou a do cviklů vybíhají rohy s festonovými motivy. Druhý soubor masek „nadokenních“ jeví již patrný alegorický podtext, jsou zosobněními jednotlivých druhů lidské činnosti (lékařství, vojenství atd.) především vyšších společenských vrstev, což souvisí i s tím, že tento restaurační prostor byl vymezen cestujícím I. a II. třídy. Nad nimi je klenba v celém svém průběhu vždy v jednom poli pročleněna třemi paralelními úzkými vpadlými plochami. Rovněž prostor restauračního sálu v budově B jeví značný stupeň zachování původního stavu, ovšem co se jeho barevného řešení týče, jeví se zde značné rozdíly. Nová svítidla, kterých je v tomto prostoru použito, ač jsou podobného charakteru jako svítidla užitá v restauračním sále budovy A, vycházejí svou kompozicí daleko lépe vstříc původnímu charakteru zachovalé klenby. Ve vrcholu klenby jsou pak prolomeny větrací otvory s původními mřížemi se secesním vegetabilním dekorem. Na jihu se sálem restaurace v budově B sousedí a původně s ním byl i spojen dnes zaslepenými dveřmi, prostor čekárny pro cestující první a druhé třídy. Oproti původnímu stavu je tento prostor radikálně změněn.

Jeho původní rozsah čtyř okenních polí a výška - nižší sice než v sousedním restauračním prostoru, avšak zasahující až do úrovně prvního patra, byly značně změněny. Původní prostor byl zmenšen na polovinu a snížen a nově zastropen v úrovni stropu mezaninu (tj. i klenba koridoru bud. B) dekorativně pojednanými čtyřmi vystouplými plochými poli. K této změně došlo rovněž v rámci poválečné úpravy

nádraží. Dnešní prostor čekárny má nové obložení stěn, okna a dveře ve východní i západní stěně zůstaly původní. V jižní polovině býv. čekárny byla v roce 1949 zřízena směnárna, která dále sloužila jako místenková pokladna. Dnes je zde umístěné nové schodiště do suterénu. Stěny má obloženy shodným materiálem jako koridor, a přestropena je novým rovným stropem ve shodné výši jako sousední prostor nové čekárny. V úrovni mezaninu pak do jižní poloviny prostoru pokladny byl vestavěn prostor šaten zaměstnanců informační služby nádraží, přístupný schodištěm zřízeným rovněž v roce 1949. (toto schodiště je dnes opět zrušeno) V rozmezí zbývajících třech okenních os budovy B byly původně již umístěny dva prostory záchodů – první, přístupný z restaurace I. a II. třídy, druhý z koridoru. Z jejich prostorů nejlépeji zůstal zachován obdélný dlouhý prostor pisoáru, i když pozbyl již svého původního

obložení stěn dřevem a opěrného prostoru předsínky se secesně dekorovanými zrcadly (viz. Fantovy plány v archivu NTV). Nově byla pak místnost pisoáru spojena s klosety prostoru při východní obvodní zdi budovy, které byly původně přístupny pouze z čekárny I. a II. třídy. Tento pisoár je již v současné chvíli také zrušen a je zde pouze prázdný prozatím nevyužívaný prostor. V prostoru původních klosetů spojených s pisoárem a přístupných z koridoru byla při poválečné úpravě zřízena úschovna zavazadel a dámské klosety byly přemístěny vlastně na dno světlíku na rozmezí budov B a C a přístup k nim byl veden nově vybudovaným schodištěm (Toto nové schodiště vedlo z přízemí do mezaninu na nově přestropené dno světlíku. Dnes je již opět odstraněno). Všechny prostory navazující na jihu na sál restaurace I. a II. třídy byly proti původnímu stavu značně pozměněny a již nesou pouze ojedinělé stopy někdejší podoby, především okna a dveře, které se uplatňují i na fasádě i v prostoru koridoru a která je proto nutno při úpravě bezpodmínečně zachovat v původní podobě a na původních místech.

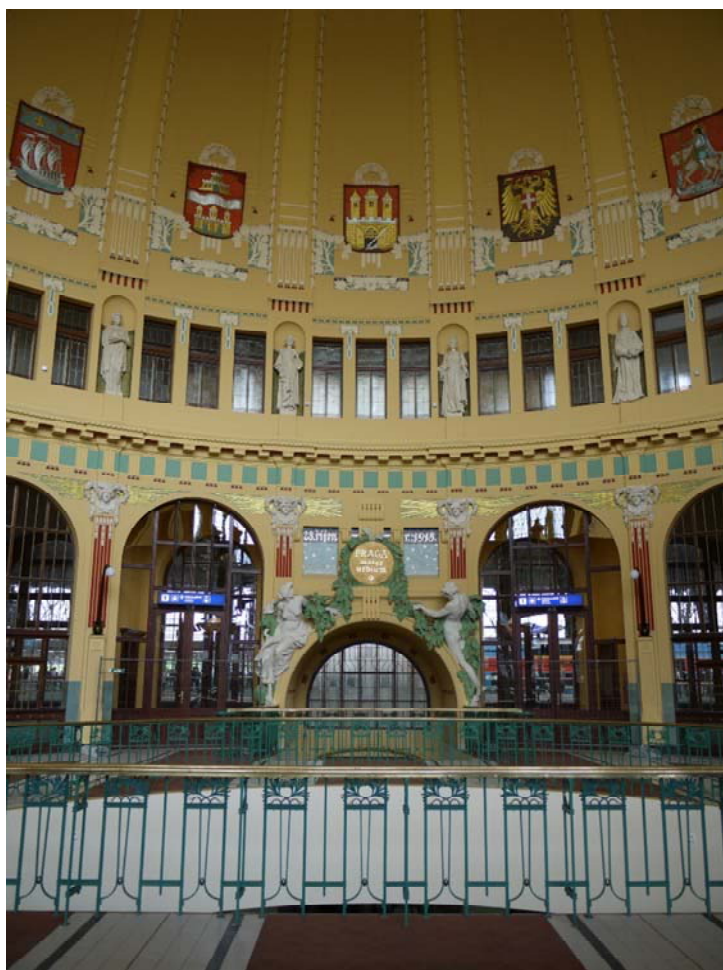
Budova C

Budova C, která je dominantou vnějšího zjevu budovy nádraží, skrývá v sobě i nejrozsáhlejší prostor nádraží, velkou odjezdovou dvoranu. Tento prostor ji téměř celou vyplňuje. Půdorysně je odjezdový vestibul tvořen prostorem nad půlkruhem, jehož poloměr tvoří 12,5 m ve východní části a sklenut žebrovou půlkopulí; v západní části pak obdélným prostorem, jehož delší strana (25 m) přiléhá k půlkruhové východní části a do kratších stran (5,5 m) ústí koridory budov B a D. Západně k tomuto obdélnému článku přiléhá ještě menší na obdélníku založený prostor, rozdělený tzv. „galerií“ dosahující až k rovině fasády a vložený mezi hmoty schodišť a věží v západní fasádě. Tímto prostorovým článkem otevírá se do průčelí odjezdový vestibul pod „galerií“ nesenou čtveřicí oblých sloupů pěti vchody s ještě původními dveřmi, nad galerií pak velkým oknem, jehož archivolta sleduje linii valené klenby vnitřního prostoru. Odjezdový vestibul zůstal s výjimkou nové podlahy téměř v původním stavu. Místo kamenných dlaždic, které byly na podlaze v 70. letech a v nichž byly zachovány původní mříže větracích otvorů, byla do podlahy provedena díra do podchodu. Na podlahu byla položena keramická dlažba se vzory vycházejícími z Fantových návrhů. Stěny byly nově restaurovány a uvedeny do vhodnějšího barevného řešení, připomínajícího původní výmalbu. V půlkruhové části zůstal zachován dokonce původní kachlíkový sokl modro zelenavé barvy. Rovněž stěny a jejich štuková výzdoba zůstaly v původním stavu. Celek stěn je dělen kompletním kladím, jehož vlys je pojednán triglyfy a který předstupuje nad pilíři na dvě části. V západní stěně ve výšce této římsy je vedena úroveň podlahy „Galerie“. Boční stěny vstupního portiku jsou prolomeny dveřmi na schodiště při obou věžích bud. C. Boční stěny obdélníku navazujícího na půlkopulí sklenutou část vestibulu jsou pod římsou prolomeny velkými oblouky vstupů do koridorů v bočních

spojovacích křídlech (B a D), nad římsou nacházíme trojici drobných okének. Patka klenby této části prostoru, naznačená horizontálním páskem, je dekorována štukovým orlem s rozepjatými křídly. Zaklenutí této části prostoru je vlastně jediným úzkým polem mocné valené klenby, zachyceným dvěma bočními pasy a dekorovaným shodně jako klenba půlkopule lineárními plochými příložkami, jejichž hrany nesou dekor vegetabilních copů nestejně délky. Dále se při patce klenby uplatňují i drobná pole s vegetabilním vavřínovým dekorem. Ve východní části prostoru, klenutém půlkopulí, je pas stěny pod kladím prolomen osmi pravidelnými oblouky mezi pilířky (na kterých místo hlavic jsou uplatněny typizované masky) a v osovém poli obloukem vstupu do bývalého podchodu k nástupištím, poněkud nižším – osazeným dekorativním polem. Šestice ze zmíněných oblouků zaplňují veliká původní okna jízdenkových pokladen, zbývající dva oblouky, sousedící s východním osovým polem, ústily původně do předsíně k vstupu na první nástupiště. V pásu mezi římsou a patkou klenby opakuje se ve shodě s členěním spodní části stěny devětkrát skupina tří okének, osvětlujících prostory prvního patra budovy C. Jednotlivé trojice okének jsou odděleny lisenami navazujícími osově na pilíře v přízemní části stěny, ve kterýchžto lisenách otvírají se niky osazené alegorickými sochami. Půlkruhová klenba je devítidílná, žebrová, v jejím vrcholu se otvírá okulus s původní secesní mříží. Tento okulus je rámován pásem vegetabilního pletence a drobnějším ornamentem vejcovce a listovce. Jednotlivé díly kopule jsou probrány předstupujícími paprscitými poli, jejichž hrany jsou opět dekorovány vegetabilními copy nestejně délky, avšak v celku půlkopule symetricky řezanými. Spodní část těchto paprscitých polí je zdobena vegetabilními pletenci, nad kterými se nachází po jednom znaku některého z významných evropských měst v každém poli. Klenba odjezdového vestibulu je tak celkem zdobena jedenácti znaky (Praha, Paříž, Řím, Londýn, Berlín, Vídeň, Budapešť atd.) Menší část valené klenby nad západní galerií je nakoso kasetována a do kaset jsou vkládány motivy okřídlených kol. Rovněž čelní archivolta spojující tento západní díl prostoru s ostatním prostorem dvorany je osazena celkem osmi vpadlými poli, v nichž hlavním výzdobným prvkem je opět okřídlené kolo, to uplatňuje se i na galerii před západním oknem, jakož i v místech klenáků nad archivoltami vstupu do bočních koridorů. Nejhodnotnější, prvkem výzdoby odjezdové dvorany jsou dvě ženské figury nad bývalým vstupem do podchodu k nástupištím, adorující kartuši s nápisem „Praga mater urbium“. Boční pole výzdoby nad vstupem byla nově upravena roku 1918 mozaikovou výzdobou. Při osvětlení odjezdového vestibulu hraje hlavní roli velké okno v západní stěně nad tzv. „galerií“. Toto okno, jehož dekorativnímu řešení věnoval J. Fanta značnou pozornost, je barevně pojednáno a zdobeno třemi kartušemi s postavičkami puttů a atributů pošty, cestování a architektury. Spoluautorem návrhů těchto kartuší byl vedle Fanty i akad. malíř Obrovský. Odjezdová dvorana je jednou z nejzachovalejších prostor v celku nádražní budovy, a to až do detailů. Nejenom všechna

okna a dveře jsou původní, ale i na plánech můžeme sledovat i vývoj kompozičního řešení mřížových parapetů pod okny lístkových pokladen, změny v řešení odkládacích stolků u pokladen až k realizovanému stavu, jakož třeba i variantní řešení parapetu schodiště do podchodu. Rovněž vývoj kompozice celku dvorany je v plánech bohatě dokumentován, Fanta rozkresluje celek, jeho jednotlivé části i detaily v mnoha variantách, z nichž ve většině případů byla zvolena ta nejzdařilejší.

V souvislosti s výstavbou metra byla do podlahy odjezdové haly prolomena velká díra půlkruhového tvaru. Vzniknulo tím vizuální spojení mezi dvoranou a podchodem. Otvor byl olemován kovaným zábradlím.

Ostatní prostory v budově C jsou podstatně skromnější co do rozměrů i výzdoby. Při bocích vstupního prostoru odjezdové dvorany jsou situována vřetenová schodiště, zpřístupňující jednotlivé prostory ve věžích flankujících střední štítovou část fasády budovy C. Tato schodiště jsou prostými nezdobenými prostory zachovanými v původním stavu, s původními mřížovými parapety. Podvěžní prostory v přízemí věže jsou přístupny z krajních polí koridoru při odjezdové dvoraně a oproti původnímu stavu vykazují zásadní změny v pojetí stěn. Úprava prostoru v podvěží severní věže pochází z poválečné doby, modernizace prostoru pošty je až dílem posledních let. V obou případech bylo zrušeno původní členění prostorů dřevěnými příčkami a odstraněno původní obložení stěn dřevem. Mezi východní půlkruhově založenou stěnou a obvodovými stěnami budovy C vznikla dvojice jakýchsi cviklových prostorů, do kterých byly v původní podobě symetricky umístěny prostory prodeje jízdenek a při bocích středního pole dvě předsíně spojující odjezdovou dvoranu s prvním nástupištěm. Jižní z těchto předsíní byla v minulé době přeměněna v ložnici informátorů. Dnes je zde umístěna kavárna. Oba cviklové prostory sahají až do výše mezaninu. Dnes již jsou prostory znehodnoceny a přeměněny. Nenachází se zde původní dřevěné obložení, které je ještě uváděno v průzkumu v roce 1974. Rovněž prosté, nedekorované prostory jízdenkových pokladen procházejí výškou přízemí i mezaninu, i v jejich členění došlo jen k nepodstatným změnám, z nichž nejvýraznějšími je zřízení nových prodejních kiosků v nedávné době a prolomení nového vstupu do jižního prostoru z chodbičky v budově D, při poválečné úpravě. V téže době byla i v těchto prostorách položena nová podlaha.

Budova D

Spojovací budova D opakuje v základním schématu rozvržení budovy B, míníme, že je koncipována jako dvoutrakt s nižší, koridorovou částí na západě a o patro vyšší východní částí, v níž se nacházejí jednotlivé funkční prostory. Koridor, který nyní probíhá bez přerušení v délce dvanácti severních os od budovy D sahal v původním stavu k prostoru zavazadlové dvorany, tedy zabíral pouze čtyři osy od budovy C. Jsou to ty osy, jejichž pilíře dodržují výzdobu maskami alegorizujícími pět dílů světa, tedy motiv uplatněný již v koridoru budovy B. V rozmezí čtvrtého a pátého pole byl koridor uzavřen čelní stěnou rovněž zdobenou maskami a vedenou v rovině jižní stěny dvorany podeje zavazadel. Následující dvě pole dnešního koridoru byla původně vymezena prostoru drobné úschovy zavazadel, která byla zrušena v souvislosti s vybudováním velké úschovny v mezaninu budovy D při tzv. dvouletkové úpravě nádraží. Dalších šest os dnešního koridoru – zachovaných v původním stavu, bylo

jakousi předsíní dvorany příjezdu. Pro cestující veřejnost byly tedy v původním stavu prostory odjezdu a příjezdu zcela odděleny. Na rozdíl od severních čtyř os původního koridoru, jsou dvě osy úschovy zavazadel nezdobeny, následujících šest os pak zdobeno odlišnými maskami, typizovanými a zdá se, že pouze dekorativního charakteru. V těchto jižních šesti osách však zůstal zachován původní kachlový sokl bledě modré barvy, šest severních os má nové obložení umělým kamenem, shodné s obložením koridoru v budově B. Nejvýznamnějším prostorem v budově D je dvorana příjezdu 8 až 12 osa od severu a v návaznosti na svou koridorovou předsíní procházející celou hloubku budovy. Dalším významnějším prostorem byla dvorana podeje zavazadel ve 2 až 4 ose od severu dosahující od koridoru až k východní fasádě a výběžkem prostoru výdeje zavazadel, běžícího při východní fasádě dotýkající se až severního vestibulu příjezdu. Dnes jsou v těchto prostorách umístěné rozvodny trafostanice. V první ose od severu – tedy severně od dvorany nacházíme trojici drobných prostorů. Střední z nich zaplňuje provozní schodiště budovy D procházející celou výškou budovy od I. suterénu až po I. patro. Prostor schodiště je zachován v původním stavu s původním detailem mřížového parapetu. Mezi tímto prostorem a východní fasádou se nacházejí v téže ose budovy pánské záchodky přístupné dnes pouze z prvního peronu (viz. nová zadržka vstupu z podesty schodiště). Mezi prostorem schodiště a koridoru je místnost bývalé zavazadlové pokladny, při úpravě nového vstupu do jižních jízdenkových pokladen v budově C, z ní byla příčkami vydělena drobná chodbička až na podestu provozního schodiště. Stěna mezi zavazadlovou pokladnou a koridorem byla přitom nově prolomena dveřmi do zmíněné chodbičky s okénky. Původní dveře z prostoru podesty schodiště byly přeneseny i do nové příčky mezi pokladnou a novou chodbičkou. Samotný prostor bývalé zavazadlové haly v původním stavu zabíral výšku přízemí a mezaninu. V souvislosti s úpravou úschovny zavazadel v mezaninu, byl nově přestropen v dnešní výši. Viz spára mezi původní klenbou a dozdívkou, patrnou při pohledu z koridoru. Nový plochý strop dvorany byl podepřen

čtveřicí nových sloupů oválného půdorysu, z nichž dva západní podpírají dozdvíčku původní čelní archivoly. Změna výšky prostoru dvorany podeje zavazadel se nedotkla jejího půdorysného založení a jenom díky tomu se zachoval pás původního dřevěného obložení stěn, jakož i původní okna zavazadlových pokladen a dveře z dvorany do těchto prostor. Okna zavazadlových pokladen do koridoru jsou prolomena nově, stejně je nové jejich rozdělení příčkami.

Z reprezentačních nádražních prostorů přístupných cestujícím, nejzávažnější proměnou prošla dvorana příjezdu, při tzv. dvouletkové úpravě. V původní podobě prostor příjezdu skládal se vlastně ze tří jednotek: Ústřední dvorana položená mezi koridorovou předsíní a východní obvodovou stěnou budovy a zabírající výšku přízemí, mezaninu a patra budovy D, zmíněné koridorové předsíně přesahující o jednu osu k severu a v této ose hloubkou budovy položeného prostoru neodděleného od příjezdového vestibulu, avšak sahajícího pouze do výše mezaninu – tímto prostorem přicházelo se k výdeji zavazadel a doplatkové pokladně. Beze změny přečkal úpravu pouze koridor. Vlastní příjezdový vestibul byl přestropen a snížen, nový, plochý strop, členěný vpadlými poli byl podepřen třemi dvojicemi nových sloupů, které

rozbíjejí původní jednotu prostoru. Klenba vestibulu zůstala o patro výše zachována a překlenuje nyní tzv. kulturní sál zaměstnanců nádraží. Při analýze prostorů prvního patra budeme ji věnovat více pozornosti, nyní pouze zmíníme, že byla jistou variantou klenby restauračního sálu v budově B. Z původních prostorových jednotek pak zcela zmizela ona nižší část dvorany přiléhající v šířce jednoho okenního pole na severu k hlavnímu prostoru. Vestavěna do ní byla místnost bývalé doplatkové pokladny, prostor výdeje zavazadel již v r. 1909 a pata schodiště vedoucího vzhůru do mezaninu k nově zřízené úschovně zavazadel r. 1949. Nová severní stěna vestibulu příjezdu, kterou tato nová zástavba vymezila, byla jednotně pokryta hnědě-okrovými kachlíky po celé výšce. Ve snaze alespoň trochu jednotně komponovat prostor, byla shodně pojednána i protější jižní stěna příjezdového vestibulu, do které mezi dvojicí dveří byla nově proražena i dvě okna. Současně s touto úpravou byla položena i nová

kamenná dlažba – stejně nevyhovující jako v ostatních prostorech nádraží, kde byla užitá, a to především z hlediska estetického. Původní pojednání stěn příjezdového vestibulu si zachovala pouze východní stěna – tedy vlastně spodní část původní východní stěny prostoru. Je symetricky členěna do pěti polí o nestejně šířce – střední pole nad bývalým vstupem do podchodu je nejširší, dvě pole s ním sousedící, prolomená pravoúhlými dveřními otvory a nad nimi oválnými, jsou nejúžší, krajní pole s velkými obloukově zaklenutými vchody svou šířkou odpovídají šířce polí koridoru na západě navazujícího na příjezdový vestibul. Tato stěna má

zachovaný původní sokl z modrých kachlů, odpovídajících kachlům uplatněným na pilířích koridoru. Stěna mezi dveřními otvory je zdobena předstupujícími lisenami, zdobenými vavřínovým úponkovým dekorem. Ostatně veškerý vegetabilní dekor této stěny užívá stylizovaných vavřínových tvarů. Rovněž překlad středního okna nad vstupem do podchodu je zdoben motivem vavřínových festonů. Pole v parapetu tohoto okna je dekorováno dvěma alegorickými figurami Dne a Noci podpírajících ve středu pole umístěné hodiny. Zachován zůstal i původní parapet schodiště do podchodu, poměrně zajímavě utvářený příklad kamenické práce. Schodiště samotné bylo v rámci budování podchodu odstraněno a zůstala zde jen díra v podlaze doplněná kovaným zábradlím.

V posledních dvou polích budovy D na jihu sousedících s vestibulem příjezdu nachází se poměrně jednoduše, již v původním projektu, pojednané provozní místnosti. Na prostor koridoru navazovala místnost informační kanceláře, s novými prosklenými dveřmi v kovovém rámu. Dnes již opět zazděné plnou stěnou. Zachována zůstala i původní okna v západní fasádě budovy. Východně od této místnosti byl původní spojovací prostor ve středu hloubky budovy předělen několika novými příčkami. Výjma chodby k provoznímu schodišti v budově E vznikla ještě kancelář na nepravidelném půdorysu, přiléhající k jižní stěně vestibulu příjezdu a v jejím sousedství nové klosety pro zaměstnance. K východní obvodové zdi budovy pak přiléhá rovněž dvouosý prostor. Tento kancelářský prostor již v původním stavu bez jakéhokoliv architektonického členění má zachovány původní detaily truhlářské práce. Dveře původně jej spojující s dopravní kanceláří byly zazděny a nově proraženy malé nepoužívané dveře spojující jej s předsíní dopravní kanceláře. Všechny zmíněné místnosti mají nové podlahy.

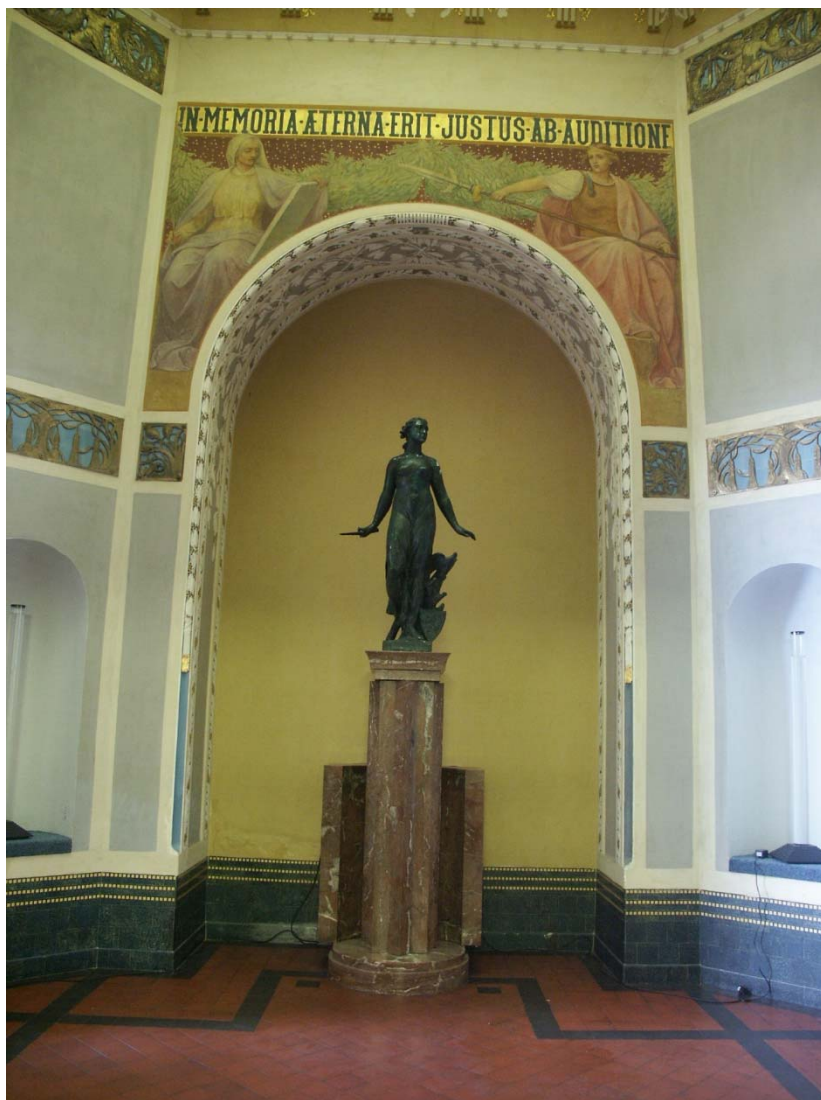
Budova E

V budově E lze v přízemí vymezit tři samostatné prostorové celky. V její severní části jsou to provozní prostory a prostor provozního schodiště, ve střední a jihovýchodní části reprezentační prostory; a v poměrně nevelké části jihozápadní Kanceláře.

Provozní nádražní místnosti jsou jednoduchými pravidelnými prostory, bez architektonického členění a se zachovanými původními truhlářskými detaily – v kancelářích při západní fasádě jsou zachovány i původní dřevěné parapety oken. Dispoziční změny dané novými příčkami nejsou nijak zásadního charakteru. Prostor schodiště má zachován původní mřížový parapet a členění okosených rohů nevelkými nikami.

Reprezentační prostory jsou tvořeny: za prvé komunikační osou složenou ze tří prostorů – západní a východní předsíně na obdélných půdorysech a středního oktogonálního salonku, vloženého mezi tyto prostory a svou situací korespondujícího se světlíkem v budově E; za druhé dvěma většími salony – tzv. přivítacím salonem na jihu a východní předsíní a tzv. vládním salonem, navazujícím ve stejném směru na střední oktogonální salonek; poslední součástí reprezentačních místností jsou klosety v jihovýchodním koutě budovy E a přípravná, mezi klosety a schodištěm ve věži jižního průčelí budovy E. Kompozici a výzdobě reprezentačních místností byla již ve Fantových plánech věnována velká pozornost. Vzniklý celek, jehož architektonické rozvržení a dekorativní pojednání je výhradně dílem Fantovým, se nám dochoval v poměrně intaktním stavu. S výjimkou tzv. vládního salonku mají všechny

prostory původní podlahy – z červených kachlů s černým ornamentem v místnostech na hloubkové ose a z intarzovaných parket v tzv. přivítacím salonku, kde je původní podlaha ke škodě působení celku přikryta kobercem, jehož údržba na místě parketám pod ním zcela jistě nesvědčí. Nové podlahy mají ovšem také místnosti klosetů.

Obě předsíně při oktogonálním salonku jsou komponovány jako zcela shodné protějšky. Najdeme zde tedy shodné pojednání podélných stěn. Prostory jsou klenuty plochými plackami, stěny nad původním keramickým soklem jsou členěny plošnými, především lineárně účinnými vystupujícími poli, v jejich dekoru je užito copů stylizovaného vavřínu. Stylizovanou vegetabilní ornamentiku nacházíme i na klenebních pasech oddělujících tyto prostory od oktogonálního salonku. V podlaze obou prostorů jsou větrací prostory kryté původními mřížemi. Z truhlářského vybavení jsou zachovány všechny původní detaily. Střední oktogonální salonek byl – vyjma své komunikační funkce - i jakýmsi ideovým centrem kompozice. V nice jeho severní stěny byla původně umístěna socha císaře Františka Josefa I., kterou roku 1919 nahradila plastika Svobody od sochaře Pekárka, jejíž celé pojetí i sokl nejsou ve shodě se stylovým laděním prostor. Členění stěn tohoto salonku vychází ze vzorce obou předsíní, avšak aplikuje jej v bohatší komplikovanější variantě. Nad pásmem soklu se na čtyřech stěnách na hlavních osách, po stranách vstupů, resp. niky, uplatňují drobná vpadlá pole, v místech paty záklenků vstupu pak souvislý pás dekorativního vlysu, jehož vegetabilní ornament je proveden jako kovová mříž, zlacená a přiložená na modrý, keramický podklad. Nad tímto vlysem, ve cviklech archivolty záklenků nachází se alegorické obrazy a nad nimi latinský nápis. Skleněný strop tvaru osmiboké kopulky s barevným dekorativním vzorem je nasazen na volutovou římsu, zdobenou plochými konzolovými útvary a vegetabilními motivy a korunovanou pásem

perlovce. Toto probíhá bez přerušení a se stejnou výzdobou i nad diagonálními stěnami salonku, jehož dekorativní vzorec je poněkud odlišný. V poli nad zeleným keramickým soklem je vždy prolomena mělká nika, jejíž původní obsah – secesní váza, resp. alegorická socha – se nezachoval (viz. Fantovy plány). Nad záklenky nik probíhá již zmíněný dekorativní vlys a ve spodní části volného pole nad ním dokládají původní plány drobné dekorativní polobaldachýnky, které se rovněž nezachovaly. Na diagonálních stěnách je těsně pod volutovou římsou ještě jednou opakován motiv mřížového vegetabilního vlysu. Nejvýrazněji se novější úpravy dotkly tzv. vládního salonku (dříve čekárna císařské družiny). Původní podlahu nahradily nové parkety, dnes přikryté kobercem a spodní část stěn byla nově obložena dřevem. Z původního stavu zůstal zachován ve zjednodušení pouze plochý strop nasazený nad zdvojenou římsou, která je v rozích zdobena dekorativními poli s motivy puttů. Snad v souvislosti s novou úpravou vládního salonku byl zazděn i světlík vstupu z této prostory do oktogonálního salonku. Prostor vládního salonku, nacházející se ve středu hloubky budovy, nemá přirozeného osvětlení, stávající zářivkové rampy ovšem nelze považovat za řešení odpovídající slohovému – byť narušenému necitlivou úpravou – charakteru prostoru. Sousední prostor bývalé čekárny císařské rodiny (dnes tzv. přivítací salonek) je zdoben intaktně uchovaným secesním prostorem. Původní intarzované parkety, odpovídající jedné alternativě Fantova návrhu, jsou bohužel dnes návštěvníku skryty pod nevhodným kobercem. Zůstalo zachováno i původní dřevěné obložení stěn a pod okny do celku tohoto vložené mřížové parapety. Jakási kompoziční centra dřevěného obložení tvořila protějšková zrcadla na východní a západní stěně, rám na pozadí císařského křesla na stěně jižní a jeho protějšek v severní stěně, velký vstupní portál, jehož štít se znakem města Prahy dosahuje téměř až ke klenbě prostoru. Křídla původních dveří jsou vyjma abstraktního rozvrhu zdobena poli s postavičkami puttů. Nad pásem dřevěného obložení zachovaly se původní obrazy malíře V. Jansy: panorama Hradčan na jižní stěně, obrazy Malostranského náměstí a Staroměstského náměstí na západní stěně proti oknům a obrazy Vyšehradu a Karlštejna na stěně severní. Prostor je klenut valenou klenbou se štukovou výzdobou, k níž se rovněž zachoval Fantův návrh. Její kostru tvoří vegetabilní úponky, v lunetách oken ve východní a výklenků v západní stěně jsou umístěny dvojice puttů nesoucí kartuše zaplněné iniciálami FJI, odstraněnými roku 1919. Zajímavými a hodnotnými doplňky jsou i kovové ozdoby stropu, a především původní lustr, který oproti prvotnímu stavu visí příliš vysoko. Celkově lze říci, že prostor tzv. přivítacího salonku je jedinečným secesním celkem, který – jakož i ostatní reprezentační místnosti – bude třeba citlivě konzervovat a v plném rozsahu zachovat. Všechny tyto prostory zabírají výšku dvou podlaží, tj. přízemí a mezaninu nádražní budovy. Místnosti klosetů a přípravný sousedící na jihu s přivítacím salonkem a přístupné původními dveřmi, jsou pouze v přízemí. V jejich půdorysném rozvrhu hrají nové příčky pouze nepodstatnou roli. Nové je rovněž jejich kachlové obložení a podlahy.

V jihozápadním koutě budovy E jsou umístěny místnosti kanceláří přístupné portálem v rohovém přístavku jihozápadního nároží. Již v původní podobě byly to prosté kancelářské prostory bez jakýchkoliv dekorativních prvků. Původní rozčlenění místností doplňují některé nové příčky, nejvýrazněji se uplatňující v prostoru sousedícím se západní předsíní reprezentativních prostor. S výjimkou dveří v nových příčkách, které jsou pochopitelně novější, jsou všechny ostatní dveře původní. Původní jsou i okna ve všech místnostech. Posledním prostorem budovy E je schodiště ve věži jižní fasády. Celý tento prostor, včetně dveří vstupu a jeho portálu, je intaktně zachován. Původní je i mřížový parapet schodiště, který ve srovnání s parapetem schodiště budovy A ukazuje, jakým směrem k abstraktnímu oproštění se ubíral vývoj Fantova dekorativství v letech stavby nádražní budovy. Do zrcadla schodiště byl v 70. letech 20. stol. umístěn výtah.

Mezanin (2.NP)

V úrovni podlaží mezaninu nacházíme v celé budově poměrně málo samostatných prostor, především z toho důvodu, že tímto podlažím prochází většina reprezentativních prostorů přístupných z přízemí. Místnosti v mezaninu pak mají jednoznačně provozní charakter, čímž je dána jejich výtvarná strohost a chudoba.

Budova A

V budově A, pochopitelně úrovní mezaninu, prochází schodiště ve věži. I v této jeho části jsou zachovány všechny původní elementy (mřížový parapet, dekorativní okno na podestě atd.). Z podesty schodiště v úrovni mezaninu nejsou proraženy žádné dveře, protože všechny sousední prostory přesahují do mezaninu v přízemí. Na podestě je postavena novodobá příčka oddělující prostor schodiště od drobné místnosti.

Samostatný systém v úrovni mezaninu představují šatny zaměstnanců restaurace v poslední jižní části budovy A a s ní sousedící ose v budově B. Tyto plochostropé, nezdobené prostory s novými podlahami jsou přístupny schodištěm z prostoru přípravný v přízemí. Okna z těchto prostorů, jak do koridorů, tak do východní fasády jsou původní.

Budova B

V dalším průběhu nejsou v budově B samostatné mezaninové prostory, s výjimkou bývalých dámských záchodů, vestavěných nově na dno světlíku v posledních osách budovy B.

Budova C

V budově C jsou jedinými prostory v mezaninu dvě protějškové kanceláře v bočních věžích a jim odpovídající úsek vřetenových schodišť. Oba zmíněné prostory jsou zachovány v původním strohém stavu, se zachovanými truhlářskými detaily a rovněž schodiště mají původní mřížový parapet.

Budova D

Mezanin v budově D zasahoval v původním stavu pouze první osu od severu a poslední dvě osy jižní. V první ose od severu se k bokům provozního schodiště připojovaly dva shodné na čtverci založené prostory, z nichž východní byl přeměněn nově v umývárny, západní – s oknem do koridoru budovy D je v dnešním stavu nově spojen s novými prostory bývalé úschovny zavazadel, které vznikly v poválečné úpravě horizontálním předělením zavazadlové dvorany (viz. přízemí budovy D). (dnes jsou zde umístěné provizorní kanceláře stavby). S výjimkou zachovaných původních oken ve východní fasádě, postrádá nový prostor bývalé úschovny zavazadel původních detailů. Prostory ve dvou jižních osách budovy D jsou přístupny provozním schodištěm v budově E.

Budova E

Na severní straně budovy E jsou kancelářské prostory přístupné po provozním schodišti. Všechny tyto prostory jsou zachovány zhruba v původních obvodových zdech, předěleny novými příčkami. Zachované truhlářské a dekorativní detaily mají shodný charakter jako v ostatních částech budovy. Podobný charakter jeví i prostory v jihozápadním rohu budovy E, přístupné ze schodiště ve věži. I zde jsou poměrně četné zachované původní detaily, v prostoru schodiště především mřížový parapet a původní dekorativní oválné okno na podestě, v kancelářích okna, dveře a původní podokenní parapety.

I. patro (3.NP)

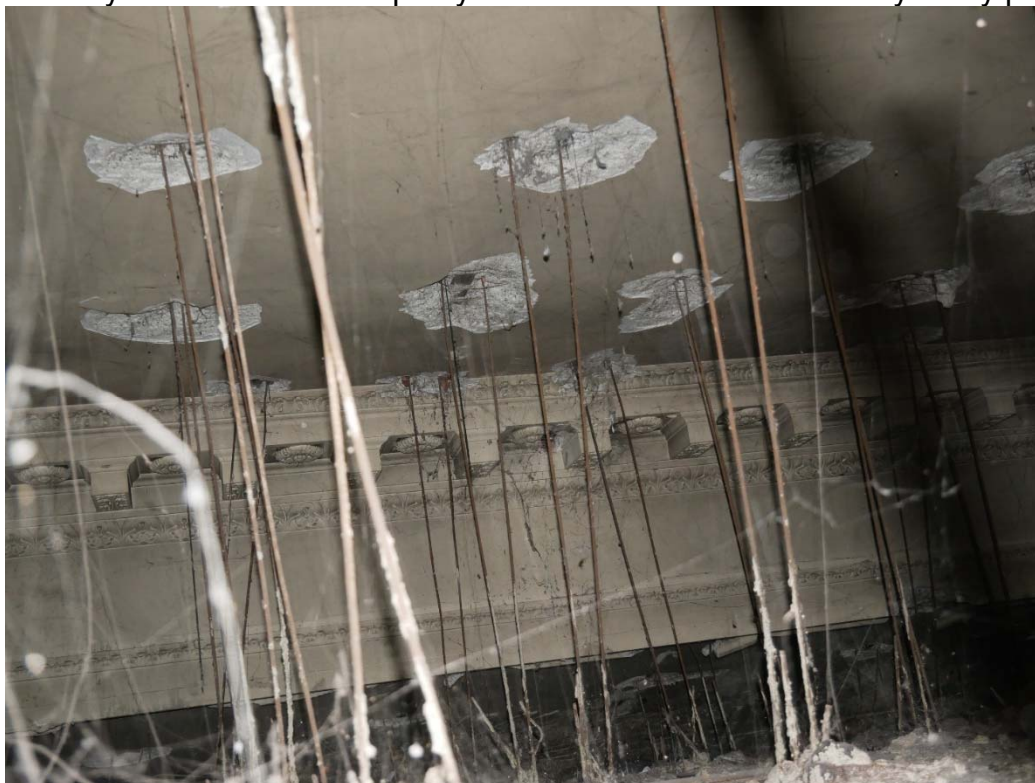
Budova A

Střední osy budovy A zabírá poslední úsek výšky restauračního sálu. K jeho prostoru se na severu přimykají – po stranách schodiště ve věži budovy – dva původní byty, dnes přeměněné na kanceláře, přístupné z podesty v úrovni podlaží prvního patra. Právě řešení vstupu do obou bytů doznalo proti původnímu stavu nejvýznamnější změny v roce 1926. Tehdy byly k jižní stěně široké podesty přistavěny prostory koupelen obou bytových celků, čímž byl prostor podesty zúžen asi na polovinu, zároveň byla asi o metr posunuta čelní zeď vstupu do obou bytových jednotek. Tyto nové příčky mají dveře i okna z doby svého vzniku, tj. z roku 1926. Schodiště v úrovni prvního patra budovy A zachovává si původní secesní charakter, se všemi detaily (původní parapet, dekorativně řešená okna atd.).

Jižně od restauračního prostoru nacházíme v prvním patře budovy A v poslední ose a sousední ose budovy B kancelářské prostory, prosté, plochostropé místnosti se zachovanými původními dveřmi a okny. I v těchto prostorech, stejně jako v plochostropých místnostech bytů v budově A, nedošlo k podstatnějším změnám. Nejvýznamnější je vestavění jedné nové příčky v prostorech ležících již v budově B a přečlenění vstupní stěny kanceláře vedoucího provozu tamtéž. Zmíněné kanceláře restaurace na rozhraní budovy A a B jsou přístupny kovovým schodištěm stoupajícím již z přízemí z prostoru přípravný.

Budova B

Prvé patro budovy B v šíři druhé až sedmé osy od severu zabírá horní část – mohutná valená klenba – restauračního sálu, zachovaná relativně v původním stavu. V minulých průzkumech bylo uváděno že: Další čtyři osy směrem k jihu zabírala původně klenba prostoru čekárny I. a II. třídy, při přestavbě ve 40 - tých letech v souvislosti se zmenšením čekárny a dalšími úpravami v přízemí, stržená. Stávající průzkum prokázal, že nad plochým stopem těchto prostor se zachoval původní strop čekárny. Nejednalo se tudíž o klenbu, ale o plochý strop s bohatě profilovanou římsou vynášenou konzolami. Mezi konzolami jsou rozety a pod nimi profilovaný listovec. Pod listovcem je prozatím prázdné vlysové pole a pod ním ještě jeden pás tvořený listovcem. Do stropu byl ukotven na kovová táhla nový rovný podhled.

Pohled nad strop nad podhledem

Prostor prvního patra v těchto osách je nově přečleněn řadou příček, vytvářejících celkem osm ložnic – po čtyřech při západní i východní obvodové stěně budovy. Tyto ložnice jsou určeny k odpočinku pracovníků vlakových čet. Tyto prostory včetně podlah v ložnicích a dlaždiček na chodbách jsou veskrze nově upraveny. Pouze okna v obou fasádách jsou původní, co se umístění i dřevěných konstrukcí týče. Poslední tři osy budovy B směrem k jihu byly v původním stavu vyplněny bývalým bytem nájemce restaurace, jehož prostory byly seskupeny kolem světlíku, ze severu přiléhajícího k obvodové zdi budovy C. Druhotně zde byly také nocležny. Z těchto prostorů byly prostory mezi světlíkem a západní obvodovou stěnou nově přečleněny a vznikla průběžná chodbička při stěně světlíku a k ní přiléhající tři drobné místnosti ložnic pracovníků vlakových čet, opět nově vybavené, osvětlené však původními okny v západní obvodové stěně budovy B. Do prostoru při severní stěně světlíku byly k průběžné chodbě přistaveny prostory klosetů, přičemž bylo zazděno původní okno v této stěně prolomené. Při východní obvodové stěně nacházel se v původním stavu velký pokoj zabírající šíří dvou okenních os a jižně od něj v šířce jedné osy prostor kuchyně. Velký pokoj byl předělen novou příčkou a jeho severní polovina slouží opět jako ložnice pro pracovníky vlakových čet. Zbývající prostory při východní obvodové stěně byly soukromým bytem. Tyto prostory jsou přístupny krytou dřevěnou lávkou na železničních traversách, přetínající prostor světlíku, z prostoru chodbičky před ložnicemi při západní stěně nádraží. Lávka v celé své hmotě je původní. Ložnice vlakových čet, která vznikla předělením velkého pokoje při východní obvodové zdi budovy B, je přístupna nově proraženými dveřmi z chodbičky před záchody při severní stěně světlíku. Před celou západní fasádou budovy B v prvním patře se táhne pozvolná pultová střecha, nad částí budovy, kterou zabírá prostor koridoru. Tato plocha je ohraničena atikovou zídkou s pilířky.

Budova C

Všechny prostory v prvním patře budovy C jsou plochostropé, většinou s původními parketovými podlahami, nově potaženými PVC nebo dlaždičkami, které jsou v prostoru severní věže budovy C rovněž původní. Prostory v úrovni prvního patra zabírají obě věže a koutové prostory mezi obvodovými stěnami budovy a východní, na půdorysu půlkruhově vztyčenou stěnou odjezdového vestibulu, tedy onu plochu, kterou v přízemí a mezaninu zabírají prostory jízdenkových pokladen. Severní část těchto prostorů je vymezena ložnicím pracovníků vlakových čet, záchodům a koupelnám pro tyto pracovníce, ve shodě s tímto novým určením byl původně jednotný prostor přečleněn novými příčkami a rovněž byly nově položeny podlahy. Místnost značena „Ložnice II“ a tzv. „společenská místnost“ jsou otevřeny okny jak do východní fasády budovy C, tak do prostoru odjezdového vestibulu. V protějškovém prostoru na jižní straně budovy byla šatna nádražních zaměstnanců, předělený provizorní dřevěnou příčkou, přístupný z prostoru záchodů v budově D (viz. níže). Dnes je tento prostor prázdný a sjednocený v jednu místnost. Všechny tyto prostory ležící zhruba mezi východní stěnou odjezdové dvorany a východní obvodovou zdí budovy C jsou bez výraznějšího členění a dekoru, mají však vesměs zachovaná původní okna jak do východní fasády, tak do prostoru odjezdové dvorany. Schodiště při severní věži budovy C má zachovaný původní mřížový parapet i truhlářské detaily. Prostor na věži na ně navazující je vlastně předsíní přístupu k ložnicím vlakových čet a soukromému bytu v jižní části budovy B. Tento prostor má vyjma původních oken i původní dlaždicovou podlahu. Rovněž schodiště při jižní věži budovy C je původně zachováno včetně detailů. Prostor v jižní věži budovy C je téměř na čtverci založenou místností, se zachovanými všemi detaily (dveře a okna) a podlahou nově položenou PVC. Původními dveřmi v jeho východní stěně vcházíme do dalšího kancelářského prostoru opět s původně zachovaným oknem, podlahou z PVC a novým vstupem – s původními dveřmi – spojeným s kanceláří již v budově D.

Budova D

Rovněž první patro budovy D ustupuje oproti fasádě přízemí o šířku koridoru, který kryje pultová střecha s malým sklonem, zakrytou při pohledu na hlavní fasádu atikou a pilířky navazujícími na meziokenní pilíře fasády přízemí. Sedm severních os prvního patra budovy D vykazuje zcela pravidelný půdorys. V první ose při budově C k provoznímu schodišti intaktně zachovanému ve středu hloubky budovy připojuje prostor záchodů na východě (až k obvodové zdi). Z tohoto prostoru vedl nově proražený vstup do místnosti v jihovýchodním rohu budovy C (šatna nádražních zaměstnanců). (dnes opět zazděný). Na západě se ke schodišti připojuje kancelář, spojená novým vchodem s kanceláří v budově C, navazující na prostor v jižní věži. V následujících šesti osách na jihu od schodiště je půdorys patra určen střední chodbou, navazující na vyústění ramene schodiště, k níž se z obou stran připojují symetricky prostory kanceláří, hlubší na západě, mělčí na východě. Všechny tyto prostory mají původní ploché stropy a ve větších z nich jsou zachovány původní dveře, všude pak původní okna. Situace jednotlivých kanceláří odpovídá rozvržení okenních os. Nejvýznamnějším zásahem v této části patra bylo předělení jediné kanceláře s dvěma osami oken při východní fasádě na dvě menší, osvětlené vždy jediným oknem. Při východní straně byly kanceláře ve čtyřech osách spojeny a vznikla zde jedna velká dopravní kancelář.

Dalších pět os směrem k jihu v budově D zabírá tzv. kulturní sál zaměstnanců nádraží, prostor, který vznikl teprve horizontálním předělením původního prostoru vestibulu příjezdu, který v původním stavu procházel výší tří podlaží. K předělení vestibulu došlo při tzv. dvouetkové úpravě nádraží a rozdělení původního prostoru dvorany bylo jednou z nejcitlivějších ran, jichž se nádražní budově, jako uměleckému dílu dostalo. Jediným kladem tohoto zásahu – byť kladem relativním, pouze ve vztahu k možným škodám, které bylo možno napáchat – je, že nad dělicí hmotou podlahy zůstala horní etáž dvorany příjezdu, dnes stěny a strop kulturního sálu, téměř intaktně zachovány. Jedinými zásahy bylo zde prolomení dvojic dveří do severní a jižní stěny. V dnešní podobě je tzv. kulturní sál prostorem založenou v obdélném půdorysu s klenutou vysoko vzduťou valenou klenbou s vrcholnicí paralelní s hlavní fasádou budovy D. Podélné stěny jsou prolomeny pěti osami oken. Západní stěna má osy položené a co se výzdoby týče, téměř shodné. Nad segmentem zaklenutými okny s maskami se nachází dekorativní pole se stylizovanými motivy kola a křídel, respektive – při druhé variantě členění – je maska s plochým páskem – situováno v místě klenáku okna a nad ním v celé šířce okenního pole probíhá nápisové pole. Jednotlivá pole západní stěny oddělena lisenami, přecházejícími plynule v klenební pasy a dekorovanými triglyfy s třapci. Skromně je užito vegetabilních motivů „copů“, které dekorují pouze hrany segmentových záklenků oken. Pětice klenebních polí prostoru – velice úzkých vzhledem ke své šířce a daných vlastně pouze dekorem – jsou pročleněna vždy trojice plochých lisenových pasů. Východní stěna má poněkud odlišný rytmus okenních os, shodný s rozvrhem těchto v přízemí někdejšího jednotného prostoru. K široké střední ose připojují se dvě úzké osy a krajní – první a pátá osa prostoru – mají již šířku od západní stěny a dokonce opakují i výzdobu os jim přilehlých. Obě drobné osy – druhá a čtvrtá – mají okna s rovným překladem, s maskou nad středem překladu s vegetabilními pletenci po stranách. Střední okno je vloženo do lisenového rámu, jehož vertikály – stejně jako všechny vertikály liseny na podélných stěnách prostoru – navazují na vertikály spodních částí stěn. V rohu tvořeném stykem těchto vertikál a horizontální lisenou nacházíme výzdobu motivem plošného triglyfu. Samo okno je překlenuto mělkým segmentem a v jeho klenáku nacházíme znak Prahy, k němuž poukazují dvě štukové ženské figury, ležící ve cviklech mezi lisenovým rámem a segmentovým překladem okna. Původní vitrážová výzdoba se neuchovala v úplnosti, avšak i v tomto fragmentárním stavu má svou hodnotu.

Čelní stěny sálu si rovněž zachovaly původní lineární členění lisenami a lisenkami, vytvářejícími jakýsi rozvrh linií, jehož kompenzačním centrem byl původně kruhový rám, němž byly umístěny hodiny. V tomto rozvrhu je pak užito dekorativních motivů vegetabilních pletenců ve čtvercových polích, motivu zavěšených střapců a štukových reliéfů orlů s rozepjatými křídly. Kompozice obou čelních stěn tzv. kulturního sálu je shodná. Horní část stěn kulturního sálu a klenba je

hodnotným celkem, který nutno při každé úpravě respektovat a optimálním řešením by bylo jejich opětovné scelení s prostorem příjezdového vestibulu.

Jižně od kulturního sálu, v posledních dvou osách budovy D, opakuje se opět shodný půdorysný rozvrh jako severně od sálu. K chodbě se přimykají mělčí prostory kanceláří směrem na východ (přičemž prvý z těchto prostorů byl vydělen příčkou, kdežto v původním stavu zahrnovala tato kancelář, dále již neprůchodná i celý prostor jí přiléhající chodby), západně pak hlubší prostory, z nichž v první ose od kulturního sálu jsou umístěny záchody, v druhé ose prostor šatny – dříve předsíň – otevřený na podestu schodiště v budově E původními oblouky. V těchto prostorách nové úpravy a příčky.

Budova E

Půdorysná skladba prvního (a i vyšších pater) budovy E je dána dvěma chodbami obíhajícími světlík ve středu budovy (nad oktogonálním salonkem v reprezentativních místnostech) a spojujících provozní schodiště na severním konci budovy E se schodištěm ve věži v jižní fasádě. Obě tato schodiště jsou intaktně zachovanými prostory s původními mřížovými parapety a dalšími detaily. Mezi hmoty schodišť spojující chodba a světlík jsou jak v severním, tak v jižním konci budovy vloženy drobnější prostory, částečně nově upravené a osvětlené okny ze světlíku. Severní z těchto prostorů po nové úpravě slouží jako záchody při bývalém zdravotnickém středisku umístěném v západní části patra. Okny do světlíku jsou osvětlovány i střední části spojovacích chodeb. Na vnějším obvodu se k těmto chodbám připojují jednotlivé místnosti kanceláří, prosté, plochostropé prostory, v nichž vesměs jsou uchovány původní dveře i okna s původními dřevěnými parapety. Tyto dřevěné detaily jsou v prostorech bývalého závodního zdravotnického střediska opatřeny nevhodným „zdravotnickým“ bílým nátěrem. I v těchto prostorech se úpravy omezily jen na zaslepení některých a proražení jiných vchodů, přičemž bylo většinou použito původních dveří přenesených na nové místo. Při úpravě roku 1968 byly stěny místností střediska obloženy novými kachlíky. Nejvýznamnějším zásahem v těchto místnostech bylo předělení velkého prostoru v jihovýchodním koutě budovy, zabírajícího původně dvě okenní osy, na dva menší o nestejně šířce, přičemž byl do východní fasády proražen další drobnější okenní otvor mezi první a druhou osu počítáno od jihu. Všechny prostory prvního patra jsou plochostropé, se zachovanými původními stropy, původní parketové podlahy jsou nově kryty PVC.

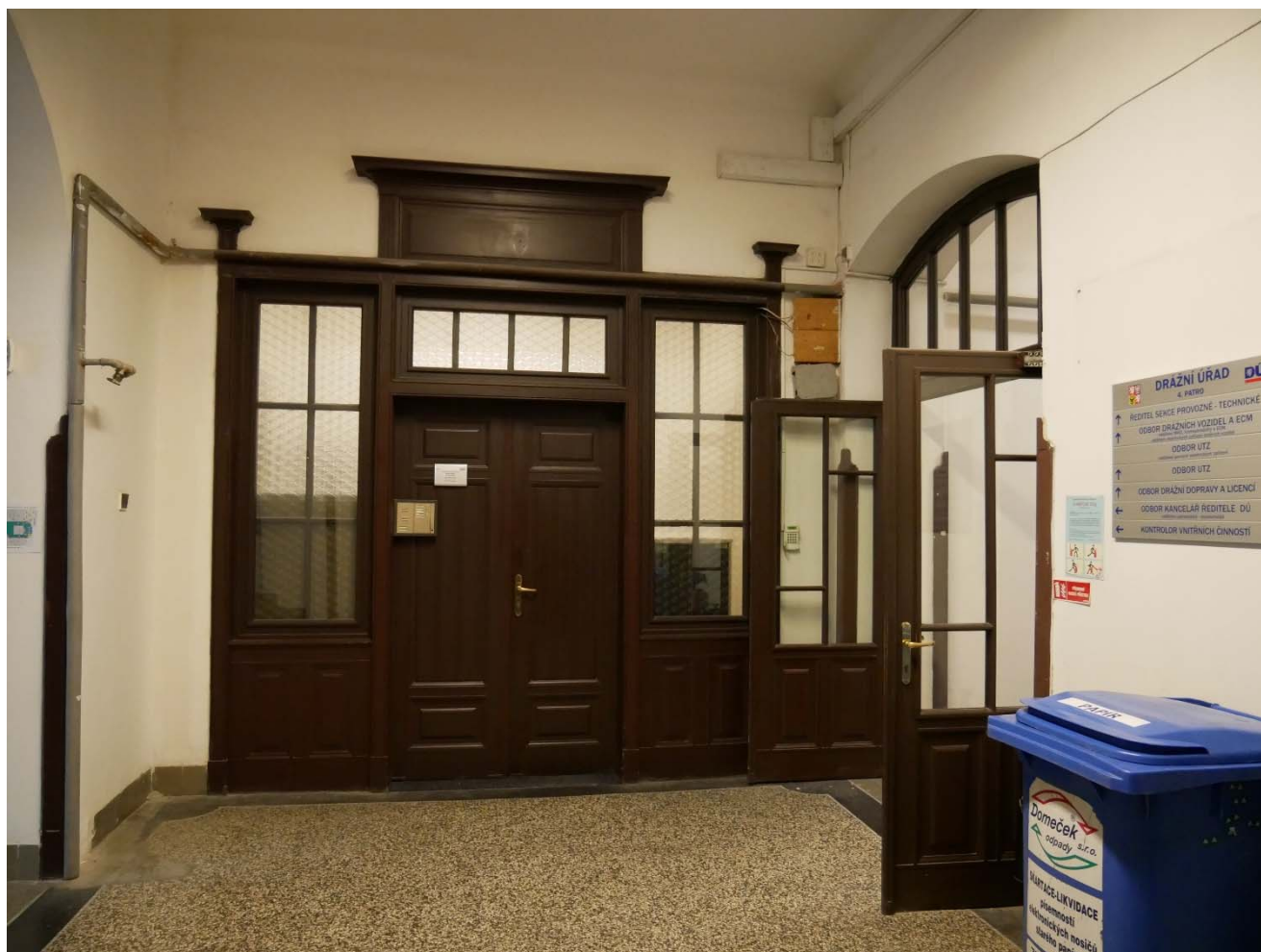

II. patro (4.NP)

Podlaží druhého patra dosahují pouze budovy A, C a E.

Budova A

V druhém patře budovy A jsou všechny prostory s výjimkou jediné kanceláře vymezeny bytovými jednotkami, dnes přeměněným na kanceláře drážního úřadu. Všechny prostory jsou plochostropé s původní zachovanou výškou, rovněž podlahy jsou vesměs původně zachovány. Změny v půdorysném rozvrhu nejsou zásadního charakteru, souvisí především rozdělením původních velkých bytů na více jednotek, přičemž došlo k zazdění některých dveří, přepažování původních velkých prostor a vestavění užitkových prostor (koupelny, záchody, spíže) do velkých prostor bývalých předsíní. I v případě těchto zásahů lze kladně hodnotit uplatnění původních truhlářských prvků (dveře) na nových místech. Zachovány zůstaly i původní dekorativní dřevěné stěny s dveřmi vstupu do původních velkých bytů v bocích podesty schodiště ve věži budovy. I v tomto podlaží si schodiště zachovalo svůj původní charakter a původní dekorativní prvky. Jednotlivé zmíněné změny v dispozici tohoto patra jsou patrné z grafického vyhodnocení.

Budova C

V druhém patře budovy C nacházíme pouze schodiště a místnosti v obou věžích, výtvarně i architektonicky nenáročné, v podstatě původně zachované celky. Celou úroveň tohoto podlaží probíhá klenba nad odjezdovou dvoranou, jejíž pata leží zhruba v úrovni podlahy tohoto patra.

Z točitých schodišť ve věžích se vstupuje na balkon umístěný při západní fasádě a obracející se do vnitřního prostoru dvorany. Balkon má dochované původní zábradlí s vázami.

Budova E

V dnešním stavu jsou prostory v budově E rozděleny na dva vzájemně nepropojené celky, přístupné provozním schodištěm (část severní) a schodištěm ve věži (část jižní). K původně zachovanému provoznímu schodišti (viz. parapet. členění stěn nikami atd.) přiléhají z východu kancelářské prostory. Plochostropé a s původně zachovanými okny a drobnějšími novými členícími zásahy. Dále k severu navazují na tyto kanceláře skladiště vlastně již v krovu budovy D a drobná kancelář s oknem do světlíku, nenáročné místnosti bez jakýchkoliv výtvarných kvalit. V severozápadním nároží budovy E byl soukromý byt, nověji zřízený. V souvislosti s tím byly provedeny zazdívky dveří do dalších prostor a úpravy užitkového charakteru (koupelna atd.). Ovšem již v minulosti se nacházel v těchto prostorách větší byt, později zrušený. Novější úpravy těchto prostor jsou patrné z grafického vyhodnocení. Dnes jsou prostory přeměněny na kanceláře. Celou jižní část budovy E zabírají úřadovny a služební stanice policie na hlavním nádraží. Vstup z podesty schodiště ve věži je veden původně zachovanou dekorativní zdobenou příčkou s dvěma dveřmi. (V místnostech služeben byly dříve dva velké služební byty). I v těchto prostorech je převážně zachovaná původní dispozice, s výjimkou některých příček (viz. předělení místnosti ve střední ose záp. fasády, prostor na východě sousedící se schodištěm atd.). Nejvýznamnějším zásahem bylo zřízení tzv. zasedací síně z prostoru navazujícího na střední osu východní fasády. Přitom byla zbourána původní jižní stěna této místnosti a prostor rozšířen asi o dva metry a uzavřen novou příčkou. Do zvětšené místnosti bylo proraženo ještě jedno okno, mezi druhou a třetí osu původních oken, počítáno od jihu. I při této úpravě byly do nového vchodu přeneseny původní dveře. Rovněž v místnostech služeben jsou zachovány vesměs původní dveře, okna s původními parapety a další detaily, ovšem s nevhodným bílým nátěrem. Podlahy z PVC kryjí původní parkety. Významným detailem této části druhého patra budovy E je již zmíněná vstupní příčka, shodná s příčkou na tomtéž místě o patro níže i o patro výše. Vznikla dle Fantova nákresu.

III. patro (5.NP)

Úrovně III. patra dosahují opět budovy A, C a E.

Budova A

V budově A bylo celé třetí patro opět vyhrazeno bytovým jednotkám, jejichž půdorysy téměř souhlasí s rozvrhem bytů o patro níže. Dnes jsou prostory přeměněné pro drážní úřad. Všechny místnosti jsou plochostropé, se zachovanými původními parketami. Jednotlivé úpravy prostor mají opět pouze účelový charakter a neporušují zásadněji původní půdorysný rozvrh. I zde najdeme v jednotlivých bytech – jakož i na schodišti – četné původní prvky (všechna okna, četné dveře, mřížový parapet, schodiště atd.). Prostor světlíku v budově A v celém svém průběhu odpovídá i v dnešním stavu původnímu Fantovu návrhu – včetně dekorativního členění stěn – zachovanému v architektově pozůstalosti.

Do prostoru světlíku bylo vestavěno kovové novodobé schodiště, po kterém jsou přístupné prostory v podkroví v 6. NP. Prostorem světlíku je vedena kovová lávka.

Budova C

V budově C nacházíme v úrovni třetího patra pouze prostory ve věžích západní fasády a schodiště k nim vedoucí. Tyto nenáročné prostory zůstaly zachovány v původním stavu. V obou prostorách ve věžích jsou umístěny hodinové stroje. Mezi věžemi je ještě obdélná místnost zaklenutá řadou segmentových kleneb. V této úrovni je při západní straně půlkruhová stěna odjezdové haly s okny vedoucími do meziprostoru mezi klenbou a touto stěnou. Prostora je součástí krovu.

Budova E

III. patro budovy E je z hlediska funkcí jednotlivých prostorů poněkud pestřejší. V severní polovině přístupné tzv. provozním schodištěm, které i v této své poslední části zachovává původní parapet, jsou dnes umístěny kanceláře a původně soukromý byt – západní části, dnes opět přeměněný v kanceláře. V obou prostorových celcích zůstala zachována původní dispozice, doplněná novějšími příčkami. Zachovány jsou i původní truhlářské práce. V jižní polovině budovy, přístupné schodištěm ve věži, se původně nacházel soukromý byt západně od schodiště. Dnes přeměněný na kanceláře. Východně od schodiště bylo skladiště lidových milicí, dnes opět přeměněné na kancelářské prostory. Změny oproti původnímu stavu v těchto prostorech nejsou podstatné a zachycuje je grafické vyhodnocení. Rovněž v tomto patře vstupujeme do obou prostorových celků dveřmi v původní dřevěné příčce, dekorativně pojedené. Novější zásahy jak v prostoru původního bytu, tak v prostoru původního skladiště jsou zde zcela zanedbatelné. Zůstává rovněž původní truhlářské vybavení.

Krovy

Krovy všech budov zůstaly zachovány v původním stavu, jejich konstrukce jsou kovové nýtované s dřevěnými vaznicemi. Jako krytiny je na celé stavbě použito prejzů. Do nedávné doby byly krovy bez půdních vestaveb. Díky tomu zůstaly zachovány a i v půdních vestavbách se kovové vazníky propisují do dispozic. Jediným výraznějším pozměněním původní situace bylo přestavění prádelny v podkroví budovy A na byt, již v roce 1926 a s tím související vybudování nové prádelny na protější straně světlíku tamtéž.

Ve Fantově pozůstalosti zůstal zachován projekt konstrukce krovu budovy B a D, vypracovaný Ředitelstvím správy c.k. státních drah.

Rovněž v původním stavu zůstaly zachovány prostory v horních částech a helmách věží, přístupné železnými schodišti a žebříky.

Do krovu budovy A byla provedena vestavba drážního úřadu. Prostory jsou přístupné po hlavním schodišti ve věži budovy A. Schodiště zůstalo zachováno původní včetně parapetů zábradlí. Kvůli vestavbě byl do zrcadla schodiště vložen výtah. Do prostoru světlíku bylo umístěno schodiště a tím byly zpřístupněny malé místnosti ve vrcholu střeby.

Pohled na nové schodiště ve světlíku v části A

Nad budovou B jsou původní ocelové krovy. Krovy jsou tvořeny vazníky a přes ně je provedena dřevěná konstrukce vaznic a střešní krytina. Na půdě je dobře patrná horní strana valené klenby restaurace v části B a také vystupuje strop nad bývalou čekárnou v části B, ten, který byl odkryt sondou ve 3.NP.

Krov nad jižní částí budova B se zachovaným stropem

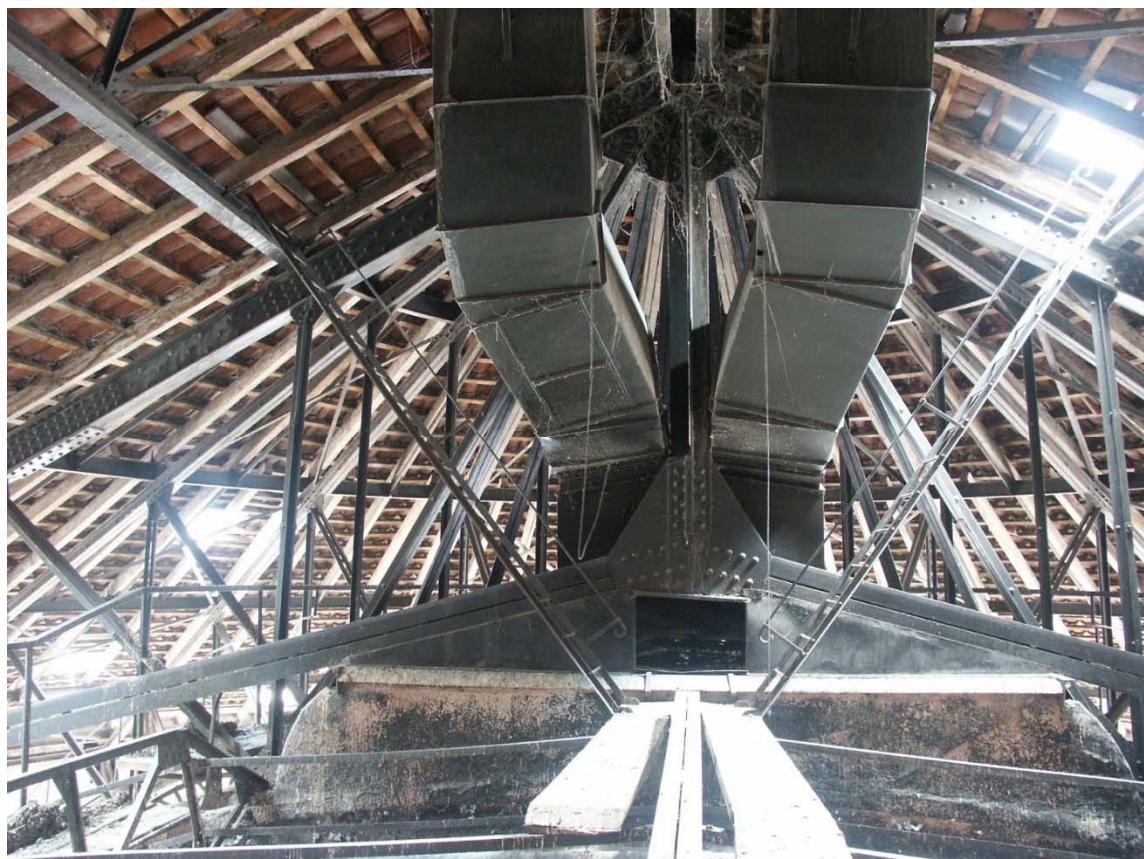
Krov nad klenbou restaurace v budova B

Zachované původní zeleně galzované prejzy

Nad kopulí v části C je ocelový vaznicový krov, který pomáhá vynášet její konstrukci. V meziprostoru jsou umístěny vzduchotechnické rozvody.

Krov nad kupolí v části C

Nad částí D byly do krovu v severní části umístěny strojovny VZT. Původní kovový krov tvořený vazníky zůstal zachován. Nad kulturním sálem je krov bez dalšího využití. Klenba sálu zasahuje až do prostoru krovu.

Pohled dokrovu nad kulturním sálem

Severní část krovu nad budovou D s vestavěnou vzduchotechnikou

V budově E je do prostoru původního ocelového krovu vestavěna půdní vestavba turistické ubytovny.

Konstrukce vazníků zabudované do podhledu půdní vestavby

Novodobé schody do půdního prostoru

4. Výtvarná díla na objektu a jejich tvůrci

Plastická a obrazová výzdoba nádražní budovy byla zadávána jednak na základě dílčích konkurzů, jinak přímým vyzváním k účasti ze strany Ředitelství c.k. státních drah v Praze. Od výtvarníků byly požadovány modely v poloviční velikosti, které pak byly posuzovány a schvalovány k provedení. Zároveň pak – jak vyplývá ze zachované smlouvy se Stanislavem Suchardou – zavazovali se umělci, že nastoupí okamžitě po dokončení stavebních a přípravných prací a že dodrží termín dokončení té které části stavby. K většině vzniklých děl dodal původní návrhy a ideové náčrtky Josef Fanta a dle těchto náčrtků pak umělci pracovali. Fanta sám – ač to důrazně požadoval – nedosáhl povolení přímého dozoru při vzniku jednotlivých uměleckých děl. Dozor měla komise určená Ředitelstvím c.k. státních drah. Ještě v článku vyšlém v časopise Architektonický obzor roku 1909 a pojednávajícím o stavbě nádraží, projevuje Fanta svou nespokojenost s tímto řešením a znovu podtrhuje, že všechna díla vznikala na základě jeho návrhů, avšak, jelikož mu nebyl povolen přímý dozor, mnohá z nich se od předloh odchýlila a některá nemají ani onu kvalitu, kterou předpokládal. Fanta tedy zůstává ideovým autorem a tvarově-kompozičním inspirátorem vzniklých sochařských děl. Jiná je však otázka v případě malířské výzdoby, především obrazů bývalého císařského salonku. Tam Fanta určoval pouze rozmístění děl, jejich formáty a náměty. Kompozice u sochařských děl je určena v návrhu do posledního detailu, je zde pouze nezávazně naznačena v celkových pohledech a řezech salonku.

Nejvýznamnějšími umělci, podílejícími se na plastické výzdobě budovy, byli bezesporu Stanislav Sucharda (1866-1916), Čeněk Vosmík (1860-1944) a Ladislav Šaloun (1870-1946). První z nich vystupuje při práci Sucharda, který v roce 1902 podepisuje smlouvu na výzdobu rozestavěné budovy A. Do konce roku vznikly modely a v následujícím pak definitivní realizace. Suchardův ateliér vytvořil celou výzdobu fasády budovy. Jsou to na severním průčelí masky „Západ“ a „Jih“ nad okny přízemí, květinový dekor nad vstupem lví masky nad okny prvního patra, maska „Hermes“ ve štítu budovy, pole vegetabilního dekoru a motivy sluncí v meziokenních plochách druhého patra, všechno „práce nanášená“ neboli štuk, jak stojí ve smlouvě. Na západní fasádě budovy A jsou to čtyři masky měst (Mykény, Théby, Athény a Řím) nad okny přízemí, nahé postavy muže a ženy podpírající archivoltu středního arkýřového okna, lví masky nad okny prvního patra, v druhém patře v suprafenestrách oken dekorativní pole s okřídlenými koly, ve třetím patře nad okny šestero masek alegorizujících lidské činnosti (Řemesla, Umění, Obchod, Průmysl, Strojírenství), ve třetím patře při nárožích dekorativní pole a na různých místech fasády další dekorativní pole s vegetabilní výzdobou. V ose západní fasády má pak v horních patrech centrální postavení reliéf Dívky stojící na zeměkouli a držící v ruce okřídlené kolo. Na věži pak vyjma vrcholného sousoší „Sblížení“ (dva giganti podávající si ruce přes zeměkouli) vytvořila Suchardova dílna i dekorativní motivy orlů, secesních váz a dekorativních erbových kartuší v bocích věže. Posléze na jižní části fasády vznikla štuková pole s motivem okřídleného kola nad okny druhého patra a pětkrát maska „Hermese“ v klenácích oken třetího patra. Všechna čtyři nároží fasády byla pak osazena na římsy sedícími orly, ve středu západní fasády pak do segmentového štítu se středním oválným oknem byl vkomponován reliéf „Odloučení“. Ke všem zmíněným dílům existují detailní Fantovy náčrtky, pro sousoší na vrcholu věže dokonce i studie sesazení jednotlivých jeho částí a očíslovanými bloky. Jména všech Suchardových pomocníků neznáme, víme jen, že štuky prováděli v jeho dílně Alois Folkmann a Jan Jindřich Vorel, kteří později v letech 1907 a 1908 vystupují při výzdobě budovy C jako samostatní sochaři. Srovnáme-li provedená díla a Fantovy náčrtky, pak musíme konstatovat, že v případě budovy A realizace většinou předčila návrh. Platí to především pro velkou plastiku na vrcholu helmy věže, kde působí, syntetizující projev Suchardův, který zjednodušil a zvýraznil i pohyblivý vzorec postav, předčí původní formálně poněkud drobnější Fantův návrh. Tutéž, příznivě působící syntetizující tendenci realizace můžeme sledovat i v pojednání drapérie.

Budova E vznikla v letech 1903 až 1905. Poslední rok je i datem, kdy se na její výzdobě podílí atelier Čeňka Vosmíka. Oproti syntetizujícímu dramatismu Suchardovu vyznačuje se projev Vosmíkův kvalitami, lze říci až metodickými, při čemž pevný jasný tvar je dědictvím Vosmíkova školení u Myslbeka. Vosmíkova dílna vytváří na průčelí budovy E dekorativní pole v suprafenestrách (vegetabilní motivy, okřídlená kola a lví masky) na západní fasádě a především postavy kariatid vložených do oblouku archivoly vstupu do reprezentačních místností z ulice. V případě těchto něžných dívčích postav harmonického půvabu vzpomeneme si opět na Myslbekova díla, na jeho ženské akty, především na postavu Písně v sousoší Záboj a Píseň. Ač Vosmíkovy plastiky, především co se drapérie týče jsou komponovány poněkud komplikovaněji, se zřetelem k dekorativnímu, lineárnímu vyznění, je souvislost jasně patrná. Dalším dílem, nejkvalitnějším ze štukových nadokenních masek v celku stavby je hlava na klenáku vstupu v jihozápadním nároží „Herkules“. Na jižní fasádě vytváří Vosmíkův atelier především výzdoby středního rizalitu masku „Východ“ nad vstupním portálem, postava ležící dívky v parapetu schodiště arkýře. Masku „Noc“ nad korunní římsou a především opět sousoší Dva geniové objímající zeměkouli, osazenou okřídleným kolem. Srovnáme-li sousoší vrcholů obou krajních věží, znovu zřetelně vystoupí rozdíl tvůrčího naturelu Vosmíka a Suchardova i monumentální skupina na vrcholu jižní věže se dovolává myslbekovské tradice. Shodou okolností i úhel pohledu a světelné poměry u obou plastik odpovídají jejich formálnímu charakteru, zatímco prostorově rozvinutou, vnitřním vyváženým dynamismem naplněnou skupinu Vosmíkova vnímáme po většinu dne čelně osvětlenou, strohé, monumentálně dramatické sousoší Suchardovo vnímáme v protisvětle. Vyjma zmíněných děl vytváří Vosmíkova skupina i ostatní dekorativní elementy výzdoby, vegetabilním dekorem vyplněná pole, orly na nárožích hlavní římsy i orly sedící na obrysu druhé etáže věže a nárožní dekorativní vázy tamtéž.

Ladislav Šaloun objevuje se při výzdobě nádraží v roce 1907, kdy dodává modely pro výzdobu průčelí budovy C. Sám pak provádí pouze postavy po bocích oken prvního patra, nesoucí balkon druhého patra – alegorie čtyř světadílů. Ostatní práce provádějí – zřejmě dle jeho modelů Alois Folkmann a Josef Pekárek. Vznikají tak reliéfy kolem ciferníků hodin v obou věžích (na severní, resp. severovýchodní věži reliéf Jitřenky a dvouputti, na jižní resp. jihozápadní věži reliéf Hypnos a dívky), dále pak na bočních průčelích věže dvakrát shodný reliéf gigantů s břemenem kráčejících za okřídleným kolem. Nad ciferníky hodin vznikají pak pozoruhodnou výrazností nadané tváře „Den“ (severní věž) a „Noc“ (jižní věž). Šaloun se uplatnil i při výzdobě odjezdového vestibulu v budově C, kam dodal dvojici ženských postav (jakýchsi glorií) objímajících medailon nad vstupem do podchodu k nástupišťům. Rovněž Šalounovy realizace a díla provedená dle jeho modelů, evidentně zapadají do celku jeho díla.

Vyjma této trojice velkých českých sochařů počátku 20. století účastnila se výzdoby celá řada druhořadých tvůrců. Dekorativní štuky interiérů a masky na průčelích budov B a D prováděli již zmíněný Alois Folkmann, dekorátorská firma Kocourek, Čapek a Reinart, kde vedoucím tvůrcem byl Metoděj Kocourek, v letech první republiky profesor průmyslové školy v Liptovském Mikuláši, dále pak František Kraumann, Josef Novák a Jindřich Říha. Co se masek na průčelích budov B a D týče, je vskutku Fantův povzdech o poklesu úrovně realizací oproti náčrtkům oprávněný. Především masky budovy D vykazují oproti návrhům četná, ne ku prospěchu díla jsoucí zjednodušení. Řada z masek působí zcela bezvýrazně a matně.

Poslední větší plastickou realizací je skupina alegorií měst ve výklencích stěny odjezdového vestibulu v budově C. Osm plastik pochází z atelierů různých umělců: Ludvíka Wurzela, Jana Jindřicha Vorla, Josefa Pekárka, Antonína Štrunce, Aloise Folkmanna, Jindřicha Říhy a Františka Kraumanna. K těmto sochám se Fantovy nákresy nezachovaly a není jisto, zda vůbec vznikly. Celý soubor má poměrně odlišný charakter od ostatní plastické výzdoby. Nese se ještě v duchu novorenesančního akademismu, jehož byl ze zúčastněných tvůrců nejvýznamnějším představitelem prof. Ludvík Wurzel (1865-1913), působící na Uměleckoprůmyslové škole v Praze. Lze snad předpokládat, že on – autor četných

historických plastik a alegorických figur – určil svými modely jednotný charakter zmíněné skupiny.

Po roce 1918 došlo k několika nepodstatným změnám v plastické výzdobě nádražní budovy. Medailon s profilem císaře Františka Josefa I. byl nahrazen novým a rovněž socha císařova v oktagonálním salonku reprezentativních místností byla nahrazena dodnes zachovanou sochou Svobody. Obě tyto změny provedl Josef Pekárek, tehdy již profesor Státní průmyslové školy v Praze. Jeho díla jsou svým názorem poměrně konzervativní a spadají pouze do průměru dobové sochařské tvorby.

Obrazová výzdoba dostala větší prostor pouze v interiérech dvorních místností. Císařský salonek je dodnes vyzdoben velkými plátny s motivy pražských a českých krajin. V čele salonku v celé jeho šíři je umístěno plátno s panoramatem Hradčan, na protější stěně při bocích vstupního portálu nacházíme obrazy Vyšehradu a Karlštejna. Tyto obrazy jsou dílem Václava Jansy (1859-1913), malíře vyučeného u vídeňského akademika L.C.Müllera, malíře krajin a historických objektů. V jeho veskrze průměrné tvorbě snad nejzajímavější skutečností je zájem o památky, který jej sblížil s architektem Balšánkem a dále spolupráce s Luděkem Maroldem při vzniku panoramatického obrazu „Bitva u Lipan“. Na stěně proti oknům je obrazová výzdoba doplněna pohledy na Staroměstské a Malostranské náměstí, jejichž autorem je Viktor Stretti (1878-1955). Rovněž Stretti byl tvůrcem poměrně názorově konzervativním a i v celku jeho díla jsou obrazy císařského salonku spíše podprůměrná. Posléze nejzajímavějším dílem obrazové výzdoby císařských místností jsou alegorické obrazy v cviklech hlavních stěn oktagonálního salonku, jejichž autorem byl Zikmund Rudl, žák vídeňského akademického malíře Trenkwalda. Tyto obrazy oproti předchozím zřetelně souvisí se slohovým charakterem architektury a jsou – byť jen co do dekorativního účinku – vskutku secesně orientovanými díly. Dnes zmizelá obrazová výzdoba bývalého salonu císařské družiny skládala se opět – dle Fantových poznámek – z Jansonových a Strettiových krajin zachycujících charakteristické motivy jednotlivých českých krajů.

Jak bylo řečeno již výše, všechny detaily budovy vznikaly dle Fantových návrhů. Pro okna a dveře máme z jeho ruky zachovanou celou dokumentaci prováděcích výkresů až do posledních detailů. Totéž se týče všech mřížových parapetů užitých na fasádách i v interiérech, kamenických prací atd. Z přípisů na plánech zachovaných ve Fantově pozůstalosti vyplývá dále, že rozhodoval i o volbě barevných odstínů, ornamentů keramického obložení dolních částí stěn a dokonce i o formátu jednotlivých kachlíků. Rovněž veškerý vegetabilní i abstraktní štukový dekor vznikl dle Fantových předloh, jakož i truhlářské práce bufetů v restauracích a dřevěného obložení stěn v prostorech, kde je ho použito. Ideovým autorem celého systému architektonického i dekorativního členění budovy je tedy sám navrhující architekt. Výše jsme konstatovali, že budova Hlavního nádraží v Praze po architektonické stránce představuje přechod mezi pozdním pseudoslohovým názorem a secesí; ve vlastním dekorativním vybavení secesní cítění pak zcela převládá, ve shodě s tím, jak změna slohové orientace stavby v první etapě znamenala pro Fantu především proměnu morfologickou. Při ní ovšem některé prvky – viz. především truhlářská konstrukce oken – zůstala téměř beze změny. Rovněž dveře jsou běžného typu, který daleko má blíže než k secesi, stále ještě k novorenesanci. Všechny truhlářské práce tohoto typu (okna a dveře) vznikly dle několika variant původního typu, který rovněž navrhl Fanta. Secese proniká již ve variantě plánu z roku 1901 – dle níž byly postaveny budovy A a B – do některých dekorativních prací. Návrhy na tyto detaily v budově A a B vznikají mezi únorem a říjnem roku 1902. Výrazně secesní charakter má vitrážová výzdoba oken na schodišti v budově A, dále okna v prvním patře restauračního sálu v budově A i B. Dále pak nejvýrazněji nový charakter obložení stěn v restauraci I. a II. třídy i dřevěné konstrukce a dekorativní výzdoba výklenku bufetu. Vesměs secesního typu jsou všechny práce mřížové, jak kryty větracích otvorů v sálech restaurací, tak parapet schodiště v budově A a rovněž mřížová brána schodiště z přízemí do suterénu, dále i parapety všech balkonů na průčelích budovy A.

V dalším pokračování stavby pak – s výjimkou oken a dveří, které dodržují v celém objektu jednotný typ – sílí secesní charakter dekorativních prvků. Vývoj pokračuje ve shodě s vývojem slohového názoru od bohatých, organicky cítěných tvarů až k abstraktním formám, působícím dojmem něžných až křehkých. V nich secesní tvar ztrácí veškerou objemovost a stává se skutečně pouze lineárním fenoménem.

Při dalších úpravách nádraží byl sledován především užitkový zřetel, ve shodě se snahou uspořit na stavbě o jejíž přestavbě či nahrazení novou stavbou se delší dobu uvažovalo, byly tyto úpravy koncipovány – s výjimkou některých centrálních prostor – přímo stroze. Snad opět z úsporných důvodů pak při měnění vstupů jsou celky přenášeny často ze zazděných otvorů do nově proražených, i do nových příček. Díky zmíněnému charakteru úprav zachovaly se četné dekorativní elementy, které jsou celek architektury a její plastické a štukové výzdoby, významně doplňující fakty a jejichž zachování je nutno požadovat v plném rozsahu. Tam, kde máme představu o podobě původních odstraněných doplňků (především ve vestibulu příjezdu, kachlové obložení stěn atd.) lze požadovat jejich obnovení. Zároveň pak i odstranění nevhodných dekorativních prvků – byť nečetných – novějšího původu (viz. obložení stěn v koridoru budovy B).

5. Hodnocení stavebního vývoje

Fantova budova Hlavního nádraží v Praze se zachovala ve větší míře v původní podobě, v jaké byla postavena. Dá se říci, že od druhého patra nahoru nedošlo k žádným podstatným změnám v dispozicích ani v konstrukčním řešení. Nejvíce změn prodělal suterén budovy, kde byly postupně proraženy tři podchody pod celou budovou a tím došlo ke změnám dispozic i konstrukcí. Další velké změny znamenalo přestropení částí sálů v přízemí. Jednalo se o příjezdovou halu v části D a v části B o čekárnu v jižní části traktu.

V roce 1947 byla zahájena úprava nádraží, tzv. dvouletková přetavba. V rámci této přestavby byla přestropena příjezdová hala v části D. Přestropena byla i severní část budovy D, kde byla původně dvorana podeje zavazadel. Nad příjezdovou halou zůstal zachován kulturní sál s původní štukovou výzdobou. Nad podejem zavazadel vznikly kanceláře, dnes dopravní kancelář.

V rámci dvouletkové přestavby byl ještě přestropen prostor v jižní části budovy B, kde byly původně čekárny první a druhé třídy. V rámci prováděného průzkumu byl nad stropem ve druhém patře nalezen původní strop s profilovanou římsou nesenou konzolami.

Ostatní prostory jako jsou restaurace v objektu A i B a odjezdová hala v části C zůstaly zachovány včetně výtvarné výzdoby.

Velké zásahy znamenaly nově budované podchody pod celou Fantovou budovou. V části C zaniklo schodiště z odjezdové haly, které vedlo do podchodu k nástupišťům. Zůstal po něm otvor v podlaze mezi dvěma sochami. Prostor byl zajištěn kovaným zábradlím. V centrální části podlahy vznik půlkruhový otvor pohledově spojující nový podchod s příjezdovou halou. Kolem otvoru bylo umístěno kované zábradlí. Tato úprava byla prováděna v souvislosti s výstavbou nové odbavovací haly.

Druhé schodiště bylo zrušeno v části D v příjezdové hale. Také po něm zůstal v podlaze otvor lemovaný původní lavicí z umělého kamene. V místě nástupu na schodiště bylo umístěno kované zábradlí.

Přízemí zůstalo z větší části zachováno v původním stavu. Jak je uvedeno výše v části A, byly provedeny úpravy v jižní části, kde došlo k vložení nového stropu v roce 1947. A dále zde byly kolem roku 1974 upraveny sociálky při západní fasádě v severozápadním nároží.

V části B byl zrušen bar a zazděna příčka z restaurace B. V roce 1947 byl vložen strop do bývalé čekárny. Jedná se o místnost mezi čtvrtou a sedmou okenní osou od jihu. V této místnosti byla postavena příčka. Dále zde bylo zrušeno starší schodiště, které ovšem také nebylo původní ve středu traktu a bylo zde vloženo nové schodiště při východní fasádě. Jižní krajní trakty při východní stěně jsou nevíce předělávané, byl zde přestropen původní světlík a měněné dispozice po bývalých WC.

Velké změny byly v souvislosti s podchody prováděny v suterénu objektu.

V části suterénu objektu A a B je dobře patrný stavební vývoj. V části A je dnes dobře čitelná původní konstrukce Fantovy budovy. Z doby výstavby objektu jsou zde zachovány cihelné nosné stěny a segmentové a křížové klenby vyzdívané také z plných pálených cihel. V severozápadní části jsou tyto konstrukce dobře čitelné. Z větší části mají odstraněné omítky. Po zrušení provozu restaurací tyto prostory chátrají. Ve východní části budovy A byly do nosných konstrukcí vsazeny novodobé příčky a novodobé dveře. Jsou zde umístěny výměňkové stanice, rozvodna, strojovna chlazení a vzduchotechnika. Dále ve východním

traktu části A a B jsou umístěny veřejné toalety přístupné z průchodu na nástupiště. Tyto toalety byly zřízeny v rámci rekonstrukce probíhající od roku 2006.

Navazující průchod z nové odbavovací haly na nástupiště byl do suterénu proražen v souvislosti s výstavbou nové odbavovací haly a metra. Dva trakty od průchodu směrem severním byly upraveny pro obchodní prostory a již zmiňované veřejné záchody. Z původních částí objektu zde zůstaly zachovány pouze částečně nosné zdi a patrně klenby, které jsou ovšem dnes zakryty novodobými podhledy. Jižně od prostoru podchodu navazují v části B obchodní prostory při východní straně. Ty jsou v rozsahu tří os objektu a mají nové železobetonové trémové stropy. Výjimku tvoří segmentová klenba v severovýchodním poli. Při západní fasádě je umístěn trakt s trojicí segmentových původních kleneb a dále pak navazují užší klenby do travers. Tento západní trakt byl druhotně podélně rozdělen příčkou a vzniknul zde kolektor pro vedení.

Ve čtvrté ose od jihu objektu B bylo při východním průčelí nově postavené železné schodiště. Toto nahradilo starší, ale také druhotně poválečné schodiště ze středu traktu.

Prostor kotelny je mírně snížen oproti okolní podlaze suterénu. Ve středu kotelny jsou zachovány dva nýtované nosné sloupy, patrně také ještě z doby výstavby objektu nebo těsně po ní. Tři jižní trakty budovy B při východní straně mají původní segmentové klenby. Veškeré dveře jsou v suterénu novodobé.

Pod částí C byl vybudován podchod a došlo tak ke zrušení původní dispozice. Pod věžemi a při západní straně prochází kolektorový koridor, který ve středu podchodu překračuje sníženou částí.

V suterénu objektu D zůstaly zachovány segmentové klenby to travers a částečně nosné zdi. Dispozice zde byly přizpůsobovány měnícímu se využití suterénu. Při západní stěně byl vyčleněn kolektorový koridor. Nově byly měněny příčky. Suterén je přístupný po obslužném schodišti při severní straně části D.

Pod jižní částí budovy D je proveden nový podchod, který zrušil původní dispozice. Do podchodu zůstal ve stropě prolomen otvor po bývalém schodišti. Jižně od podchodu byly do původních dispozic vestavěny nové veřejné záchody. V záchodech je proveden novodobý podhled. Při západní fasádě je opět vestavěn kolektorový koridor.

Pod budovou E zůstaly zachovány sklepy v původním rozsahu, tedy pod západní částí, při severní straně, přístupné po obslužném schodišti při severní straně budovy E. Po schodišti ve věži budovy E je přístupný malý prostor předělený příčkami. Sklepy pod budovou E mají zachovány segmentové klenby. Při západní straně je do prostoru opět vestavěn kolektor.

Ve vyšších podlažích zůstávaly dispozice více méně zachovány po celou dobu shodně. Dochází pouze k drobným úpravám v souvislosti se změnami využití. Např. v části A z bytů na kanceláře apod.

Dalšími většími zásahy jsou až novodobé půdní vestavby, které byly prováděny ve věžích A a E, kdy došlo k využití doposud volného prostoru pro kanceláře a ubytovnu. Konstrukce střeš zde však zůstaly zachovány a jsou částečně přiznané v interiérech místností.

Poslední využití půdy je nad částí D, kde byla do půdního prostoru vestavěna vzduchotechnika.

V posledních deseti letech probíhá postupná rekonstrukce Fantovy budovy, byla provedena oprava odjezdové haly v části C a postupně se provádí opravy střeš a fasád.

6. Architektonické a památkové hodnocení objektu

Jedinečná secesní nádražní budova s dynamickou výzdobou průčelí i interiéru. Na její výzdobě se podíleli nejprzednější umělci své doby. V interiéru se dochovala řada původních řemeslných a uměleckořemeslných prvků, stejně jako vybavení. Stavba zároveň vypovídá o vysokém dobovém standartu na vybavení veřejných budov.

7. Hodnotné konstrukce a architektonické prvky

Všechny detaily budovy vznikaly dle Fantových návrhů. Pro okna a dveře máme z jeho ruky zachovanou celou dokumentaci prováděcích výkresů až do posledních detailů. Totéž se týče všech mřížových parapetů užitých na fasádách i v interiérech, kamenických prací atd. Z přípisů na plánech zachovaných ve Fantově pozůstalosti vyplývá dále, že rozhodoval i o volbě barevných odstínů, ornamentů keramického obložení dolních částí stěn, a dokonce i o formátu jednotlivých kachlíků. Rovněž veškerý vegetabilní i abstraktní štukový dekor vznikl dle Fantových předloh, jakož i truhlářské práce bufetů v restauracích a dřevěného obložení stěn v prostorech, kde je ho použito. Ideovým autorem celého systému architektonického i dekorativního členění budovy je tedy sám navrhující architekt. Dveře jsou běžného typu, který daleko blíže, než k secesi má stále ještě k novorenesanci. Všechny truhlářské práce tohoto typu (okna a dveře) vznikly dle několika variant původního typu, který rovněž navrhl Fanta. Secese proniká již ve variantě plánu z roku 1901 – dle níž byly postaveny budovy A a B – do některých dekorativních prací. Návrhy na tyto detaily v budově A a B vznikají mezi únorem a říjnem roku 1902. Výrazně secesní charakter má vitrážová výzdoba oken na schodišti v budově A, dále okna v prvním patře restauračního sálu v budově A i B. Dále pak nejvýrazněji nový charakter obložení stěn v restauraci I. a II. třídy i dřevěné konstrukce a dekorativní výzdoba výklenku bufetu. Vesměs secesního typu jsou všechny práce mřížové, jak kryty větracích otvorů v sálech restaurací, tak parapet schodiště v budově A a rovněž mřížová brána schodiště z přízemí do suterénu, dále i parapety všech balkonů na průčelích budovy A.

Při dalších úpravách nádraží byl sledován především užitkový zřetel, ve shodě se snahou uspořít na stavbě o jejíž přestavbě či nahrazení novou stavbou se delší dobu uvažovalo, byly tyto úpravy koncipovány – s výjimkou některých centrálních prostor – přímo stroze. Snad opět z úsporných důvodů pak při měnění vstupů jsou celky přenášeny často ze zazděných otvorů do nově proražených, i do nových příček. I proto je nutno zachování požadovat v plném rozsahu. Tam, kde máme představu o podobě původních odstraněných doplňků (především ve vestibulu příjezdu, kachlové obložení stěn atd.) lze požadovat jejich obnovení. Zároveň pak i odstranění nevhodných dekorativních prvků – byť nečetných – novějšího původu (viz. obložení stěn v koridoru budovy B).

Veškeré prvky, okna, dveře, štuky, zábradlí apod. jsou uvedeny v soupise prvků, který je součástí tohoto průzkumu.

8. Závady

Za největší problém stavby je nutné považovat její celkové zanedbání. Havarijní stav některých místností v přízemí, zejména restauračních sálů v části A a B. Nevhodné kamenné dlažby umístěné na podlahách v přízemí. A celkové zanedbání údržby objektu.

Velkým problémem, který ale nelze prozatím vyřešit je zvadlý okolní terén při západní straně. Tento terén byl v rámci výstavby nové odbavovací haly a magistrály navýšen a tím vzniklo částečné zapuštění zejména objektu A pod terén. Při severní fasádě vznikl novodobý zapuštěný dvůr v úrovni suterénu. Při západní fasádě je původní balkon z restaurace A zapuštěn do anglického dvorku.

Špatný stavební stav v části suterénu, kde chybějí omítky a prostory nejsou dnes využívány. Za závadu lze považovat nevhodné využití prostor v přízemí v části D, kde jsou umístěny elektro rozvodny. Dále je zde několik nevyužívaných prostorů.

Za závady lze také považovat špatný stav prostor v mezaninu (2.NP) části budovy B, a dalších prostor v tomto mezaninu.

9. Náměty pro obnovu

K obnově objektu je třeba přistoupit pietně a s ohledem na množství zachovaných původních detailů. Dále doporučujeme k restaurování objektu využívat původní plánovou dokumentaci dochovanou ve Fantově pozůstalosti a archivu NTM. Pro projekt počítat s tím, že veškeré původní detaily, jako jsou okna, dveře, kovaná zábradlí schodišť, štuková výzdoba apod. musí být v objektu zachovány a restaurovány. Nesmí docházet ke zbytečnému měnění původních dispozic a odstraňování dveří. Dveře, které nebude možné zachovat na původním místě budou přenášeny do nových otvorů a nebudou vyhazovány. Stejně tak jak to bylo prováděno doposud.

Ve velkém restauračním sále III. třídy v budově A je třeba odstranit nové obložení stěn a nahradit obložením dle původních výkresů. Nevhodnou výmalbu prostoru nahradit novou, na základě dobových fotografií a prováděných restaurátorských průzkumů. Konzervovat a doplnit dekorativní výzdobu sálu. Doplnit a konzervovat původní barevná vitrážová okna, opravit velké arkýřové okno v západní stěně. V souladu s těmito úpravami, měl by být sál vybaven i nábytkem, blíže odpovídajícím jeho slohovému charakteru.

V budově B je ze slohově historického hlediska bezpodmínečně nutné odstranit nevhodné kamenné obložení pilířů koridoru a rekonstruovat původní stav těchto stěn. Nové kamenné obložení, svými přímými liniemi i užitým materiálem bylo zásahem zcela nerespektujícím vlastní charakter stavby nádraží, pokusem o lacinou „modernizaci“ a falešnou reprezentativnost. Odstraněním tohoto obložení se znovu výrazně uplatní rytmus oken obou stěn, který byl základní kompoziční kostrou dlouhého prostoru. Navázat tak na již probíhající rekonstrukce v koridoru.

Opravit a rekonstruovat je třeba štukovou výzdobu. Hlavní pozornost by měla být věnována prostoru restauračního sálu budovy B. I zde je třeba odstranit nové dřevěné obložení stěn a nově volit vybavení nábytkem. Konzervovat a do původního stavu (i barevného) uvést štukovou výzdobu. Otevřená zůstává otázka bufetu, i když i zde byla by jedinečným řešením rekonstrukce původního stavu. Nově bude třeba řešit výmalbu prostoru.

Sousední prostory čekárny a pokladny místenek – původně jediný prostor, byly ve dvouletkové přestavbě přestropeny. Původní strop byl nalezen pod podhledem ve druhém patře a proto je možná celková rehabilitace tohoto prostoru. Mohou zde být odstraněny druhotné příčky i stropy nad přízemím i mezaninem.

V budově D lze doporučit opětovné propojení příjezdové haly s kulturním sálem. Tím dojde k obnovení původního klenutého prostoru se štukovou výzdobou.

V budově E je nutné zachovat a restaurovat původní prostory tzv. vládního salonku.

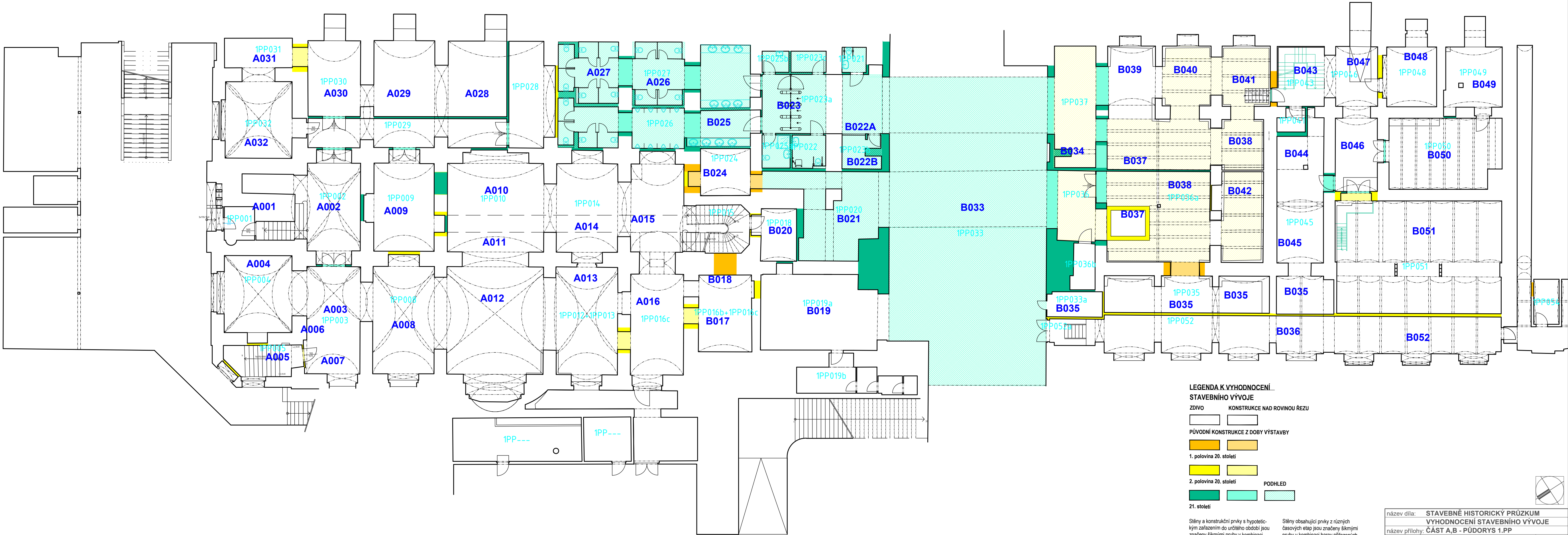

Maximum významu při rekonstrukci budovy je nutno klást na konzervační práce a obnovení původního stavu reprezentativních a veřejnosti přístupných prostorů. Právě v těchto zásadách měly by se i provozní zřetele podřídit – bude-li to nutné – zřetelům estetickým. I když úplnosti původního stavu nelze dosáhnout, musí být cílem maximální obnova všech kvalit stavby a především veřejných prostorů.

10. Grafické vyhodnocení průzkumu

Stavební vývoj objektu

LEGENDA K VYHODNOCENÍ

STAVEBNÍHO VÝVOJE

ZDÍVO KONSTRUKCE NAD ROVINOU ŘEZU

PŮVODNÍ KONSTRUKCE Z DOBY VÝSTAVBY

1. polovina 20. století

2. polovina 20. století

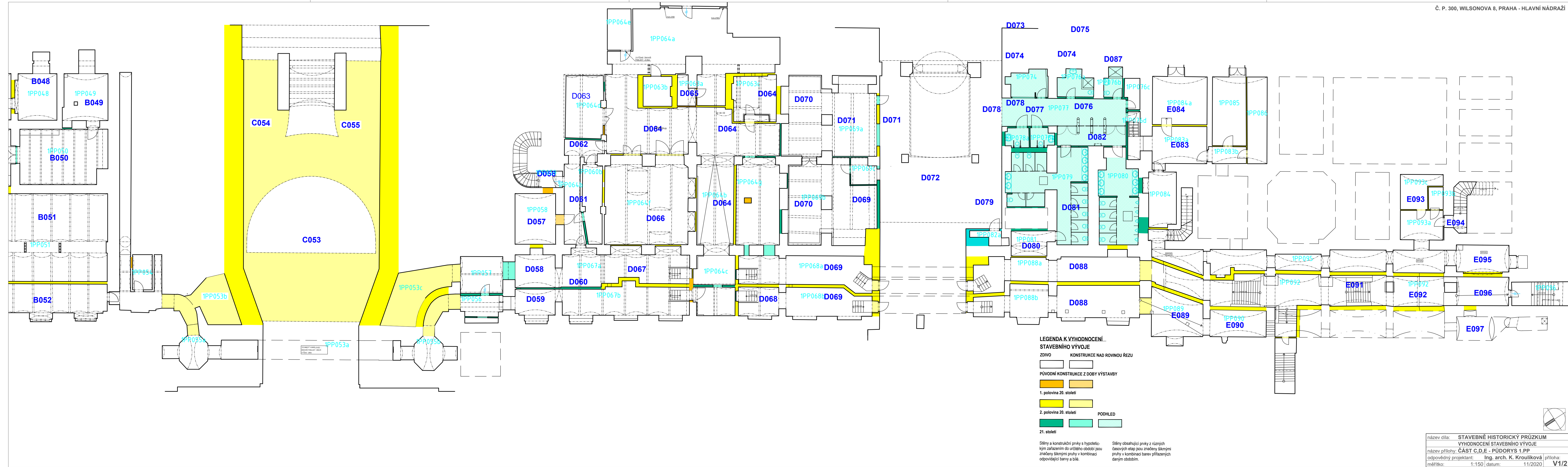
21. století

PODHLÉD

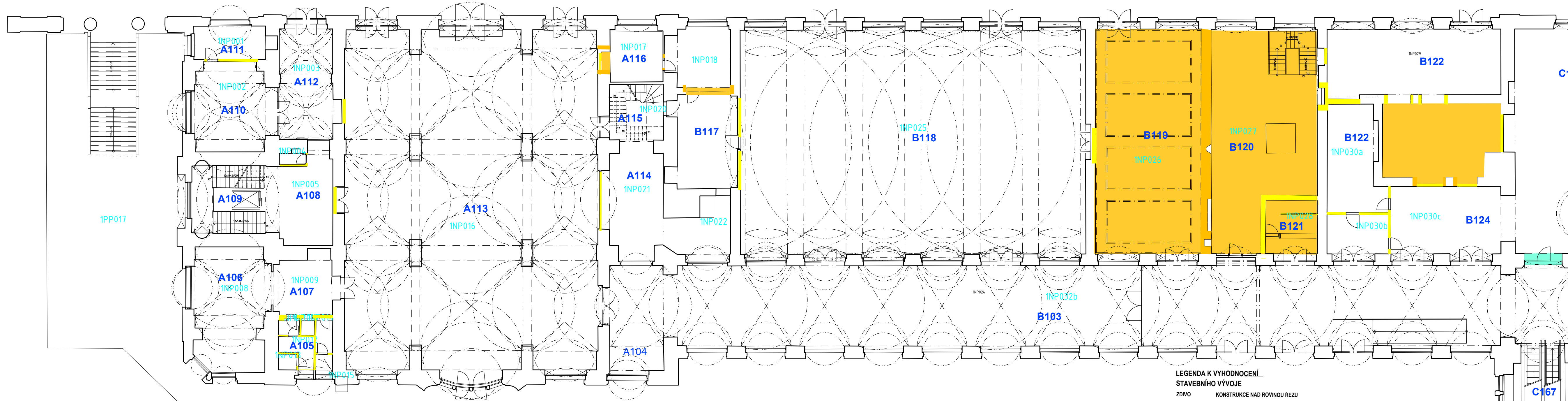
Stěny a konstrukční prvky s hypotetickým zařazením do určitého období jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci odpovídající barvy a bílé.

Stěny obsahující prvky z různých časových etap jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci barev přířazených daným obdobím.

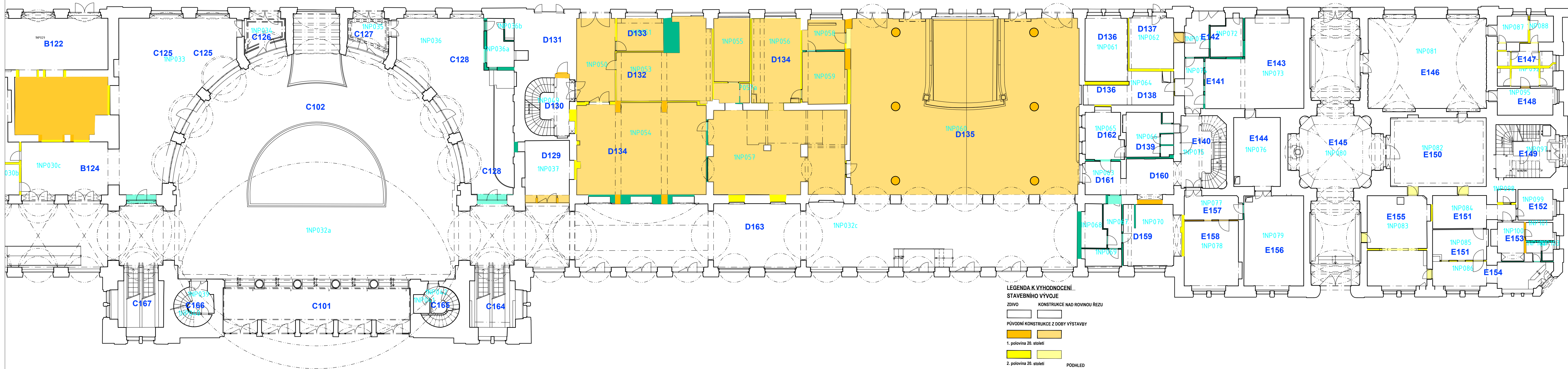
LEGENDA K VÝHODNOCENÍ STAVEBNÍHO VÝVOJE

ZDIVO	KONSTRUKCE NAD ROVINOU ŘEZU
PŮVODNÍ KONSTRUKCE Z DOBY VÝSTAVBY	
1. polovina 20. století	
2. polovina 20. století	
21. století	PODHLÉD

Stěny a konstrukční prvky s hypotetickým zařazením do určitého období jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci odpovídající barvy a bílé.

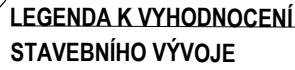
Stěny obsahující prvky z různých časových etap jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci barev přiřazených daným obdobím.

název díla: STAVEBNĚ HISTORICKÝ PRŮZKUM	
VÝHODNOCENÍ STAVEBNÍHO VÝVOJE	
název přílohy: ČÁST A,B - PŮDORYS 1.NP	
odpovědný projektant: Ing. arch. K. Kroulíková	příloha:
měřítko: 1:150	datum: 11/2020
V2/1	

KONSTRUKCE NAD ROVINOU ŘEZU

PUVODNI KONSTRUKCE Z

1. polovina 20. století

Page 10

Page 10 of 10

■ **Storici**

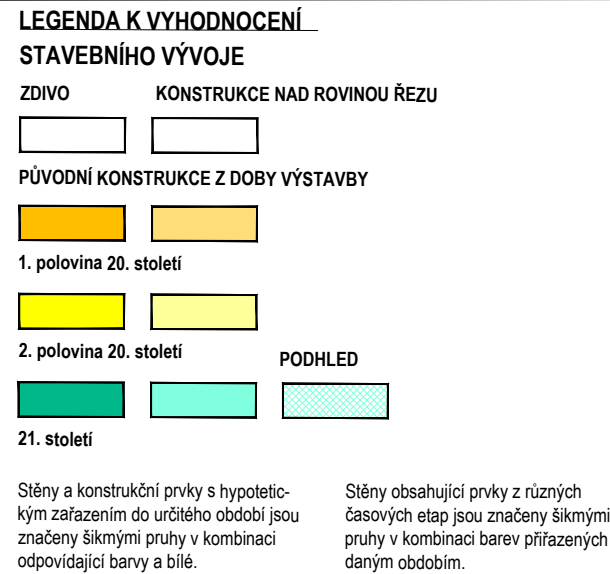
Stěny obsahující prvky z různých

časových etap jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci barev přiřazených

daným obdobím.

název díla: STAVEBNĚ HISTORICKÝ PRŮZKUM	
VYHODNOCENÍ STAVEBNÍHO VÝVOJE	
název přílohy: ČÁST C,D,E - PŮDORYS 1.NP - MEZIPATRO	
odpovědný projektant: Ing. arch. K. Krouliková	příloha:
měřítko: 1:150	datum: 11/2020

LEGENDA K VYHODNOCENÍ

STAVEBNÍHO VÝVOJE

ZDÍVO

1. polovina 20. století

2. polovina 20. století

21. století

KONSTRUKCE NAD ROVINOU ŘEZU

1. polovina 20. století

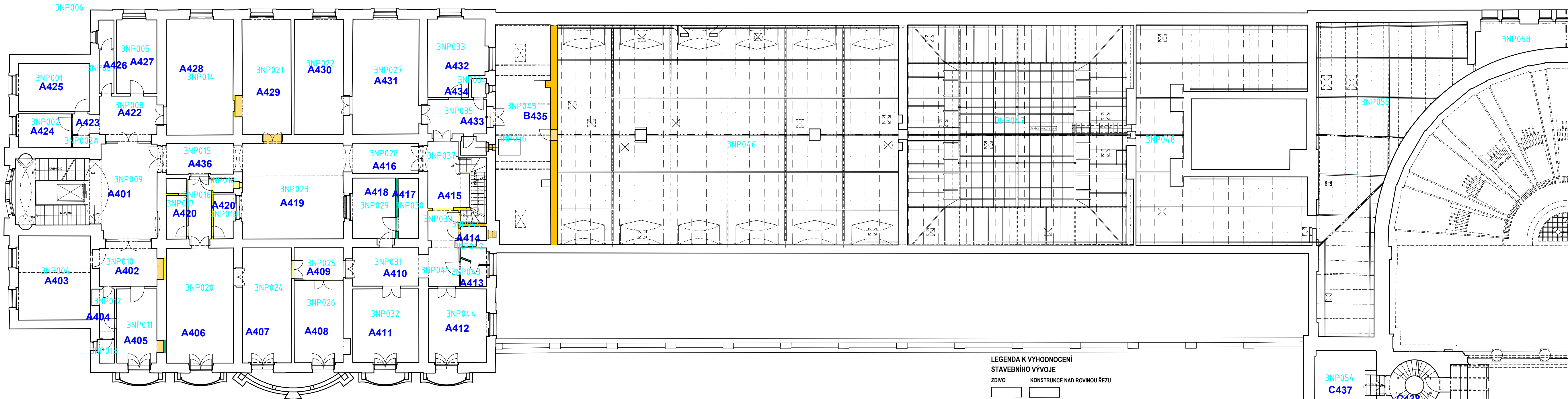
2. polovina 20. století

21. století

Stěny a konstrukční prvky s hypotetickým zařazením do určitého období jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci odpovídající barvy a bílé.

Stěny obsahující prvky z různých časových etap jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci barev příslušných daným obdobím.

LEGENDA K VYHODNOCENÍ
STAVEBNÍHO VÝVOJE

ZDÍVO KONSTRUKCE NAD ROVINOU ŘEZU

PŮVODNÍ KONSTRUKCE Z DOBY VÝSTAVBY

1. polovina 20. století

2. polovina 20. století

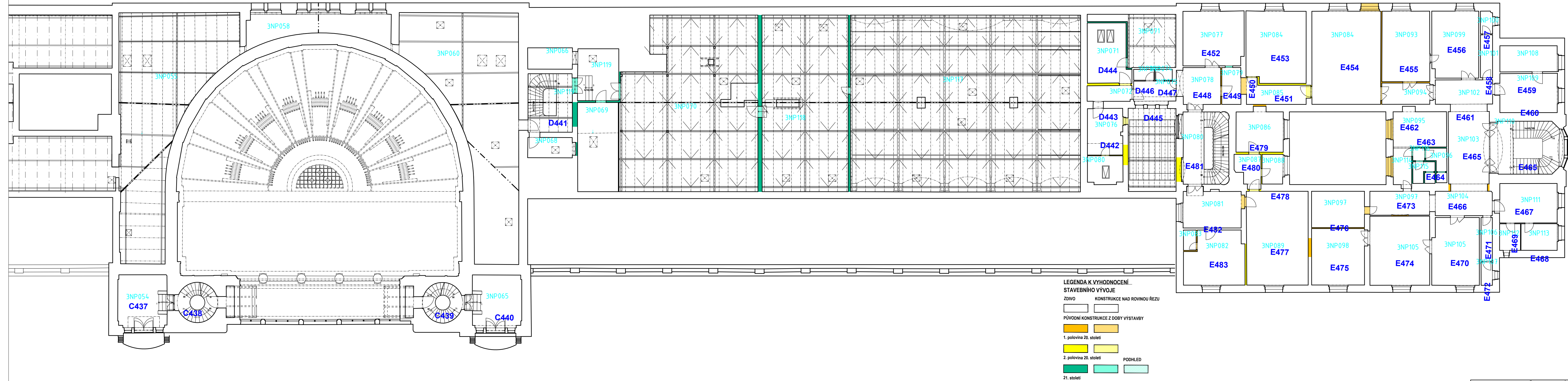
21. století

Stěny a konstrukční prvky s hypotetickým zařazením do určitého období jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci odpovídající barvy a bílé.

PODHLÉD

Stěny obsahující prvky z různých časových etap jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci barev přiřazených daným obdobím.

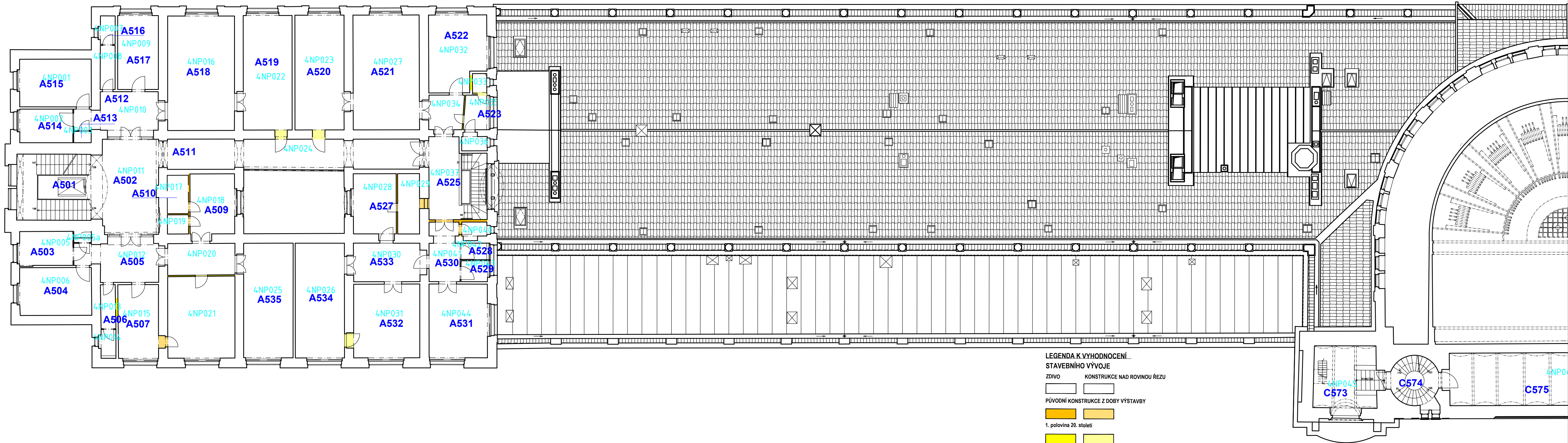

Stěny a konstrukční prvky s hypotetickým zařazením do určitého období jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci odpovídající barvy a bílé.

Stěny obsahující prvky z různých časových etap jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci barev přiřazených daným obdobím.

název díla:	STAVEBNĚ HISTORICKÝ PRŮZKUM VYHODNOCENÍ STAVEBNÍHO VÝVOJE		
název přílohy:	ČÁST C.D.E - PŮDORYS 3.NP		
odpovědný projektant:	Ing. arch. K. Krouliková	příloha:	V5/2
měřítka:	1:150	datum:	

LEGENDA K VYHODNOCENÍ
STAVEBNÍHO VÝVOJE

ZDÍVO KONSTRUKCE NAD ROVINOU ŘEZU

PŮVODNÍ KONSTRUKCE Z DOBY VÝSTAVBY

1. polovina 20. století

2. polovina 20. století

21. století

Stěny a konstrukční prvky s hypotetickým zařazením do určitého období jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci odpovídající barvy a bílé.

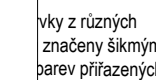
PODHLÉD

Stěny obsahující prvky z různých časových etap jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci barev příslušných daným obdobím.

název díla: STAVEBNĚ HISTORICKÝ PRŮZKUM
VYHODNOCENÍ STAVEBNÍHO VÝVOJE
název přílohy: ČÁST A,B - PŮDORYS 4.NP
odpovědný projektant: Ing. arch. K. Kroulíková
měřítko: 1:150 datum: 11/2020

V6/1

STAVEBNÍHO VÝVOJE

10

Page 10 of 10

10/10

1000

Stěny a konstrukční prvky s hypotetickým zařazením do určitého období jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci odpovídající barvy a bílé.

11

Page 10 of 10

10/10

1000

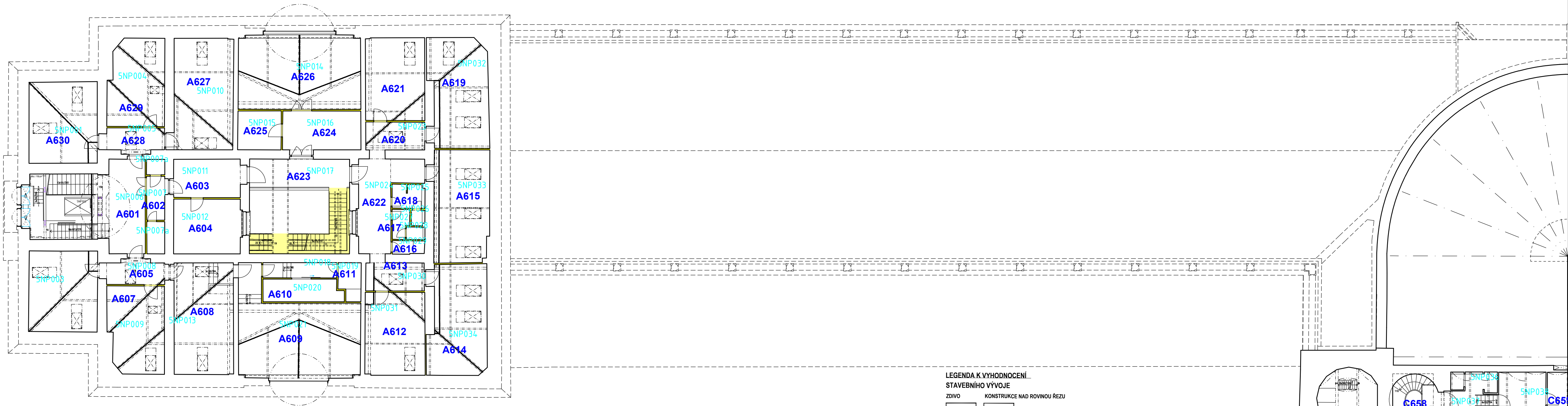
Stěny obsahující prvky z různých časových etap jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci barev přiřazených daným obdobím.

VYHODNOCENÍ STAVEBNÍHO VÝVOJE

odpovědný projektant: **Ing. arch. K. Kroulíková** příloha

měřítko:	1:150	datum:	11/2020

LEGENDA K VYHODNOCENÍ
STAVEBNÍHO VÝVOJE

ZDÍVO KONSTRUKCE NAD ROVINOU ŘEZU

PŮVODNÍ KONSTRUKCE Z DOBY VÝSTAVBY

1. polovina 20. století

2. polovina 20. století

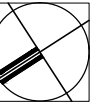
21. století

PODHLÉD

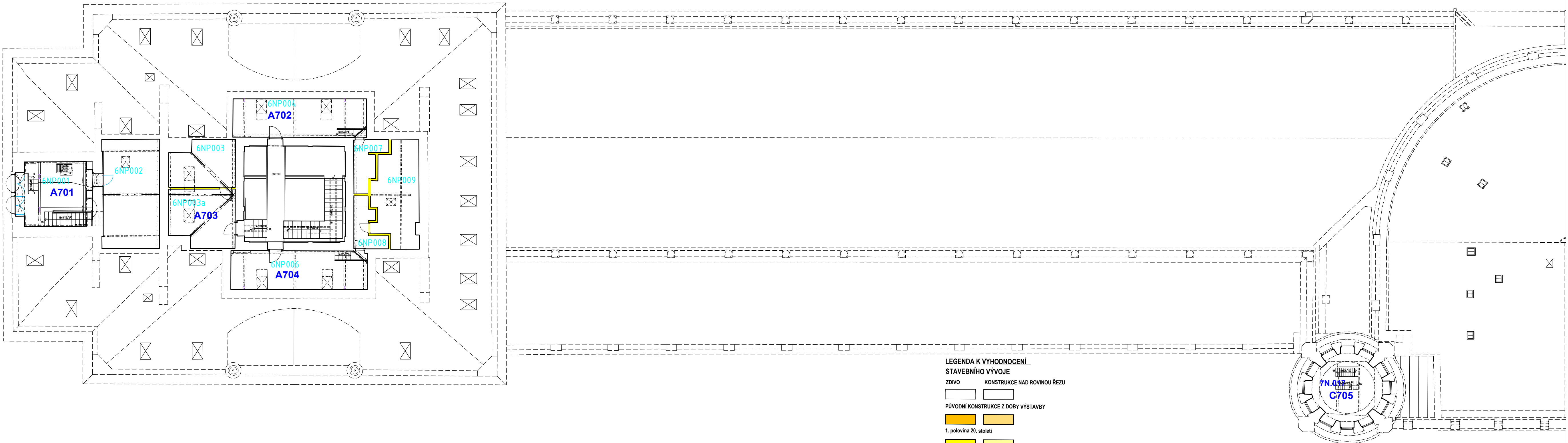
Stěny a konstrukční prvky s hypotetickým zařazením do určitého období jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci odpovídající barvy a bílé.

Stěny obsahující prvky z různých časových etap jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci barev přiřazených daným obdobím.

název díla: **STAVEBNĚ HISTORICKÝ PRŮZKUM**
VYHODNOCENÍ STAVEBNÍHO VÝVOJE
název přílohy: **ČÁST A,B - PŮDORYS 5.NP**
odpovědný projektant: **Ing. arch. K. Kroulíková** příloha:
měřítko: 1:150 | datum: 11/2020 **V7/1**

LEGENDA K VYHODNOCENÍ

STAVEBNÍHO VÝVOJE

ZDÍVO KONSTRUKCE NAD ROVINOU ŘEZU

PŮVODNÍ KONSTRUKCE Z DOBY VÝSTAVBY

1. polovina 20. století

2. polovina 20. století

21. století

Stěny a konstrukční prvky s hypotetickým zařazením do určitého období jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci odpovídající barvy a bílé.

PODHLÉD

Stěny obsahující prvky z různých časových etap jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci barev přiřazených daným obdobím.

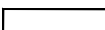

LEGENDA K VYHODNOCENÍ

STAVEBNÍHO VÝVOJE

ZDÍVO

KONSTRUKCE NAD ROVINOU ŘEZU

PŮVODNÍ KONSTRUKCE Z DOBY VÝSTAVBY

1. polovina 20. století

2. polovina 20. století

21. století

PODHLÉD

21. století

PODHLÉD

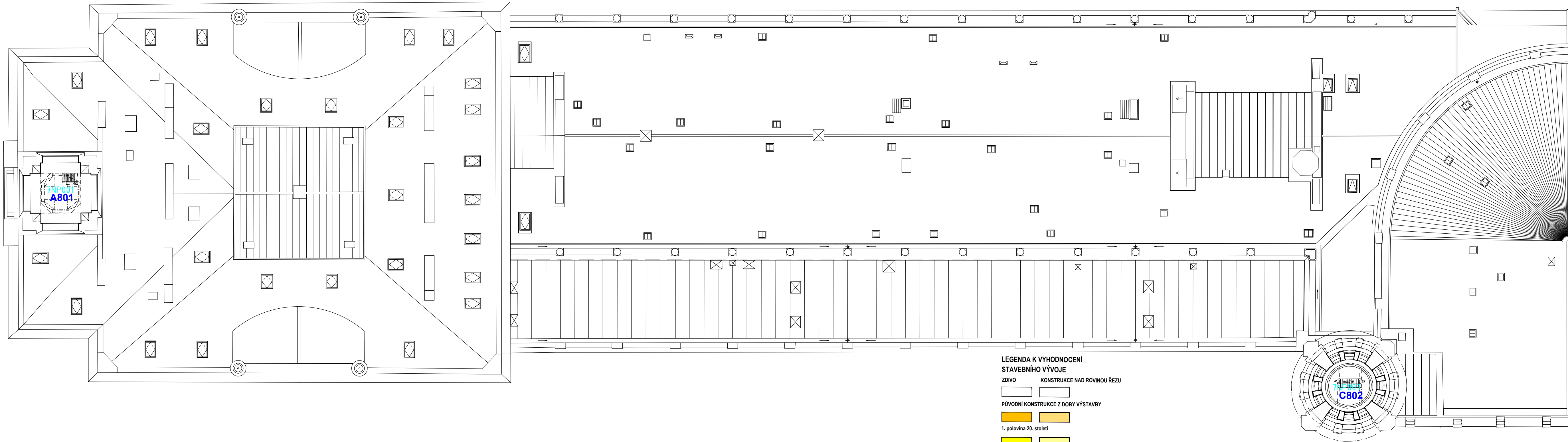
21. století

PODHLÉD

Stěny a konstrukční prvky s hypotetickým zařazením do určitého období jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci odpovídající barvy a bílé.

Stěny obsahující prvky z různých časových etap jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci barev příslušných daným obdobím.

LEGENDA K VYHODNOCENÍ
STAVEBNÍHO VÝVOJE

ZDÍVO KONSTRUKCE NAD ROVINOU ŘEZU

PŮVODNÍ KONSTRUKCE Z DOBY VÝSTAVBY

1. polovina 20. století

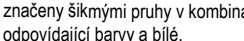
2. polovina 20. století

21. století

PODHLÉD

PODHLÉD

PODHLÉD

PODHLÉD

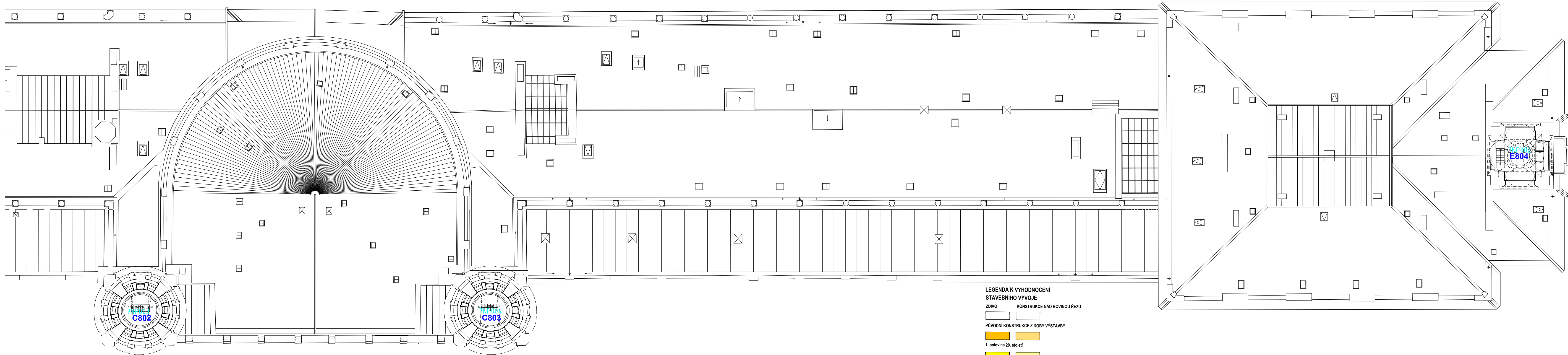
Stěny a konstrukční prvky s hypotetickým zařazením do určitého období jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci odpovídající barvy a bílé.

Stěny obsahující prvky z různých časových etap jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci barev přiřazených daným obdobím.

název díla: STAVEBNĚ HISTORICKÝ PRŮZKUM
VYHODNOCENÍ STAVEBNÍHO VÝVOJE
název přílohy: ČAST A,B - PŮDORYS 7.NP
odpovědný projektant: Ing. arch. K. Kroulíková
měřítko: 1:150 datum: 11/2020

V9/1

LEGENDA K VYHODNOCENÍ
STAVEBNÍHO VÝVOJE

ZDÍVO KONSTRUKCE NAD ROVINOU ŘEZU

PŮVODNÍ KONSTRUKCE Z DOBY VÝSTAVBY

1. polovina 20. století

2. polovina 20. století

21. století

PODHLÉD

Stěny a konstrukční prvky s hypotetickým zařazením do určitého období jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci odpovídající barvy a bílé.

Stěny obsahující prvky z různých časových etap jsou značeny šikmými pruhy v kombinaci barev příslušných daným obdobím.

11. Soutpis prvků v objektu

Zpracovaný soutpis prvků je pracovní materiál, který má sloužit jako podklad projektantům, být vodítkem pro pracovníky státní památkové péče a rovněž má poskytnout základní informace o charakteru historických prvků restaurátorům, truhlářům, zámečníkům a dalším uměleckým řemeslníkům.

Průzkum navazuje na soutpis prvků prováděných v roce 2004. V současné době došlo k jeho aktualizaci a doplnění

Pro pořízení fotografií jednotlivých prvků bylo použito digitálního fotoaparátu Minolta Dimage 7i. a dalších fotoaparátů.

Následně byly fotografie počítačově zpracovány a vloženy do karet jednotlivých prvků objektu.

Vzhledem k velikosti objektu a jeho velmi variabilnímu využití nelze předkládaný soutpis považovat za stoprocentně mapující daný objekt, poskytuje však v rámci daných časových a organizačních možností maximálně možnou sumu informací o historických prvcích objektu.

Soutpis je dělen do jednotlivých částí po podlažích objektu. Jednotlivé prvky jsou označeny identifikačním číslem ve tvaru např. 1N.043. Kdy 1N značí první podlaží (přízemí) 2N druhé podlaží (mezanin) 3N třetí podlaží atd. číslo 043 je číslem jednotlivého prvku. V půdorysech se vyskytují ve střední části ještě prvky označené 1F.001, 2F.001 a 3F.001. Tyto prvky jsou součástí střední odjezdové haly. Identifikační číslo je na každé tabulce soutpisu prvků a dále je vyznačeno na příslušném půdorysu. Dále jsou v půdorysech vyznačeny čísla místností. Čísla místností jsou opět vyznačena v jednotlivých tabulkách soutpisu. V půdorysech jsou dvojce čísla místností, původní číslování z roku 2004 a nové číslování ze současného zaměření objektu. Pro lepší orientaci byla ponechána obě čísla a v kartách prvků byla k původním číslům připsána ještě nová čísla místností do závorky.

V objektu Hlavního nádraží v Praze je dochováno velké množství původních architektonických detailů a umělecko-řemeslných prvků. Ve veřejných prostorech je na stěnách a klenbách zachováno architektonické členění se štukovými prvky a dekory. Jsou zde dochována i některá umělecká díla. Ve velké části provozních prostorů jsou v jednotlivých místnostech zachovány původní dvoukřídlé dveře. Velkou pozornost je třeba věnovat fasádám objektů, které jsou jedním velkým výtvarným celkem s mnoha uměleckými díly. Na mnoha místech byla nalezena původní okna, včetně vitráží.

Informace tohoto soutpisu by měly být velmi odpovědně hodnoceny a respektovány, neboť jde o jednu z nejvýznamnějších secesních staveb na území České republiky. Chystaná stavební činnost by proto v žádném případě neměla být rekonstrukcí, ale „pouze“ pietní opravou a prioritním cílem by mělo být navrácení původních funkcí do jednotlivých prostor druhotně funkčně i vzhledově proměněných. Při tomto filozofickém přístupu k objektu bude zachování původních prvků z doby výstavby, které jsou produktem nadprůměrně kvalitní úrovně tehdejších řemesel a uměleckých řemesel a mají punc autorského díla špičkových architektů své doby, prvořadým úkolem.

11.1 OBECNÉ POKYNY PŘI OPRAVÁCH HISTORICKÝCH PRVKŮ

V obecné rovině je třeba dále upozornit na níže uvedené skutečnosti:

1. Počty jednotlivých prvků jsou orientační, i přes veškerou snahu nebylo možno vstoupit do všech prostor objektu.
2. Rozměry prvků uvedené v kartách nejsou v žádném případě podkladem pro opravy či zhotovování kopií. Jednotlivé prvky je třeba vždy oměřit na místě vybraným dodavatelem!
3. Většina prvků, která bude muset být v rámci chystané rekonstrukce z dnešní pozice odstraněna, musí zůstat zachována. Platí to zejména o původní prvky z doby výstavby, ale i o další hodnotné a řemeslně kvalitní prvky. Tyto prvky je třeba buď použít druhotně v nových pozicích, nebo uložit v jedné k tomu účelu vyhrazené místnosti v objektu, a to s přesným popisem, odkud byl konkrétní prvek odstraněn. Popis jednotlivých prvků musí být umístěn individuálně u každého prvku a vhodně k němu připevněn. Pohyb jednotlivých historických prvků po objektu musí být zaznamenán písemně a kresebně a archivován jako nedílná součást prováděcí dokumentace. O tom, které prvky musí zůstat v objektu alespoň deponovány a které lze případně odstranit či druhotně použít na jiné stavbě musí rozhodnout památkáři.
4. Slovem kopie se rozumí přesná vzhledová, materiálová a technologická nápodoba původního prvku, s výjimkou stop stáří od originálu neodlišitelná. Slovem replika se rozumí nápodoba, která zachovává základní vzhled a konstrukční postup, v jednotlivostech však může být odlišitelná od originálu.
5. Velký důraz je třeba klást na opravy historických prvků, příp. zhotovování kopií, pomocí tradičních technologických postupů. Např. dřevo určené k opravám a výrobám kopií musí být z masívu, ne lepených profilů, nátěry se musí provádět natíráním, ne máčením či potahováním plastickou hmotou, závěsy musí být zapaštěné, ne šroubované atp.
6. Až na drobné výjimky všechny závěsy musí být natírané ve shodné barevnosti s barevností celého prvku.
7. Dochované původní nátěrové vrstvy je třeba zachovat a pokud možno prezentovat. Je nepřijatelné tyto původní vrstvy likvidovat a nahrazovat novými.
8. U oken musí být individuálně posuzováno zasklení, veškeré historické zasklení musí být zachováno. Nové zasklení by mělo imitovat historické, je třeba vybrat takového dodavatele, který je schopen sklo, vyrobené historickým postupem či s vlastnostmi tento postup evokujícími, dodat.
9. Na všech dochovaných štukových prvcích, výtvarných a sochařských dílech je potřeba provést restaurátorský průzkum. Průzkum budou provádět restaurátoři s příslušnými licencemi ministerstva kultury České republiky. Restaurátorské průzkumy budou zaměřeny na stav děl a na jejich povrchové úpravy.
10. V celém objektu je třeba provést podrobný restaurátorský průzkum barevnosti stěn. Zjištění, i z podružných prostor, ukazují na bohatou malířskou výzdobu.

11.2 Tabulky jednotlivých prvků

12. Výkresy s vyznačením umístění prvků